

**T.C.
KASTAMONU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL EĞİTİM ANABİLİM DALI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**AİLE YAPISININ, AİLE TUTUMLARININ VE TELEVİZYONUN
2-4 YAŞ ARASI ÇOCUKLARIN DİL GELİŞİMİNE ETKİSİNİN
İNCELENMESİ
(MUŞ İLİ ÖRNEĞİ)**

FİLİZ ALTIPARMAK ERCAN

**DANIŞMAN
Dr. Öğr. Üyesi NAİM ÜNVER
Prof. Dr. SERDAL SEVEN**

KASTAMONU 2020

**T.C.
KASTAMONU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL EĞİTİM ANABİLİM DALI
OKUL ÖNCESİ EĞİTİMİ BİLİM DALI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**AİLE YAPISININ, AİLE TUTUMLARININ VE TELEVİZYONUN
2-4 YAŞ ARASI ÇOCUKLARIN DİL GELİŞİMİNE ETKİSİNİN
İNCELENMESİ
(MUŞ İLİ ÖRNEĞİ)**

Filiz ALTIPARMAK ERCAN

**Danışman
II. Danışman
Jüri Üyesi
Jüri Üyesi**

**Dr. Öğr. Üyesi NAİM ÜNVER
Prof. Dr. SERDAL SEVEN
Doç. Dr. Berat AHI
Dr.Öğr. Üyesi Duygu YALMAN POLATLAR**

TAAHHÜTNAME

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yaptığını bildirir ve taahhüt ederim.

Filiz ALTIPARMAK ERCAN

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

AİLE YAPISININ, AİLE TUTUMLARININ VE MEDYANIN 2-4 YAŞ ARASI ÇOCUKLARIN DİL GELİŞİMİNE ETKİSİNİN İNCELENMESİ (MUŞ İLİ ÖRNEĞİ)

Filiz ALTIPARMAK ERCAN
Kastamonu Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Temel Eğitim Anabilim Dalı

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Naim ÜNVER

II. Danışman: Prof. Dr. Serdal SEVEN

Araştırmanın temel amacını aile yapısının, aile tutumlarının ve televizyonun 2- 4 yaş arasındaki çocukların dil gelişimine etkisinin incelenmesi oluşturmaktadır. Bu doğrultuda çalışma grubu, 2-4 yaş aralığında çocuğu olan 131 anne ve baba ile çocuklarından seçilmiştir. Araştırmada nicel verileri toplama aracı olarak Aile Bilgi Formu, *Ebeveyn Tutum Ölçeği (ETÖ)*, *Denver II Gelişimsel Tarama Testi*, *Peabody Resim Kelime Testi*, *TV İzlem Formu* kullanılmıştır. Ele alınan amaçlar doğrultusunda SPSS 21 paket programı kullanılarak betimleyici istatistikler yapılmıştır. Nicel araştırma yöntemlerinden ilişkisel tarama modeline başvurulmuştur.

Araştırmada Fisher sonuçlarına göre, gelir düzeyine göre alıcı dil düzeylerinin değiştiği görülmektedir ($\chi^2= 17.172$, $p < 0,05$). 2-4 yaş arası çocukların sosyoekonomik düzeylerine göre Denver puanları farklılaşmıştır ($\chi^2=14,828$, $p= 0,019$). Ailelerin gelir düzeyleri ile çocukların dil gelişimi arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bu çalışmada ebeveyn tutumlarına yönelik bulgulara bakıldığında ülkemizde bu yönde yapılmış diğer çalışmalarla bir uyum söz konusudur. Peabody Resim Kelime Testi ortalama puanları açısından değerlendirildiğinde özellikle çekirdek ailelerde çocukların alıcı dil becerilerinin daha yüksek oranda (ileri düzey) (%37) temsil edildiği anlaşılmaktadır. Denver testi ortalama puanları açısından değerlendirildiğinde özellikle çekirdek ailelerde çocukların genel dil becerilerinin daha yüksek bir oranda (%49) temsil edildiği sonucuna ulaşılmıştır. 2-4 yaş arası çocukların anne eğitim durumuna göre dil gelişimleri, alıcı dil (Peabody Resim Kelime Testi) açısından ($X^2= 13.584$, $p < 0,05$) anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır. Anne eğitim düzeyinin alıcı dil üzerinde etkili olmasına karşılık genel dil gelişim düzeyinde etkili olmaması araştırmanın bir diğer önemli bulgusudur.

2-4 yaş arası çocukların baba eğitim durumuna göre dil gelişimleri, alıcı dil (Peabody Resim Kelime Testi) açısından ($\chi^2=12,34$; $p>0,05$) anlamlı derecede farklılaşmaktadır. Bir başka ifade ile babanın eğitimi durumu ile çocukların alıcı dil nitelikleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Araştırmada sosyoekonomik düzeyin, annenin ve babanın eğitim durumunun dil gelişimine etkisi olduğu anlaşılmıştır. Aile tiplerinden geniş aile türündeki anne ve babanın eğitim durumu ile bu ailelerin ekonomik düzeylerinin düşük olması dolayısıyla çocuklarının dil düzeylerinin daha düşük olduğu düşünülmektedir.

Bu sonuçlar doğrultusunda örneklem grubu genişletilerek araştırmanın tekrarlanabileceği, farklı yaş grubundaki çocuklar ve aileleri ile farklı yerleşim bölgelerinde yeniden yapılabileceği önerilebilir. Kardeş sayısı ve TV’de izlenen program türlerinin dil gelişimine etkisini belirlemek amacıyla araştırma genişletilebilir. Ayrıca örneklem grubunu kırsal ve kentsel yerleşim merkezinde yaşayan çocukların oluşturduğu bir çalışmanın yapılması da düşünülebilir.

Anahtar kelimeler: Aile yapısı, aile tutumu, televizyon, dil gelişimi, çocuk.

2020, 165 sayfa

ABSTRACT

Master's Thesis

THE INVESTIGATION OF THE EFFECT OF FAMILY STRUCTURE, FAMILY ATTITUDES AND TELEVISION ON THE LANGUAGE DEVELOPMENT OF CHILDREN BETWEEN THE AGES OF 2-4 (THE SAMPLE OF MUŞ PROVINCE)

Filiz ALTIPARMAK ERCAN
Kastamonu Üniversitesi
Institute for Social Science
Department of Primary Education

Supervisor: Asst. Prof. Dr. Naim ÜNVER

Co-Supervisor: Prof. Dr. Serdal SEVEN

The main purpose of the study is to investigate the effect of the family structure, family attitudes and television on language development of children between the ages of 2-4.

The study group of this study consists of 131 parents who have children between the ages of 2-4 and their children. In this study, *Family Information Form*, *Parental Attitude Scale (PAS)*, *Denver II Developmental Screening Test*, *Peabody Picture Vocabulary Test*, *T.V. Follow-up Form* are used as quantitative data collection tools. In line with these purposes, descriptive statistics were conducted through SPSS 21. As one of quantitative research methods, relational screening model is used.

In the study, according to Fisher results, it is seen that receptive language skills change according to income level ($\chi^2 = 17.172$, $p < 0,05$). Denver scores differ according to the socio-economic levels of children between the ages of 2-4 ($\chi^2 = 14,828$, $p = 0,019$). A significant relationship is found between income levels of families and children's language development. Considering the findings regarding parental attitudes in this study, these findings are consistent with the findings regarding dominant parental attitudes in our country ($\chi^2 = 4,84$; $p > 0,05$). As the Peabody Picture Vocabulary Test is examined in terms of average scores, it is seen that children's receptive language skills are represented at a higher rate (advanced level) (37%) especially in elementary families.

When Denver test is examined in terms of average scores, it is seen that the general language skills of children are represented at a higher rate (49%) especially in elementary families.

According to the mother's education level, language development characteristics of children between the ages of 2-4 differ significantly in terms of the recipient language (Peabody Picture Vocabulary Test) ($\chi^2=13.584$, $p < 0,05$). Another striking finding of the study is that mother education level is not effective on the recipient language, whereas, it is effective on the the level of overall language development.

According to the father's education level, language development characteristics of children between the ages of 2-4 differ significantly in terms of the recipient language (Peabody Picture Vocabulary Test) ($\chi^2=12,34$; $p>0,05$). In other words, a significant relationship is found between the father's education level and the recipient language characteristics of children.

In the study, it is revealed that socio-economic level, education level of parents have an effect on language development. It is considered that the language level of children is lower due to the educational status of mother and father in extended families and low economic status of these families.

In accordance with these results, it is suggested that there search study can be replicated with a larger sample group and this study can be conducted with different age group children and their families in different residential areas. The study can be extended to investigate the effect of the number of siblings and the types of programs watched on TV on language development. Furthermore, it is proposed to carry out a study with the sample group of children living in rural and urban settlements.

Key Words: Family structure, family attitude, television, language development, child.

2020, 165 pages

ÖNSÖZ

Bu çalışma, aile yapısının, aile tutumlarının ve medyanın 2-4 yaş arası çocukların dil gelişimlerine olan etkisini incelemek amacıyla yapılmıştır. Çalışmaya Muş İl merkezinden ve ilçelerinden 131 aile ve çocukları katılmıştır.

Araştırma beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde giriş kısmı bulunmakta olup problem durumu, araştırmanın amacı, araştırmanın önemi, sınırlılıklar, tanımlar yer almaktadır. İkinci bölümde ise kuramsal temeller, dil tanımları ve dil gelişimi, dil ve dilin kazanılmasına ilişkin kuramlar, davranışçı görüş, anlamsal-bilişsel etkileşimci görüş, sosyal öğrenmecî görüş, kültürel ve sosyal belirleyicilik görüşü, psikolinguistik önoluşumcu görüş, dil gelişim aşamaları, konuşma öncesi dönem, konuşma evresi, cinsiyet, sosyoekonomik durum -sosyoekonomik koşullar ve çevre medya-televizyon ve bilgisayar, sosyal- kültürel seviye, kalıtım ve çevre, kardeş sayısı, aile ilişkileri - aile hayatı, aile tutumlarının dil gelişimine etkisi, yurt içinde ve yurt dışında yapılan araştırmalar yer almaktadır. Üçüncü bölümde araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama araçları, verilerin toplanması, verilerin analizinden bahsedilmiştir. Dördüncü bölümde örneklemeye ilişkin demografik bilgiler; ölçeklere ait dağılımlara ilişkin bulgu ve yorumlar yer almaktadır. Beşinci bölümde ise; araştırmadan ortaya çıkan sonuçlar ve bu sonuçlar ışığında yapılmış olan öneriler yer almaktadır.

Çalışmamın planlamasında ve yürütülmesinde emeği geçen danışmanlarım Dr. Öğr. Üyesi Naim ÜNVER 'e ve Prof. Dr. Serdal SEVEN teşekkürlerimi sunuyorum. Tamamlamış olduğum bu çalışmamın tüm aşamalarında benden desteklerini esirgemeyen sayın Doç. Dr. Selma TURAL HESAPÇIOĞLU'na sonsuz şükranlarımı sunuyorum. Bana destek olan öğretim görevlisi Burcu ÇOŞAN'a, Arş. Gör. Veysel EMİR EKE'ye ve Öğretim Görevlisi Ferhat ÇİFTÇİ' ye teşekkürlerimi sunuyorum. Her zaman bana güvenen anneme, rahmetli babama, kardeşlerime ve sevgili çocuklarım Muhammed Ertuğ ile Hatice Kübra 'ya sonsuz ve içten teşekkür ederim.

Ayrıca araştırmamın temelini oluşturan, gönüllü olup doğru verilere ulaşmamı sağlayan ailelere ve güzel çocuklarına,

Sonsuz Teşekkürlerimi Sunarım.

Filiz ALTIPARMAK ERCAN

Kastamonu, Haziran, 2020

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET.....	iv
ABSTRACT	vi
ÖNSÖZ.....	viii
İÇİNDEKİLER	ix
ŞEKİLLER DİZİNİ	xii
TABLolar DİZİNİ	xiii
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	xv
1.1. Giriş.....	1
1.2. Problem Durumu.....	18
1.3. Araştırmanın Amacı	22
1.4. Araştırmanın Önemi.....	22
1.5. Sınırlılıklar	23
1.6. Tanımlar	23
II. BÖLÜM	25
KURAMSAL TEMELLER.....	25
2.1. Dil Tanımları ve Dil Gelişimi	25
2.2. Dil ve Dilin Kazanılmasına İlişkin Kuramlar	27
2.2.1. Davranışçı Görüş.....	28
2.2.1.1. <i>Klasik Koşullanma</i>	28
2.2.1.2. <i>Edimsel Koşullama</i>	29
2.2.2. Sosyal Öğrenmecî Görüş.....	31
2.2.3. Kültürel ve Sosyal Belirleyicilik Görüşü	31
2.2.4. Anlamsal-Bilişsel Etkileşimci Görüş	32
2.2.5. Psikolinguistik önoluşumcu görüş	35
2.3. Dil Gelişim Aşamaları.....	37
2.3.1. Konuşma Öncesi Dönem.....	38
2.3.1.1. <i>Ağlama - Refleksif dönem (0-2 Ay)</i>	38
2.3.1.2. <i>Gıgıldama dönemi (Cooing) (2-3 Ay)</i>	38
2.3.1.3. <i>Mırıldanma (Cıvıldaama- Babbling) dönemi (4-6 ay)</i>	39

2.3.1.4. <i>Mırıldanma - babıldama tekrarı dönemi: (6- 10 Ay)</i> <i>(Lalling Dönemi)</i>	40
2.3.1.5. <i>Ses Sözcükler (Vocables) dönemi (9 – 12 Ay)</i>	40
2.3.2. <i>Konuşma Evresi</i>	41
2.3.2.1. <i>Tek Kelime Evresi (12-18 ay)</i>	41
2.3.2.2. <i>Birbirini İzleyen İki Sözcüklü Tümcecikler(18-24 ay)</i>	43
2.3.2.3. <i>Üç Ve Daha Çok Sözcüklü Tümceler (2-3 yaş)</i>	45
2.3.2.4. <i>Gramer Kurallarına Uygun Konuşma Evresi (3-6 yaş)</i>	48
2.4. <i>Dil Gelişimini Etkileyen Faktörler</i>	51
2.4.1. <i>Cinsiyet</i>	51
2.4.2. <i>Sosyoekonomik Durum -SosyoEkonomik Koşullar ve Çevre</i>	52
2.4.3. <i>Medya-Televizyon ve Bilgisayar</i>	53
2.4.4. <i>Sosyal -Kültürel Seviye</i>	54
2.4.5. <i>Kalıtım ve Çevre</i>	55
2.4.6. <i>Kardeş Sayısı</i>	56
2.4.7. <i>Aile İlişkileri -Aile Hayatı</i>	57
2.4.7.1. <i>Aile Yapısı</i>	59
2.4.7.1.1. <i>Geniş Aile Yapısı</i>	60
2.4.7.1.2. <i>Çekirdek aile yapısı</i>	60
2.4.7.2. <i>Aile tutumları</i>	60
2.4.7.2.1. <i>Demokratik Tutum</i>	61
2.4.7.2.2. <i>Otoriter Tutum</i>	62
2.4.7.2.3. <i>Aşırı Koruyucu Tutum</i>	62
2.4.7.2.4. <i>İzin verici</i>	63
2.4.7.3. <i>Aile tutumlarının dil gelişimine etkisi</i>	64
2.5. <i>İlgili Araştırmalar</i>	67
2.5.1. <i>Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar</i>	67
3.1. <i>Araştırmanın Modeli</i>	78
3.2. <i>Örneklem Grubu</i>	78
3.3. <i>Veri Toplama Araçları</i>	79
3.3.1. <i>Aile Bilgi Formu</i>	79
3.3.2. <i>TV İzlem Formu</i>	79
3.3.3. <i>Ebeveyn Tutum Ölçeği (ETÖ)</i>	79

3.3.4. Denver II Gelişimsel Tarama Testi	81
3.3.5. Peabody Resim Kelime Testi	82
3.4. Verilerin Analizi.....	82
IV. BÖLÜM	85
BULGULAR VE TARTIŞMA	85
4.1. Örneklemeye İlişkin Demografik Bilgiler	85
4.2. Ölçeklere Ait Dağılımlara İlişkin Bulgu ve Yorumlar.....	87
4.3. Araştırma Bulguları.....	88
4.3.1. Aile Tipleri ve Alıcı Dil Becerisi	88
4.3.2. Aile Tipleri ve Dil Gelişim Durumları.....	89
4.3.3. Birey Sayısına Göre Alıcı Dil	90
4.3.4. Kardeş Sayısı ve Dil Gelişim Durumları	91
4.3.5. TV izleme Süresi ve Alıcı Dil.....	92
4.3.6. TV İzleme Süresi ve Dil Gelişimi	93
4.3.7. Ebeveynlik Tutumları ve Dil Gelişim Nitelikleri.....	94
4.3.8. Sosyoekonomik Düzey ve Alıcı Dil.....	96
4.3.9. Sosyoekonomik Düzey ve Dil Gelişimi.....	97
4.3.10. Anne-Eğitim ve Alıcı dil.....	98
Tablo 4.3.13 Baba	101
V. BÖLÜM.....	103
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	103
KAYNAKLAR	106
EKLER.....	133
EK 1. Araştırma İzinleri.....	133
EK 2. Denver Uygulama Formu	140
EK 3. Peabody Resim Kelime Testi formu.....	141
EK 4. TV İzleme Zaman Çizelgesi	142
EK 5. Aile Bilgi Formu.....	143
EK 6. Ebeveyn Tutum Ölçeği (ETÖ) Formu	145
ÖZGEÇMİŞ.....	146

ŞEKİLLER DİZİNİ

	Sayfa
Şekil 1.1. Dil gelişim aşamaları	5
Şekil 1.2. Ekolojik sistemler kuramı.	14

TABLOLAR DİZİNİ

	Sayfa
Tablo 4.1. Çocuklara ve anne-babalarına ilişkin demografik bilgiler ve eğitim durumlarına göre dağılımlarını belirlemek amacıyla yapılan frekans ve yüzde değerleri	85
Tablo 4.2. Ebeveyn tutum ölçeği'ne ait aritmetik ortalama, Standart Sapma Değerleri.....	87
Tablo 4.3 Geniş ve çekirdek ailelerdeki 2-4 yaş arası çocukların Peabody Resim Kelime Testi alıcı dil gelişim durumlarına ilişkin bulguları belirlemek amacıyla yapılan Fisher testi sonuçları	88
Tablo 4.4 Geniş ve çekirdek ailelerdeki 2-4 yaş arası çocukların Denver dil gelişim durumlarına ilişkin bulguları belirlemek amacıyla yapılan Fisher testi sonuçları	89
Tablo 4.5. 2-4 yaş arası çocukların birey sayısına göre Peabody Resim Kelime Testi dil gelişim durumlarına ilişkin bulguları belirlemek amacıyla yapılan Fisher testi sonuçları.....	90
Tablo 4.6. 2-4 yaş arası çocukların birey sayısına göre Denver dil gelişim durumlarına ilişkin bulguları belirlemek amacıyla yapılan Fisher testi sonuçları	91
Tablo 4.7. 2-4 yaş arası çocukların TV izleme sürelerine göre Peabody Resim Kelime Testi dil gelişim durumlarına ilişkin bulguları belirlemek amacıyla yapılan Fisher testi sonuçları	92
Tablo 4.8. 2-4 yaş arası çocukların TV izleme sürelerine göre Denver dil gelişime durumlarına ilişkin bulguları belirlemek amacıyla yapılan Fisher testi sonuçları.	93
Tablo 4.9. Peabody Resim Kelime Testi puanlarının Aile tutumlarına göre ANOVA sonuçları.....	94
Tablo 4.10. Denver dil gelişimi alanı puanlarının aile tutumlarına göre dil nitelikleri ANOVA sonuçları	95
Tablo 4.11. 2-4 yaş arası çocukların Peabody Resim Kelime Testi alıcı dil testi sonuçlarına göre ailelerinin sosyo-ekonomik durumuna ilişkin bulguları belirlemek amacıyla yapılan Fisher testi sonuçları.	96
Tablo 4.12. 2-4 yaş arası çocukların Denver gelişim testine göre ailelerinin sosyoekonomik durumuna ilişkin bulguları belirlemek amacıyla yapılan Fisher testi sonuçları.....	97
Tablo 4.13. 2-4 yaş arası çocukların Peabody Resim Kelime testine göre anne eğitim durumuna ilişkin bulguları belirlemek amacıyla yapılan Fisher testi sonuçları.....	98

Tablo 4.14. 2-4 yaş arası çocukların Denver dil gelişim testine göre anne eğitim durumuna ilişkin bulguları belirlemek amacıyla yapılan Fisher testi sonuçları	99
Tablo 4.15. 2-4 yaş arası çocukların Peabody Resim Kelime Testi (alıcı dil) testine göre baba eğitim durumuna ilişkin bulguları belirlemek amacıyla yapılan Fisher testi sonuçları	100
Tablo 4.16. 2-4 yaş arası çocukların Denver dil gelişim testine göre baba eğitim durumuna ilişkin bulguları belirlemek amacıyla yapılan Fisher testi sonuçları	101

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

Ebeveyn Tutum Ölçeği	(ETÖ)
Milli Eğitim Bakanlığı	(MEB)
Türk Dil Kurumu	(TDK)

I. BÖLÜM

1.1. Giriş

Bu bölümde tez konusunun yer aldığı alan yazın içerisinde ele alınan problem durumu açıklanmış; araştırmanın amacı, önemi, hipotezleri, sınırlılıklar ve ilgili araştırmalara yer verilmiştir.

Dil, “insanlar arasında karşılıklı haberleşme aracı olarak kullanılan; duygu, düşünce ve isteklerin ses, şekil ve anlam bakımından her toplumun kendi değer yargılarına göre biçimlenmiş ortak kurallarının yardımı ile başkalarına aktarılmasını sağlayan, seslerden örülü çok yönlü ve gelişmiş bir sistem” olarak ifade edilmektedir (Türk Dil Kurumu, 2019).

Dil, bir konu ya da iş konusunda öğrenilen ya da öğretilen işleri iletmek amacıyla sonsuz birleşimi olan bilinçli simgelerin söylendiği kompleks bir haberleşme yapısı olarak adlandırılmaktadır. Dil, emosyonel ve toplumsal bildirilişimin en mühim yapılarından biri olarak görülmektedir. Birçok değişik boyutları olan, günümüzde dahi eksiksiz olarak çare bulunamamış bir canlı olan dil, aynı zamanda birey ve cemiyetten uzak bir biçimde tasarlanamayan, ilim, zanaat, yöntem, tarihsel benzer biçimde tüm sahalarla bağı olan, benzer vakitlerde onları meydana getiren bir kuruluş kabul edilmektedir (Aksan, 1998).

İnsana özgü güçlü haberleşme vasıtası olan dil, bir halkın kültürünü, yaşam tarzını ve ruhi şekillenmesini meydana getiren dinamikleri, yeni nesillere ve diğer topluluklara aktarmaktadır. Dil bir yandan türlü fikirleri, hisleri, hareket tarzları, görüşleri ve kıymetli hükümleri ifade ederken diğer yandan tecrübeleri ve edinilen yeni bilgileri aktararak sohbet etmek, komut iletmek, talepte bulunmak gibi günlük hayata yönelik bilişsel aktiviteleri gerçekleştirme amacı taşımaktadır (Yıldırım, 2008:2). Bir medeniyette yer alan bütün insanlar o cemiyette ifade edilen aynı dil ile birlikte sosyal ölçüleri ve kuralları da edinerek yükseltmektedir (Bayyurt, 2011). Dil bir cemiyeti sıkıca kaplamakta, onda şekil oluşturmakta ve tesiri altında kalmaktadır. Dil, bir cemiyetin etiketi olarak kabul edilmekle birlikte cemiyeti var eden unsur olarak da ifade edilmektedir (Ünal, 2012).

Dil, aynı zamanda toplumun aynası olan kültürün yansımasıdır. Kültür ise kuşaktan kuşağa iletilmek amacıyla dilin ihtiyaç duyduğu topluluk hissini, fikrini ve tüm manalarıyla yaşam belirtilerini ete kemiğe büründüren aracı rol olarak kabul edilmektedir (Göçer, 2012). Dil, dünümüzü ve bugünümüzü yarına taşıyabilecek en önemli faktörlerden biri olarak gösterilmektedir.

Humboldt'un fikrinde dilin, tarih bağlamında ilerlediği ve kuşaklara işlendiği görülmektedir. Dil, insanlığın iç gereksinimlerinden doğup insanın doğasında bulunmaktadır. Bireyin özünde devamlı farklılaşan seslerin görüşler ve söylemlere uygun hale getirmesiyle dil meydana gelmektedir (Akarsu,1998).

Dil ve düşünce arasında karşılıklı bir diyalog bulunmaktadır. Zira dil, yalnızca seslerin söylenmesi ve yinelenmesini kabul etmek olarak görülmemektedir. Dil çeşitli etkilere açık olduğu gibi dilin de değişik niteliklerde tesirleri bulunmaktadır. Etkilenen bu durumda, dil-insan-sosyal yapılaşmada karşılıklı etkileşimle birbirine bağlı bir şekilde tesis edilmektedir (Öymen, 1966; Şahin, 1978; Vardar, 1982). Türkler, akrabalık konularında Amerikalılara göre daha ayrıntılı algılama ve düşünme olanağına sahip olduğundan dolayı Türkçede akrabalık isimleri İngilizceye göre daha ayrıntılıdır. Çünkü dil ve düşünce birbirini etkilemektedir. Düşüncenin temelinde algısal süreçler de bulunmakta ve dil algısal süreçleri etkilemektedir. Aynı zamanda, belirti süreçlerinin daha kolay ifade edilmesini sağlamaktadır (Cüceloğlu,1994).

Piaget'ye göre ise dil, akıl yürütme süreçlerini oluşturan eylemler ve işlemlerden farklı olarak, dünyayı temsil etmeye yarayan göstergeler yöntemidir (Wood, 2003). Dil, üzerinde anlamlı bir biçimde değerlendirilen simgeler yapısıyla birlikte tarif edilebilmektedir (Hallahan ve Kauffman, 1994). Düşünce, duygu ve hayaller semboller aracılığı ile konuşan-dinleyen ve gönderen-gönderilen insanlar arasında bir şifreleme/kodlama yani adlandırma olayı olarak ortaya çıkmaktadır. Bu kodlama olayında nesnelerin, varlıkların sembolü olarak sözcükler kullanılmaktadır (Cemiloğlu, 1998). Bu betimleme de dilin iletişim becerileri içindeki rolünün altını çizmektedir.

Sosyal bir varlık olan insanı diğer canlılardan ayıran en önemli özelliği aynı zamanda en etkili iletişim aracı olan dili kullanabilmesidir. Dil, konuşma becerisinin ana yapısını meydana getirdiği için dilin bireyler açısından önemi büyüktür. Dil konusunda tek bir açıklamadan ziyade birden fazla açıklama yapıldığı görülmektedir. Dil, Owens ve Robert (2005)'e göre bilinçli simgeler ve bu simgelerin sistemli birleştirmelerinden yararlanılmasıyla kavramların ifade edilmesine yarayan müşterek bir toplumsal şifre veya benzer şekilde milletler arası bir yapıdır. Lahey (1978) 'in tanımında ise dil, "İletişimi gerçekleştirmek için işaretler sistemi vasıtasıyla dünya hakkındaki düşünceleri temsil etmek amacıyla kullanılan bir şifre/kod bilgisi" olarak ifade edilmektedir.

Dil edinimi çocuklar için bir ihtiyaç olarak görülmektedir. Çocukların konuşma dilini öğrendikleri ve gereksinimlerini karşılamak için dilden yararlandıkları bilinmektedir. Çocuklar duygu, düşünce ve bilgi aktarma, soru sorma ve cevap verme gibi diğer dil etkinlikleriyle hem ihtiyaçlarını karşılamakta hem de dil gelişimleri devam etmektedir (Baumgörtner, 1983).

Çocukların dil ediniminin tabanında iletişim oluşturma, başkalarının ilgisini uyandırma, his ve fikirlerini ulaştırma ihtiyacı yatmaktadır. Dilin çocuğu benliğinden ayırıp onun medeni bir kişiliğe sahip olmasına katkıda bulunan, çocuğun benliğini emniyette hissetmesine destek olan vasıta olduğu düşünülmektedir (Yavuzer, 2004).

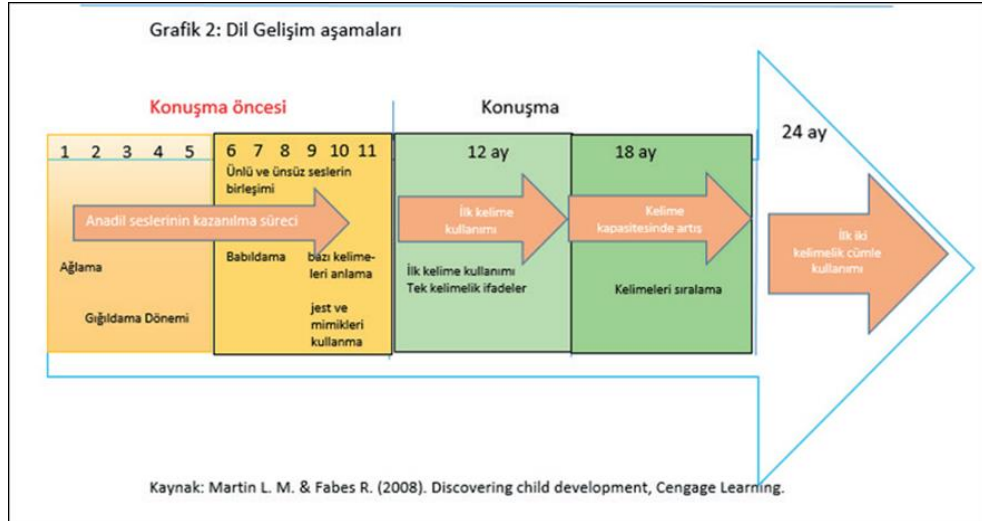
Erken çocukluk dönemindeki çocuklar ana dillerini, çevrelerindeki yetişkinleri model olarak doğal ortamda öğrenmektedirler. İlk etapta ebeveynlerden ve etrafındaki aile üyelerinden edinilen dil, daha sonra doğrudan etkileşim içinde bulunulan çevredeki diğer insanlardan edinilmektedir. Çocukların kendilerini ifade etme sürecinde, toplumsal tarihsel unsurlara sahip olmada ve toplumsal etkileşimde bulunma ihtiyacını gidermede dile gereksinimleri bulunmaktadır (Mussen ve ark.1990:220-249).

Dil gelişimi, diğer gelişim alanlarını da etkilemektedir. Dil gelişimindeki anomaliler çocuğun sosyal becerilerine olumsuz yansılarda bulunabileceği gibi akademik başarısı ile zihinsel ve duygusal gelişiminide etkile. Zihinsel yapılarıdaki hafıza ve bölümlene yeteneğinin ilerlemesinde, güç ve güncel bir sorunla yüz yüze gelince

hareketlerin tespit edilmesinde dil yeteneği belirleyici olmaktadır (Bukatko ve Daehler, 1992). İncelenen çalışmaların neticelerine bakıldığında, erken çocukluk döneminde dil edinimini geç kazanan küçük çocukların gelecekte bu alandaki gecikmeleri gidermelerinin güçleştiği görülmektedir (Oğuzkan ve Güler, 1996).

Sözcüklerin, ölçmelerin ve simgelerin edinilmesi, gizlenmesi ve içinde bulunulan toplumun ana dili kaidelerine elverişli şekilde kullanılma becerisi dil gelişimini ifade eder. Dil sisteminde kendine has kaideler ve bu kaideler perspektifinde ilerleyen bir yapı yer almaktadır (Güleryüz, 1990:3). Küçük ocuğun dili edinimi ve ifade etmesi, sağlıklı erken ocuk gelişiminin kritik işaretlerinden kabul edilmektedir. Dil gelişimi alanının anne karnından itibaren başladığı ve bunun yanında bebeğin dil gelişimine yönelik unsurları anne karnındayken edindiği onaylanmaktadır. Küçük ocuğun genetik yetisinin yanında zengin ortam ve öğretimin de dil edinimi üzerindeki etkisi büyüktür. Bundan ötürü küçük çocuğun ana dilini kazanma sürecinde gerekli bilgilerin, becerilerin ve anlayışların rehberliğinden faydalanılması gerektiği ifade edilmektedir. Bu açıdan erken çocukluk yıllarında çocuğun dil edinimi anne, baba ve anne baba dışındaki diğer aile fertleriyle ğitimcilerce takip edilmesi gereken önemli bir gelişim alanı olarak görülmektedir.

Çocukların dil gelişiminin çeşitli aşamaları vardır. Gelişim agulama ile başlayıp, babıldama, ekolali, jargon (anlaşılmaz konuşma), sözcükler, sözcüklerin birleştirilmesi ve cümle oluşturma ile devam etmektedir. Bebeklerin doğumdan sonraki ilk günlerden başlayarak sesli uyarıcıları idrak etmeye aynı zamanda uyaranlara reaksiyon göstermeye başladığı görülmüştür. Bebekler, annelerinin sesini, diğer bireylerin sesinden üçüncü aydan başlayarak ayırt edebilmekte ve 12-15 aylıkken ilk sözcüklerini söyleyebilmektedirler (Angell, 2009).

Şekil 1.1. Dil gelişim aşamaları

Yenidoğan ile 11 ay arası süreç, konuşma öncesi dönemi kapsamaktadır. Bu dönem yenidoğan / ağlama (0-2 aylar), gııldama (2-4 aylar), mırıldanma / babıldama (4-6 aylar), mırıldanma / babıldamanın tekrarı (6-9), başkalarının seslerini taklit etme (9-11 aylar) dönemlerinden oluşmaktadır.

Yenidoğan/ağlama dönemi (0-2 aylar)

Bebekler dünyaya ilk geldiklerinde ağlamaktadır. Ağlama, konuşma için nefes alma gibi önemli işlevi olan bir mekanizmadır. Bu farklılaşmamış ağlama, refleksiftir ve bir iletişim değeri bulunmamaktadır. Ağlamaların ayrımlaşması 1. ayın bitiminde gerçekleşmekte ve bu farklılaşmış ağlamalarla anne bebeğin aç, öfkeli, yalnız ya da bir şeye ihtiyacı olduğunu anlamaya başlamaktadır (Bayhan ve Artan, 2005; Seven, 2015).

Gııldama dönemi (2-4 aylar)

Bebeklerde 2-4. aylar arasında dil gelişimi çoğunlukla hoşnut olduklarını belirten ünlü yumuşak seslerin (a, u, o gibi) uzatılması şeklinde görülmektedir (Levine & Munsch, 2013). Sonrasında bu harflerin ardına “h” sesi ilave edilerek “ah, uh, oh” biçiminde sesler üretilmektedir. Bu dönem “k, g” gibi sessiz damak ve gırtlak harflerinin çıkarılması dönemidir. Bu evrede bebek çevresine, ailesine ve farklı uyaranlara tepki vermek için ilk sosyal gülümsemesini sergiler (Seven, 2008). Bebekler, iletişim

ihtiyacını ebeveynleri ile bu dönemde jest ve mimikleriyle, ağlama tarzlarıyla ve manasız babıldamalarla göstermekte; konuşma öncesine yönelik ilişki tarzı geliştirmeye başlamaktadır (Levine & Munsch, 2013).

Babıldama / mırıldanma dönemi (4-6 aylar)

Dil denetiminin fazlalaşmasıyla çocuklar ünsüz ve ünlü tek heceli “ba-ba-ba”, “ma-ma-ma” gibi sesleri tekrar etmekten hoşlanmaktadır. Buna “vokal jimnastik” denir. Bu sesler, bebek için anlamlı sesler değildir. Örneğin “baba” derken gerçekte babayı ifade etmek istememiştir. Bu dönem b, m, p gibi dudak harflerini söyledikleri dönemdir (Bayhan ve Artan, 2005; Seven, 2015).

Mırıldanma / babıldamanın tekrarı(6-9 aylar)

Ünsüz-ünlü (ba-ba, ma-ma gibi) harflerin tekrarıyla ses oyunlarının artması bu dönemde görülmektedir. Eğer kısa hecelere benzer babıldamanın tekrarı yapılmıyorsa bebekte işitme kaybı, duyu bütünleme sorunu, duygusal yoksunluk gibi problemlerin olabileceğinden şüphelenilmelidir. Dil gelişiminde bu dönem, sağlıklı gelişim için kritik bir zaman olarak kabul edilmektedir (Aksoy ve Baran, 2017).

İnsanların seslerini taklit etme dönemi (9-11 aylar)

Bu evrede bebekler büyüklerin seslerinin benzerlerini bilinçli bir şekilde çıkarabilmektedir. Temel ses repertuvarları gelişmiştir. Medeni etkileşim içerisinde çıkardıkları sesler anlamlı olmadığından dolayı konuşma kabul edilmemektedir. Ancak kendi dillerini öğrenmeye hazırdırlar. (Bayhan ve Artan, 2005; Seven, 2015).

Konuşma Evresi

Çocuklarda konuşma evresi; tek kelime (12-18 ay), iki kelimeli söyleyiş (18-24 ay), üç ve birden çok kelimeli söyleyişler (2-3 yaş), gramer yapısına göre söyleyiş (3-6 yaş) evrelerinden oluşmaktadır.

Söz seviyesi ilk kelime dönemi:12-18. aylardan itibaren bebekler yaklaşık 10-50 kelime arasında bir kelime hazinesine erişmektedir (Bee ve Boyd, 2009). 12-18. aylarda jargon kelimeler çoktur ve ara ara kelime tekrarları fark edilmektedir. Bu tarzdaki söylemleri olan küçük çocukların yalnız %25-50'si diğerlerince idrak edilmektedir. Bebek 15 aylık iken, ifade tarzı büyük oranda jestler ile olmaktadır. İfadelerinde sözcükleri ya da duyduklarını değerlendirebilmektedir. Bebek, 18 aylık iken aşağı yukarı 20-30 sözcükten oluşan bir söz dağarcığına sahiptir. Çocuk bu dönemde büyükleriyle neden-sonuç biçiminde bilgi alış verişini yapmaktadır (Justice, 2006). Bu dönemin önemi, bebeğin algıladığı dili ifade etmeye başlamasıdır (Bukatko, 2001). Bebeğin anlamsal olarak zihninde “Annem gitti.” veya “Anneme gitmek istiyorum.” gibi birçok cümle olduğunu ancak sözcük kapasitesi yetersiz olduğundan tek sözcükle “Anne” gibi düşüncelerini anlatmaya çalışmaktadır (Cooke ve Williams, 2000; Bukatko, 2001; Pinker, 2001; Maviş, 2005). Bebeğe zengin dilsel uyarılar verildiğinde bebeğin anadilinde kelimeleri hatırlama ve ifade edebilmesine imkân verileceği düşünülmektedir (Bee ve Boyd,2009).

İki sözcüklü ifadeler (18-24 ay):Dil sistemli bir şekilde bir buçuk yaşından sonra ilerlemektedir.21 aylık olan bebek, bir takım zamirleri bilir; aynı zamanda senin, benim, sen, ben sözcüklerini sıklıkla söyler. 24 aylık bebeğin kelime hazinesinde aşağı yukarı 200-300 sözcük bulunur. Telgrafik olarak tanımladığımız kısaltılmış ve tamamlanmamış tümceler oluşturmaktadırlar. Tümceleri iki kelimeli oluşturabilirler, kendine özgü dil olan jargon söyleyiş çoğunlukla hafiflemiştir bunun yanında söylemlerinin %60-70'i diğerlerince idrak edilebilir düzeydedir.

Üç ve daha fazla sözcüklü ifadeler (2-3 yaş):Çocuk 2-2,5 yaşlarında 400 sözcüğü söyleyebilir. 2-3 sözcüklü tümceler ile konuşabilir, zamirleri, isimleri uygun bir şekilde söyleyebilir, ekolali hafiflemiştir. Çoğulları ve zamirleri 2,5-3 yaş dolaylarında söyleyebilir, 3-5 kelimeli tümceler oluştura bilir aynı zamanda söylemlerinin %80-90'ı öteki bireyler tarafından idrak edilebilir. Çocuklardan 3 yaş civarındakiler 900-1000 arası sözcük dağarcıkları bulunmaktadır ve artık kelimelerle oynayabilmektedirler (Kol, 2011).

Gramer kurallarına uygun konuşma (3-6 yaş): 3-4 yaşlarında tümceleri 3-6 kelimelerden oluşabilir, soru sorabilir, hikâye anlatabilir ve söylemlerinin büyük bir kısmı anlaşılabilir. 4 yaşında ise aşağı yukarı 1500-2000 arasında sözcük barındıran sözcük hazinesine oranla oldukça fazla soruları olur; aynı zamanda dağınık tümce sistemlerine sahiptirler. 4-5 yaşlarında ise 6-8 kelimeli tümceler söyleyebilirler (Topbaş, 2000; Toppelberg ve Shapiro, 2000). Küçük çocuklar, 5-6 yaşlarında gramer yapılarının %90'ını oluşturmaktadır. Aynı dönemde hislerini anlatmaya başlayan çocuklar 20-24 bin kelimeyi anlayabilir ve konuşma sırasında 2-3 bin kelime kullanabilirler (Dağabakan ve Dağabakan, 2007: 6).

Özetle çocukların 0 ile 6 yaş arası, dil edinimi için önemli bir zaman dilimidir. Çocuklar bu yaşlarda bireysel farklılıklar göstermelerine rağmen 2-6 yaş arasında günde ortalama 10 sözcük öğrenebilmektedir (Saxton, 2010). Sağlıklı dil gelişim sürecindeki her çocuk, doğumdan itibaren üç yaşına kadar sezgisel olarak ana dilinin sesbilim, biçimbilim ve söz dizim gibi temel yapılarını edinmektedir. Üç yaşından sonraki süreçte ise anadilinin sözcüklerini, yapı kurallarını, mekanizmasını ve kullanım şartlarını analiz ederek dil edincini geliştirebilmektedir (Huber, 2007).

Dilin nasıl ortaya çıktığı ve nasıl geliştiği, gelişirken hangi faktörlerden etkilendiği geçmişten günümüze kadar merak edilen, araştırılan önemli konulardan biri olmuştur. Dil gelişimde genetik faktörler mi yoksa çevre mi etkilidir tartışması, yıllardan beri süregelmektedir (Gervain, 2015). Genleri savunan kesim, dil gelişiminin genetik miras ile ilişkili olduğunu savunurken, çevrenin etkisi olduğunu savunan kesim ise daha çok davranışçılığın, sosyal öğrenme teorisinin ve yaşanan tecrübelerin etkin olduğunu savunmaktadır (Gervain 2015, Tomasello 2000). Bu görüşlerden hareketle farklı kuramlar geliştirilmiştir. Aşağıda günümüzde kabul gören kuramlardan davranışçı görüş (klasik koşullanma, edimsel koşullama), sosyal öğrenmecî görüş, kültürel ve sosyal belirleyicilik görüşü, anlamsal-bilişsel etkileşimci görüş, psikolinguistik önoluşumcu görüşler açıklanacaktır.

Davranışçı Görüş

Davranışçı bakış açısı, dil ediniminde biyolojik etmenlerden daha çok çevresel etmenlerin tesirli olduğunu belirtmektedir. Kuram, bu görüşün en önemli savunucuları olan Ivan Pavlov ve Burrhus Skinner tarafından geliştirilmiştir. Davranışçı bakış açısına göre öğrenmelerin temelinde uyarıcı–tepki bağlantısının neticesinde oluşan koşullanmalar bulunmaktadır. Aynı şekilde koşullanmalar neticesinde çocukların kelime hazineleri de ilerlemektedir. Skinner(1904-1990),dil kazanımının taklit, pekiştirme ve alıştırmayla olduğunu belirtmektedir (Gleason, 1994; Topbaş, 2005). Çocukların dil hazinelerinde biyolojik olgunlaşma ve kalıtsal durumlar üzerinde durmayan Skinner (Santrock, 2011), dilin öteki davranışlar gibi edimsel koşullanma yoluyla öğrenildiğini belirtmektedir (Gander ve Gardnier, 1995).

Çocuklar ilk etaplarda manasız sesler söylemektedir. Söylemiş oldukları sesler, su gibi bir gereksinimi karşılamışsa gülümseme, kucaklama veya konuşma gibi sosyal tepkilerle pekiştirilmiş olmaktadır. Böylelikle su içmek istediğinde aynı sesi söyleyerek tepki göstermektedirler. Bu tepkiler, çocuğun dil kazanımında güdülenerek dil yapılarını tekrarlayıp içselleştirmesini ve gereksinimi olan dil konstrüksiyonu temin etmektedir (Meece, 1997). Sosyal çevre içerisinde çocuk kültürel nakil ile dili pekiştirerek öğrenmektedir. Anne-baba, öğretmen ve çocukla ilgilenen diğer bakıcıların dil kazanımında anahtar rolleri bulunmaktadır. Dil hazinesinin pekiştirilmesinde ödüllendirme ve ceza, kullanılan etkili yöntemlerdendir. Anne, baba, öğretmen ve çocukla ilgilenen diğer bakıcılar tarafından çocuğun söylediği ses, tasdik edilip mükâfatlandırılırsa çocuk bu sesi söylemeyi sürdürebilmektedir (Hoff, 2013).

Davranışçı bakış açısına diğer kuramlarda olduğu gibi bazı tenkitler yöneltilmiştir. Şöyle ki çocukların daha önce hiç duymadıkları sesleri, kelimeleri, cümleleri nasıl üretebildiklerini açıklamakta bu görüşün yetersiz kaldığı ileri sürülmüştür (Kaderavek, 2014).

Sosyal Öğrenmeci Görüş

Sosyal öğrenmeci bakış açısına bakılırsa dilin öğrenilmesinde gözlem biçiminin önemi büyüktür. Sosyal öğrenmeci görüşe göre bebekler, çocuklar annelerini, babalarını, öğretmenlerini ve diğer bireyleri taklit ederek ve modelleyerek dili öğrenip kullanmaktadır. Çocuk, bir kelimeyi işitir işitmez taklit etmeyebilir. İşittiği kelimeyi dil kumbarasına atarak gerektiği zaman harcayabilmektedir. Sosyal öğrenmeci görüş, dillerin bütününün objektif dil bilgisi yapılarının özne, nesne, fiil gibi dil konstrüksiyonu gösterebilmekte olduğunu belirtmektedir (Artan ve Bayhan, 2005). Bu kuramda dil gelişimi konusunda Vygotsky'nin fikirleri önemsenmiştir (Sigelman & Rider, 2009). Vygotsky, büyüklerle sosyal etkileşimi sağlayarak iletişimi zihinsel ve dilsel kapsamla neticelendirmektedir. Bu kuramın diğer düşüncüsü ise öğrenmenin taklit yolu ile gerçekleştiği fikrini savunan Jerome Bruner'dir. Ona göre bebekle büyükler dil kazanımı için bir bütünün iki parçasıdır. Büyüklerin bebeğin işittiği sesleri, kelimeleri manalı hale getirmeleri için onu desteklediği belirtilmektedir (O'Dea & Mukherji, 2000).

Kültürel ve Sosyal Belirleyicilik Görüşü

Kültürel ve sosyal belirleyicilik bakış açısında bireysel farklılıklar ve kalıttan ziyade kültürün daha önemli olduğu belirtilmektedir. Bu görüşü savunanlar, çocukların dil edinimlerinin doğuştan olduğunu ancak dilin kazanılmasında sosyal ihtiyacın da ön plana çıktığını belirtmişlerdir. Edward Sapir (1921) ve Benjamin Worf (1956), yaptıkları çalışmalarda dil ve biliş bakışında dilin düşünceyi şekillendirdiği hipotezine varmışlardır (Gander ve Gardiner, 2004).

Edward Sapir (1921), dil yapısının kendine has olduğunu, bir kültürde hakim olan konuların farklı bir kültürdeki izahının zor olacağını savunmaktadır. Benjamin Whorf (1956) ise edinilen her dilin kişinin bilişsel yapısını tesiri altına aldığını ve farklı diller konuşan bireylerin çevreyi değişik idrak edip değişik formda tasarladığını belirtmektedir (Artan ve Bayhan, 2004).

İnsanın düşünme stili, birazda olsa kişinin ana dilinin kelimelerini ve sistemini aktarmaktadır. Küçük çocuklar, konuşmaya başladığı an dilinin düşünme stiline uygun

sebeplere ulaşmaktadırlar. Benjamin Worf, bir paylaşımında bunu şu şekilde ifade etmektedir; “Eskimo dilinde ‘kar’ ifadesine yönelik kırkın üzerinde kelime vardır. Eskimo karı incelediği vakit bizim baktığımızdan çok daha hızlı bir şekilde detay anlamaktadır; zira “sulu kar, iri kar” benzeri kelimeler küçük çocuğun dilinde değişik kelimelerin de oluşturmasını sağlayacaktır. Bundan sebeple Eskimo’nun karla alakalı kelime hazinesi, anlama kapasitesi ve aynı zamanda düşüncesi fazla detaylıdır” (Cüceloğlu, 1994; Ülgen ve Fidan, 1987).

Anlamsal-Bilişsel Etkileşimci Görüş

Anlamsal-Bilişsel Etkileşimci Bakış açısında Piaget, dilin kalıtım ve çevre ile oluştuğunu ifade etmektedir. Bebekler, dünyaya dil edinimine hazır olarak doğmaktadırlar. Medeni bir varlık olan insan yavrusunun dili kazanmaya ihtiyacı vardır. Doğumdan sonraki ilk iki yıl boyunca bebeğin ifade dili duyu motor hareketler ile gerçekleşmektedir (Bayhan ve diğerleri, 2004, s.123). Duyu-motor yoluyla fikirleri serpilme, ilerleyen bu fikirler ifade edici diline aksetmektedir. Böylelikle dil kazanımında en kıymetli unsur düşüncenin oluşumu ve ilerlemesidir (Çayır ve Çimen, 1999, s.14). Bilişsel gelişim, dilin tüm yapısını tek başına izah edemez. Fakat dil kazanımında bilişsel gelişim önemli etkenlerden biridir (Güleryüz, 1990).

Vygotsky (1967), bebeklerin Piaget’in bilişsel bakış açısına kıyasla daha çok sosyal ve bilişsel alanlarda işlevde bulunduklarını ifade etmektedir. Vygotsky, dil gelişimi bakış açısına göre insanların ve fikirlerinin kültürden etkilendiğini belirtmektedir. Bu durum yaşanan kültürün etkisiyle sosyal ilişkiler ve iletişim yöntemiyle yapılmaktadır (Meece, 1997).

Bloom (1941), bebeklerin erken dil gelişimlerine yönelik araştırmalarında, bebek ya da çocukların ifade ettikleri kelimelerin anlamlı bulunduğunu ve bireyin “yapan” ve “yapandan” etkilenen obje arasındaki farkı ayırt edebildiğine ulaşmaktadır. Küçük çocuklar, kelime sıralanışı ile ilgili olarak hiçbir şey yapamamalarına karşın kelimelerin manalarını edinebilirler. Bu öğrenmeyi gerçekleştiren şey ise bilişsel durumdaki gelişmeler ile mümkündür (Ahioğlu, 1999, s.24).

Bandura (1997), soyut modellemenin tesiri ile çocukların bazı dil sistemlerini büyükleri model almasa bile söyleyebildiğini belirtmektedir. Fakat Bandura (1997) büyüklerin modellemesinin daha tesirli olabileceğini de ifade etmektedir. Bilhassa modelin söyleyiş şeklinin çocuklarda tesirli olduğunu belirtmektedir (Seçilmiş,1996).

Psikolinguistik Öno luşumcu Görüşleri

Psikolinguistik terimi, psikoloji ve linguistik kavramlarının bütünleşmesiyle oluşmuş bir terimdir. Psikoloji birey davranışlarını, linguistik ise dil bilimini araştırmaktadır. Psikolinguistik, dil ediniminin biyolojik ve psikolojik kökleri olduğunu belirtmektedir. Dilbilimci Noam Chomsky, Psikolinguistik Öno luşumcu görüşün öncülerinden biri olarak görülmektedir. Dilbilimci Noam Chomsky'e göre bebekler dünyaya dil kazanımına hazır vaziyette doğmaktadır. Böylece bebek dil kazanımı için ihtiyacı olan ses ve ses dizilerini sıralama, duyma gibi programı uygulamaktadır. Noam Chomsky, biyolojik temelli bu yetenek ve konstrüksiyonu Dil Edinim Araçları (DEA) olarak ifade etmektedir (Kennison, 2013). Dil Edinim Araçları doğuştan getirilen dış çevreden yalıtılmış özerk bir yapıdır. Sağlıklı gelişim sergileyen bireyler, Dil Edinim Araçları ile dünyaya gözlerini açmaktadırlar. Örneğin konuşmayı edinmek için bebek sadece büyüklerin konuşmalarını işitmeye gereksinim duymaktadır. Dil Edinim Araçları ile bebeklerin, çocukların içinde yaşadıkları kültürlerden, dillerden bağımsız olarak aynı dil aşamalarından etkilendikleri bulunmuştur. Diğer bir ifadeyle Çin, Rus, Etiyopya, Fransız, Amerikan bebekler de konuşmayı edinirken benzer aşamalardan geçmektedir. Dil kazanımı aşamaları evrenseldir (Gander ve Gardiner, 1998, ss.187-199).

Dil gelişim aşamalarında biyolojik sistemin çok mühim olduğunu belirten araştırmalar bulunmaktadır:

1. Evrendeki tüm kültürlerde küçük çocuklar, birinci yılda bütün sesleri çıkarabilmektedirler.
2. Evrendeki tüm kültürlerde küçük çocuklar, konuşmayı iki-dört yaşlarında öğrenebilmektedirler.

3. Genel olarak evrenin her yerinde, kendi dilini doğumdan sonraki on senede edinmeyenler, ilerleyen dönemlerde de yaşıtlarına uygun bir şekilde edinmemektedirler (Lenneberg, 1967, s. 43).

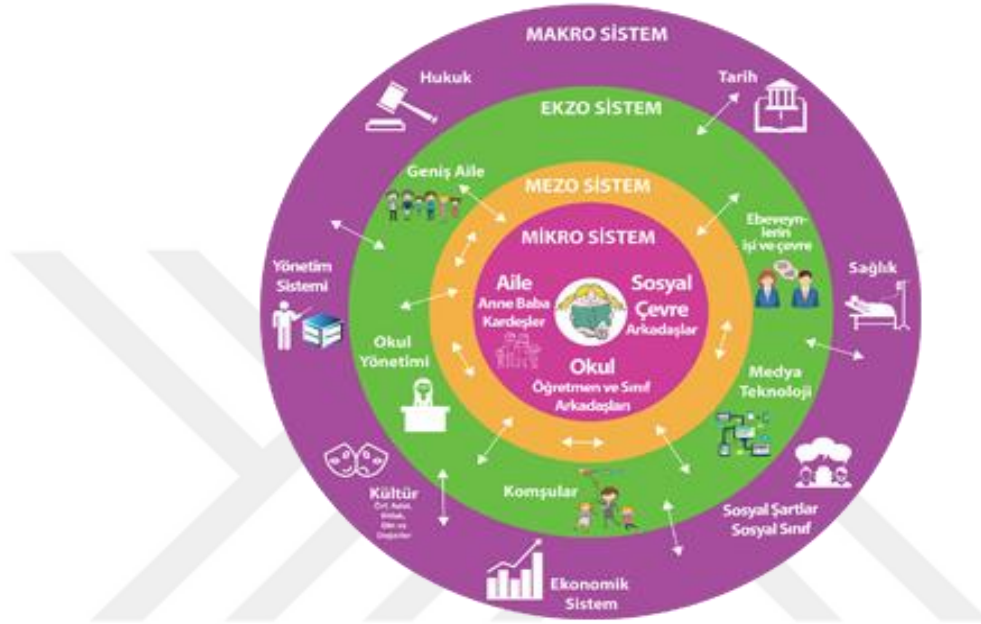
Psikolinguistik Öncölüşümcu görüş, sosyal ilişkilerin ve çevrenin dil edinimi üzerindeki tesirinin dikkate alınmaması açısından eleştirilmektedir. Çocuğun dış ortamlarda aktif bir iletişim elde edebilmesi, dili kullanmadaki yeteneğiyle ilişkilidir. Çocuğun dili çok tesirli bir biçimde ifade etmesini sağlayan çevreler, fikir ve iletişim oluşturabilme yeteneğinin de gelişmesini sağlamaktadır. Zengin uyarıcılara sahip ortam şartları, dil kazanımını çabuklaştırmakta aynı zamanda dile pozitif şekilde tesir etmektedir (Çubukçu,1991: 50).

Bebeklerde ve küçük çocuklarda herhangi bir problem olmamasına karşın kelimeleri edinme ve telaffuz etme, ifade ettikleri kelime sayısı, dilin sistemini öğrenme ve tümcelerle konuşma gibi dil öğrenmedeki gelişim hızları gelişimde bireysel farklılıkların olmasından kaynaklanmaktadır. Çocukların çevreden edindiği malumatları organize etme şekillerindeki değişiklikler ve dil ile ilgili yaşantısı, bu farklılığın saptayıcılarıdır. Oyun araçlarına çok dikkat eden çocuklar, objelerin ismini daha önce öğrenmekteyken, büyüklerle fazla vakit geçiren çocuklar ise daha çok bireylere ve toplumsal bağlantılara dair kelimeleri edinmektedirler (Gleason, 1993).

Okul öncesi dönem temel dil becerilerinin kazanılmasında son derece önemlidir. Dil edinimi anormal olan çocukların öteki gelişimsel alanlarında gecikme yaşanabilmektedir. Dil alanında gecikme yaşayan çocuk okula gittiği an söylenenleri idrak etmede zorluk yaşar, bunun yanında kişinin yapması gereken ödev ve sorumlulukları yapamadığı için yaşam içerisinde başarılı olamaz. Bu yüzden erken çocukluk döneminde çocuğun dil kazanımının sıhhatli bir şekilde ilerleyip ilerlemediği izlenmeli, ebeveynleri ve eğitim kurumları bu hususta bilgilendirilmelidir (Öztürk, 1995: 21).

Çocuklarımızın yani toplumumuzun teminatları olan bireylerin eğitim sürecinde sağlıklı güvenli ellere teslim edilmesi gerekmektedir. Burada devreye aileler girmektedir. Toplumun en küçük yapı taşı olan ailelerin gelişim süreci içerisindeki

önemi, Urie Bronfenbrenner Ekolojik Sistemler Kuramı'nda şu şekilde açıklamaktadır: “Aile, çocuğun gelişimini desteklemek ve kalıcılığı sağlamak için en etkili ve en ekonomik sistemdir. Aile katılımı olmadan çocuğa yaptığınız müdahaleler başarısız olacaktır. Çok az etki yapabileceksiniz ve yaptığınız müdahaleler kalıcı olmayacaktır”(Temel,2019; 5).

Şekil 1.2. Ekolojik sistemler kuramı.

Çocuk dünyaya gözlerini açtığı andan itibaren her şeyi anne ve babasından öğrenmekte ve bu öğrenmelerin başında anlama ve ifade becerisi gelmektedir. Çocuk ebeveynleri başta olmak üzere diğer aile üyelerinden de ses tonu, ahenk, ses yapısı, söz dizimi ve sözün anlamını edinmektedir. Bundan dolayı çocuğun alıcı ve ifade edici dil gelişiminin sağlıklı olabilmesi ebeveynlerin ve diğer aile fertlerinin en önemli sorumluluklarındandır (Wechselberg ve Puyn, 1999: 234). Çocuklar dil edinmek için dili işitmek zorundadır. Kuşkusuz bu durum, büyüklerin ve çevresindekilerin konuşmalarıyla mümkün olmaktadır. Bunun yanında konuşan kişi çocuğu iyice dinlemek, bilgi edinebilmek için soracağı milyarlarca soru ve sergileyeceği sitelere dayanmak durumundadır. Çocuğun alıcı ve ifade edici dilinin gelişmesi kendi kendine gerçekleşmemektedir. Başkalarıyla iletişim kuramayan çocukların bilişsel açıdan sağlıklı olmalarının yanında, ağlama ve tek sözcük döneminde oldukları belirtilmiştir (Wechselberg ve Puyn 1999: 234). Moskowitz (akt. Sanders 2000: 42), yaptığı bir

çalışmada işitme yetersizliği olan ebeveynlere sahip bir çocuğa İngilizce dil kazanımı sağlamak amacıyla TV seyrettirmiştir. Araştırmacı, çocuğun üç yaşına geldiğinde jestlerle tüm sorunlarını ifade edebildiğini fakat İngilizceyi idrak edemediğini ve İngilizce konuşup yazamadığını saptamıştır. Bu araştırmadan yola çıkarak Moskowitz, TV'nin dil gelişiminde tek başına bir araç olmayacağını; çünkü bu aracın çocuğun sorduğu sorulara cevap veremediğini çocukla etkileşime giremediği sonucuna ulaşmıştır. Çocuk TV karşısında pasif bir alıcıdan başka bir şey değildir. Anne ve babaların çocuklarıyla kaliteli vakit geçirmeleri, onların bitmeyen sorularına yanıtlar vermeleri, iyi dinleyici olmaları dil gelişimi açısından gerekli bir durumdur. Ayrıca konuşma ortamında ifade edilen öykü, tekerleme ve çocuk şarkıları dil yönünden etkili, verimli ve kaliteli durumlar sağlayabilmektedir.

Çocuklardaki kelime hazinesinin en popüler tahmin unsuru akademik beceridir. Kelime hazinesini en kısıtlayıcı durumla tahmin eden öteki etkenler çocuklara hikâye anlatılması, annenin alıcı ve ifade edici dil düzeyi ve yaklaşık tümce uzunluğu, çok yüksek sosyoekonomik seviye, doğum sırasının ilk olması ve annenin kelimelerinin kalitesi ve kelimelerin yapısındaki zenginliktir (Hoff-Ginsberg, 1998; Snow 1994). Bir başka araştırmada, bu etkenlere ilaveten bebekte dil kazanımı anne -baba eğitimi; çocukla iletişim kuran bireylerin sayısı; anne baba sağlığı; dili öğrenmek için güdülenmesi; anne babalar ve çocuklar ile olan diyalogunda tesiri altında kaldığını göstermektedir (Carvalho ve ark., 2016). Humbolt'a göre ana dili yalnızca içgüdüsel olarak edinilemez, kesinlikle matematik öğrenir gibi sonrasında öğrenilemez (Sanders, 2000). Bu açıdan aile içerisinde çocuğa uygun yer ve zamanda sunulan olanaklar çocuğun dil gelişimi kazanımda büyük önem taşımaktadır.

Günümüz toplumunu oluşturan birçok ailenin, yaşamlarının merkezine çocuklarını koymuş olmaları, yaşamın ilk yıllarında çocuk gelişimi, eğitimi ve öğretimi alanlarına yapılan yatırımların gelişimsel ve ekonomik anlamda, insana yapılan yatırımlar arasında hem anlamlı hem de değerli getirisi olan yatırımlar olduğu da bilinmektedir (Worldbank, 2005). Bu durum, erken çocukluk gelişimi, eğitim öğretimi ile ilgilenen bazı bilim çevrelerinin dikkatini bu yöne vermesini sağlamaktadır. Böylece ulusların mirasçısı ve gelecekleri olan çocukların sağlıklı gelişimleri için gelişimin bütünsel

olarak değerlendirilmesinin önemi uzmanlar tarafından üzerinde ortak karara varılmış bir durumdur (Baltes, 1987; Huang ve ark., 2013; Lerner, 2012).

Bütün medeniyetlerde çok kıymetli mevcudiyetimiz olan çocukların sağlıklı bireyler olarak gelişmeleri ve bu gelişimi sürdürebilmeleri amacıyla hayatlarında mühim bir takım unsurlar söz konusudur. Bu unsurlar dil gelişimi, aile yapısı, aile tutumu, televizyon, kardeş sayısı, anne-baba eğitim düzeyi ve sosyoekonomik durum gibi etkenlerdir. Çalışmada ele alınan bu unsurlar, çocuğun gelişim sürecini olumlu ve olumsuz yönlerden etkileyebilmektedir. Toplumumuzun aynası olan çocuklarımızın bakımını üstlenen ailelere bu konuda büyük görevler düşmektedir. Nitekim aileler çocuklarımıza ulusumuzun kültürünü, düşüncesini ve bilgisini ancak dil vasıtasıyla aktarabilmektedirler. Dil, insanlar arasındaki diyalogu oluşturarak sosyal hareketleri düzenleyen mühim bir yapıdır (Akt. Acarlar, Ege ve Turan, 2002). Bundan ötürü insanoğlunda dilin nasıl oluştuğu ve çocukların dil ortamları ile iletişim kurmak amacıyla nasıl ifade ettikleri daima dikkat çeken bir faktör olarak belirtilmektedir.

Çocuklara dil gelişimi açısından çokça fırsat sunulur ve zengin öğrenme ortamları yaratılırsa, çocukların kelime hazineleri de o oranda geliştirilmektedir. Bu bakımdan aile sistemi ve aile tutumları (demokratik, otoriter, aşırı koruyucu, izin verici), çocuğun dil gelişimini doğrudan etkilemektedir. Çocuklarımızın dil gelişimini etkileyen bir diğer kültürel aktarım aracı ise televizyondur. Televizyon aracı ile dil gelişimi olumlu yönde desteklenebildiği gibi ipleri başkalarının eline kontrolsüz şekilde vermek de mümkün olmaktadır. Bu nedenle televizyon aracının dil gelişimi üzerindeki etkisi dikkatli biçimde değerlendirilmelidir. Bilhassa 21. yüzyılda teknolojinin ilerlemesiyle TV, bilgisayar bunun yanında internet bağımlılığı çoğalmakta, böylelikle anne-baba ve diğer aile fertlerinin çocuklarıyla olan diyaloglarında sıkıntı yaşanmaktadır. Ülkemizde ve dünya genelinde küçük çocuklar televizyon, telefon, tablet gibi medya ekranlarına bağımlıdır. Amerikan Çocuk Akademisinin 2 yaşın altındaki çocukların ekran bağımlılığından kaçınılması konusundaki uyarısına rağmen yapılan bir araştırma 2 yaşın altındaki çocukların %68'inin günlük ortalama 2.05 saat ekranı yoğun bir şekilde izlediklerini göstermektedir (Rideout ve ark. 2003). Buna ek olarak ev ortamında bakılan çocuklar daha fazla ekranı izlemektedirler.(Christakis ve Garrison 2009). Ekran önünde geçirilen zaman, çocukların sağlıklarını ve gelişimlerini

olumsuz etkilemektedir (Barr ve ark. 2010; Danier 2008). Küçük çocuklarla yapılan araştırmalar ekran önünde geçirilen zamanın bilişsel gelişimi etkilediğini, kısa süreli bellek, matematiği okuma ile ilişkili akademik başarı ve dil gelişimi üzerine olumsuz etkileri olduğunu göstermektedir (Barr ve ark., 2010; Tomopoulos ve ark., 2010; Zimmerman ve Christakis, 2005). Çok fazla ekran mağduriyeti, uzun vadede akademik ve sosyal gelişimi de olumsuz etkilemektedir (Pagani ve ark., 2010). Uzun ekran süreleri sadece bilişsel, sosyal gelişim üzerine değil fiziksel gelişim üzerine de olumsuz etkiler yapmaktadır, ekran önünde fazla kalma ile vücut kitle indeksi (VKİ) arasında da pozitif korelasyon olduğu yapılan araştırmalarda ortaya çıkmaktadır (Dennison ve ark., 2002; Danner 2008). Tüm bunların yanında bu durum, ebeveyn ve çocuğun birlikte geçirdiği kaliteli zamanı da azaltmaktadır (Christakis ve ark., 2009).

Konuyla ilgili olarak yapılan çalışmalarda (Kisten vd. 2005; Öztürk ve Karayağız, 2007; Cesur ve Paker, 2007) bilişim teknolojisi olanakları sağlıklı kullanılamadığı ya da denetlenemediği anlarda negatif sonuçların türediği belirlenmiştir. Örneğin Moskowitz (Akt. Sanders 2000: 42) ve Sanders (2000: 44), TV'nin insan sesini yok ettiğini söyleyerek insanların görüntüde izledikleri bireylerle karşılıklı konuşamadıklarını ve TV'deki görsellerin genç zihinlerin anlayıp çözümleyeceğinden daha seri bir şekilde ilerlediğini vurgulamaktadır.

Televizyonun yanında diğer medya araçlarının da aile içinde dil edinimine engel teşkil etmesi, temelde iki boyutlu olarak değerlendirilmektedir. Bu olumsuzluklardan ilki çocukların medya araçlarıyla geçirilmesi gereken zaman miktarını aşmaları; ikincisi ise anne ve babaların vakitlerinin büyük bir kısmını medya araçlarıyla uğraşarak çocukları ile yeterli ve kaliteli bir şekilde ilgilenmemeleri olarak gösterilmektedir. İncelenen çalışmalarda çocuğun görüntü izlemesi ile annebabanın görüntü izleme sürelerinin ilişkili olduğu ortaya çıkmıştır (Paudel ve ark. 2017; Wood ve ark. 2019). Çocuk televizyonu görsel bir oyun nesnesi gibi görmektedir (Şirin, 2006: 26). Fakat çocuk bu oyuncakla dilediği şekilde oynayamaz; bunun aksine TV, çocuğu dilediği şekilde oynatarak kullanmaktadır. Ebeveynlerin medya araçlarına aşırı ilgi göstermesiyle de aile yuvasında etkileşim atmosferi felce uğrar ve aile görevini kaybeder. İster istemez ekran ve diğer kitle iletişim araçları, yayınlar, reklamlar

yoluyla gerçek hikâye okunmasını engelleyerek kuvvetli bir iletişim kurmanın önünü tıkayarak doğru olmayan bir davranışa zemin hazırlamaktadır (Sanders, 2000: 53).

Yaklaşık 21 aylık olan 119 bebek ile çalışılan kesitsel, uzunlamasına bir izlem araştırmasında, örneklem grubunu oluşturan bebeklerin yaklaşık 3.29 saat TV karşısında kaldıkları ve günde 2 saatten çok ekran karşısında bulunan vakaların çok az diyaloga girdikleri belirlenmiştir (Duch ve ark. 2013). Çocuk hastalıkları ile ilgilenen sağlık birimlerince sunulan görevlerde ebeveynlere bu unsurlarla ilgili olarak yol gösterilmesi zorunluluğu ve kitle iletişim araçlarına dair seçenekler üretilmesinin mühim olduğu kanısına ulaşılmıştır.

Her kültürde annelerin-babaların bebeklerine farklı biçimlerde seslendikleri görülmektedir. Bazı ülkelerde bebekle gıgılamayla iletişim kurulmakta, bazılarında ise ses seviyesi güçlendirilmektedir. Bazı zaman erkeklere ve kızlara farklı tarzda seslenildiği görülmektedir. Kimileri bebeklerle direkt konuşmazken kimileri bebekleri iletişim bombardımanına tutmaktadır. Başka bir ortamda sözcüklerin, cümlelerin fazla tekrarlandığı ya da durmaksızın bunların aleni bir şekilde belirtildiği dikkat çekmektedir. Tüm bu kültürel değişikliklere rağmen bütün çocuklar ilk dillerini hemen hemen benzer yaşlarda ve dosdoğru bir sistemle edinmektedirler (Picq ve ark. 2014: 120). Dünyadaki tüm medeniyetlerde bebekler, alıcı ve ifade edici dili iki ile dört yaş civarında öğrenebilmektedirler (Şahin 1995, 65). Bu nedenle 2-4 yaş arası önemli bir dönemdir.

Tüm bu gerekçelerden yola çıkarak bu çalışmada da erken çocukluk dönemi araştırmalarında pek değinilmemiş olan 2-4 yaş arası çocukların dil gelişimine değinilmektedir. Araştırma da, aile yapısının, aile tutumlarının ve televizyonun 2-4 yaş arasındaki çocukların dil gelişimine olan etkisinin Muş ili örneği üzerinden incelenmesi amaçlanmıştır.

1.2. Problem Durumu

Dil gelişiminin aile ortamında şekillendiği aynı zamanda aile ile birlikte televizyonun da dil gelişiminde etkisi olduğu öngörülmektedir. Türkiye’de aile tipi ve televizyonun 2- 4 yaş çocukların dil gelişimine katkıları yeterince araştırılmadığı için Muş ilindeki

2-4 yaş arası çocukların dil gelişimlerinde ailesel faktörlerin ve televizyonun etkilerinin belirlenmesi amacıyla bu araştırma yapılmak istenmiştir.

Teknolojik gelişmelerle birlikte televizyon kullanımı artış göstermiştir. Bundan dolayı önümüzdeki senelerde Türkiye'nin internetten yararlanma hızının artış göstereceği ve bunun da internetin ilerleyen zamanlarda nitelik ve nicelikçe daha değerli olmasına neden olacağı söylenebilir. Türkiye'de 2016 senesinin Nisan ayı çerçevesinde ortaya konulan Hane Halkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması neticelerine bakıldığında evlerde %76,3 internet ulaşımı mevcuttur. İnternet ulaşımı olmayan evlerin %59'u haneden internete erişememelerine neden olarak internetten yararlanma gereksinimlerinin olmadığını belirtmişlerdir (<http://www.tuik.gov.tr>, 2016). Türkiye'de internet kullanımının yanında pek çok kimse cep telefonu da kullanmaktadır. 2016 senesinde Nisan ayında yapılan araştırmaya katılan evlerin %96,9'unda cep telefonu ya da akıllı telefon varken, sabit telefon bulunma oranının %25,6 olduğu görülmektedir. Benzer zamanda evlerin %22,9'unda masaüstü bilgisayar, dizüstü bilgisayarın bulunma oranının %29,6 olduğu görülmektedir. 2015 senesinde %20,9 olan internete erişebilen TV oranı ise 2016 yılında %24,6 olarak sayılmıştır. Bu sayılar, Türk halkının güncel bilişim teknolojilerine alakasını ve bu sahadaki teknolojik yönelimlerini açık bir biçimde sunmaktadır. Özellikle çocuklar dünyaya gözlerini ilk açtıkları zamandan başlayarak televizyonla yüz yüze gelmektedirler, incelenen çalışmalarda çocukların iletişim ortamında seçimlerinde televizyon birinci sırada yer almaktadır (Erdoğan ve Baran,2008). Televizyon, eylem, ses, renk ve ışığı bir araya getirerek çoklu duylara seslenip çocukların bebeklik çağından başlayarak dikkatlerini çekmeye başlamıştır. 1999 yılında Amerikan Pediatri Akademisi aracılığıyla hazırlanan bir çalışmada, anne ve babaların %90'ı iki yaşından küçük bebeklerin televizyon seyrettiklerini belirtmiştir. Üç yaşında olan çocukların üçte birinin çocuk odalarında televizyon bulunduğu, anne ve babaların kendi işleriyle uğraşırken bebekleri televizyon ekranına terk ettikleri belirtilmiştir (American Academy of Pediatrics, 2020). Bebeklik çağında ekran önünde uzun süre bulunan bebeklerde, emosyonel durumunun yanında iletişime geçme, sosyalleşme ve etkileşim, manalı jest-mimikler, heceleme, gıgıldama, tümce oluşturma gibi duygu, düşüncelerin başkalarına aktarılması işlevlerinin olgunlaşmasında geri kalma veya engellilikler oluşmaktadır (Tümkan, 2013). Bebeklerin ve çocukların fazlaca televizyon

seyretmeleri ve seyrettikleri görüntülerin içeriğinde şiddet olması, bu tarz durumları bir sorun haline getirmektedir(Choma ve ark,2004).

Çoğunlukla çalışmalar çocukların televizyon izleme zamanının değişik faktörlere uygun olarak farklılıklar gösterebileceğini belirtmektedir. Çocuğun yaşı, ebeveynin eğitim seviyesi, televizyondaki yayın akışı, program saati, kanalları ve türleri, ailenin çocuk üzerindeki kontrolü ve bunun yanı sıra ailelerin zamanlarının büyük çoğunluğunu televizyon, telefon, tablet vb. aygıtlarla geçirmeleri gibi durumlardan dolayı televizyon seyretme süresi çocukları da etkilemektedir(Yeşilbağ, 2011).Bu durum aile içinde bireylerin birbirine ayırdığı vakit ve iletişimi olumsuz yönde etkilemiştir. Bunun neticesinde de çocuklar günlerinin çoğunu kapsayacak şekilde televizyon seyrettiklerinden dolayı dil kazanımında büyük bir çoğunlukla ekranı taklit etmekte ve işiterek kazanılan dil karşısında tek taraflı etkileşim sebebiyle eleştiremediği televizyonun dilini normal ifade tarzıymış gibi onaylamakta, dilini televizyonda duydukları kelimelere ve tümcelere göre düzeltmektedir (Göçen, 2011; Tombul, 2006). Dilin oldukça sıg, kaba, kırıncı ve hatalı sarf edilmesi, tüm durumlarda söylenmemesi gereken sözlerin söylenmesi, dilin yapısında bozulma olarak ortaya çıkmakta, çocukları negatif olarak etkisi altına almakta, böylece çocuğun gelecek yaşlarında da bu etkilenme sürmektedir (MEB,2013).

Yeryüzündeki tüm çocuklar, dili 2 ile 5 yaşları arasında kazanır (Artan ve Bayhan, 2005). İlk yıllardaki dil gelişimindeki dünya çapındaki bu durum 18-32 aydan sonra, toplumsal başkalaşımın tesiriyle oluşmaz. Alan yazın dil gelişimi konusunda tarandığında 0 ile 6 yaş civarındaki çocuklara kelime edinimiyle alakalı mevcut 41 çalışmaya ulaşılmıştır. Kelime ediniminde temel oluşturan datalar esas alınarak araştırmalar üç kategoriye bölümlendirilmiştir. Çalışma nihayetinde sözcük dağarcığıyla ilgili 12 çalışma; pratiği uygulanan 19 çalışma; kuramsal bilgi ileten 9 araştırma belirlenmiştir. Araştırmaların bütününe bakıldığında sözcük dağarcığıyla ilgili araştırmaların bütün olarak 4-6 yaşlarındaki çocuklar ile çalışıldığı 4 yaşın altındaki çocuklarla ilgili olarak araştırmaların sınırlı olduğu görülmektedir. Bu araştırmaların çoğunluğunda erken çocukluk eğitimi alan çocukların kelime dağarcıklarının seviyesinin belirlenmesine çaba harcanmıştır. Erken çocukluk eğitimine tabi olmayan ayrıca 4 yaşın altındaki çocuklarla ilgili olarak yapılan

araştırmalarda çocukların dil kazanım seviyelerinin açıkça belirlenmesine yardımcı olunmaktadır (Keskin, Ömeroğlu ve Okur, 2015). Bu öneriden yola çıkarak bu çalışmada alan yazında eksiklik olarak görülen dil edinimi ve gelişiminde evrensel ve kritik yaş olan 2-4 yaş dönemi ele alınmaktadır. Ailelerin dil gelişiminde rolleri yadsınamaz. Bu yüzden aile yapısının, tutumlarının ve televizyonun 2-4 yaş arasındaki çocukların dil gelişimine olan etkisinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaca ulaşmak için, hem nicel hem de nitel yöntemler kullanılarak aşağıdaki araştırma sorularına yanıtlar aranmaktadır:

Problemler

Aile yapısının, aile tutumlarının ve televizyonun 2-4 yaş arasındaki çocukların dil gelişimine etkisi (Muş ili örneği)” nasıldır?

Problemden hareketle ulaşılmaya çalışan alt problemler;

1. Geniş ve çekirdek ailelerdeki 2-4 yaş arası çocukların dil gelişim durumları nasıldır?
2. 2-4 yaş arası çocukların;
 - a. Birey sayısına,
 - b. TV izleme sürelerine,
3. 2-4 yaş arası çocukların TV izleme sürelerine göre dil gelişim nitelikleri farklılaşmakta mıdır?
4. 2-4 yaş arası çocukların;
 - a. Birey sayısına,
 - b. Aile yapısına göre (geniş ve çekirdek aile) dil gelişim nitelikleri farklılaşmakta mıdır?
5. Aile tutumlarına göre;
 - a. Demokratik,
 - b. Otoriter,

- c. Aşırı koruyucu,
 - d. İzin verici) dil gelişim nitelikleri farklılaşıyor mu?
6. Ailenin sosyoekonomik durumuna göre dil gelişim nitelikleri ve düzeyleri farklılaşıyor mu?

1.3. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacını Muş ilindeki 2-4 yaş arası çocukların dil gelişimlerine ailesel faktörlerin ve televizyonun etkisinin incelenmesi oluşturmaktadır.

1.4. Araştırmanın Önemi

Günümüzde erken çocukluk dönemindeki gelişimin önemi yadsınamaz. Uluslar kültürlerinin, nesillerinin devamlılığını sağlıklı bireylerle sürdürebilirler. Burada devreye giren unsurlar ise insanın zengin yaşantısı, gelişimi, eğitim öğretimi ve bunlara yatırım yapmasıdır. Sağlıklı bireylerin tüm gelişim alanlarının yanında dil gelişim alanı çocuğun öğrenmesinde kritik bir faktördür. Küçük çocukların dil performansı üzerinde dili kazanma sahasının tesiri büyüktür (Wetherby, 1998) Çocukta dil edinebilme gücünün gelişim aşamaları evrenseldir. Fakat bebekler şahsi değişikliklerini kelime edinmeye ve ifade etmeye başladıkları zamanda gösterirler. Çocuklarda dil kazanımında çevresel durumlar kritik öneme sahiptir (Demir ve Küntay, 2013). Çocuğun annesi, babası, diğer bakım veren kişiler ve (Bronfenbrenner, 2002; Bronfenbrenner ve Morris, 1998) bebekle etkileşim halinde bulunan insanların ifade tarzları bebeklerin dil gelişimini etkileyen kritik çevresel durumlardır (Demir ve Küntay, 2013). Büyüklerin rehberliğinde bebeklerin ortak dikkate varmaları için ilgileri çekilerek onlarla iletişim kontağı kurulmalı ve sürdürmelidir (Murphy ve Messer, 1977).

Küçük çocuklarda dil bozukluğunun var olmasında zengin uyaran ve çevre yoksunluğu, tecrübesizlik büyük sıkıntı oluşturmaktadır (Maviş, 2008). Bu ve bunlara benzer birçok araştırmadan yola çıkarak bu çalışmayla erken çocukluk döneminin 2-4 yaş arasındaki çocukların dil gelişimlerinde toplumun en küçük yapısını oluşturan ailenin yapısı (geniş, çekirdek), aile tutumları (demokratik, otoriter, aşırı koruyucu,

izin verici) ve televizyonun dil gelişimini nasıl etkilediğini göstermek amaçlanmaktadır. Bu etkiler bireyin ileriki yaşantısındaki iletişim becerisini etkilediği için önemlidir. Bu araştırma ile Muş ilindeki 2-4 yaş arası çocukların dil gelişimlerine ailesel faktörlerin ve televizyonun etkisinin olup olmadığını belirlemek ve aileleri dil gelişimi konusunda biraz daha hassas olmaya, bilinçli davranmaya davet edip bu alandaki önleyici ve koruyucu tedbirleri alma ümidiyle katkı sağlanması planlanmaktadır. Aile yapısı, aile tutumları ve televizyonun dil gelişimini olumlu yönden etkilemesi adına yapılan çalışmaların alanyazında yeterli sayıda olmadığı da görülmektedir.

Ayrıca bu çalışma, erken çocukluk dönemi eğitimcilerine çocukların içinde bulundukları aile, televizyonun, sosyoekonomik yapı ve eğitim düzeyi gibi faktörlere göre dil gelişimleri için uygun stratejileri belirlemelerine yardımcı olmak adına yapılmak istenmiştir.

Araştırma, daha önce erken çocukluk dönemindeki bireylerle ve Muş ilindeki çocukların dil gelişimlerinin aile faktörü ve televizyonun bakış açısınca değerlendirilemeyeşinden dolayı bu içeriklerle alakalı olarak muhataplarının düşünce geliştirmelerine rehber olabilir.

1.5. Sınırlılıklar

Bu çalışma;

- 1- 2016-2017 eğitim öğretim yılı ile sınırlıdır.
- 2- Muş ili ve Hasköy ilçesindeki aileler ve çocukları ile sınırlıdır.
- 3- TV izleme süreleri annelerin beyanı ile sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Çocuk: Ergen olsa dahi onsekiz yaşını tamamlamamış birey olarak kabul edilmektedir (Resmi Gazete,2005).

Çocuk: Bebeklik dönemiyle erginlik arasındaki gelişme çağında olan erkek veya kız, uşak ifadeleriyle açıklanmaktadır (TDK,2012)

Erken çocukluk:0 ile 8 yaşlarını kapsayan okul öncesi eğitim ve öğretiminde insan yavrusunun fiziksel, sosyal, duygusal, dil, bilişsel ve özbakım ihtiyaçlarıyla alakalı olarak tüm gelişim alanlarının desteklenmesidir (Ural ve Ramazan, 2007:2).

Dil: Dil, “insanlar arasında karşılıklı haberleşme aracı olarak kullanılan; duygu, düşünce ve isteklerin ses, şekil ve anlam bakımından her toplumun kendi değer yargılarına göre biçimlenmiş ortak kurallarının yardımı ile başkalarına aktarılmasını sağlayan, seslerden örölü çok yönlü ve gelişmiş bir sistem” şeklinde tanımlanmaktadır (Türk Dil Kurumu, 2016).

Dil elişimi: Kelimelerin, sayıların, simgelerin edinilmesi, gizlenmesi ve dilin sistemine elverişli şekilde söylenmesidir (Güleryüz, 1990:3).

Aile: Karı ve kocadan oluşan topluluk, aynı zamanda biyolojik bağları olan bireylerin kurduğı sosyal yapıdaki çekirdektir (TDK, 2009).

Aile utumu: Anne ve babanın çocuklarına karşı sergiledikleri pozitif ya da negatif davranışlardır (Özkan, 2005).

Çekirdek (Nuclear) aile: Anne, baba ve onların çocuklarından meydana gelen aile tipidir.

Geniş Aile: Aynı çatı altında hayatlarını sürdüren ebeveynler, babaanne, büyükbaba, hala, amca, yenge ve çocukları kapsayan ailelerdir (Özabacı,2014,s.2).

Tutum: Belirli birey, obje ve vakalara karşı düzenli olarak benzer tarzda davranışlar sergilememize sebep olan yerleşmiş kalıplar (Ruh Bilim Terimleri Sözlüğü, 1975).

II. BÖLÜM

KURAMSAL TEMELLER

Bu başlık altında, çalışmanın kavramsal çerçevesinden bahsedilmiştir. Kavramsal çerçeve kapsamında dil tanımları, dil gelişimi, dil ve dilin kazanılmasına ilişkin görüşler; davranışçı görüş, klasik koşullanma, edimsel koşullanma, sosyal öğrenmecî görüş, kültürel ve sosyal belirleyicilik görüşü, anlamsal bilişsel etkileşimci görüş, psikolinguistik önoluşumcu görüş; dil edinimi süreçleri, konuşma öncesi dönem (refleksif dönem, gııldama dönemi, mırıldanma dönemi, mırıldanma tekrarı dönemi, ses sözcükler dönemi), konuşma dönemi (tek sözcük dönemi, birbirini izleyen iki sözcüklü cümlecikler, üç ve daha fazla sözcüklü cümleler, gramer kurallarına uygun konuşma dönemi); dil gelişimini etkileyen faktörler (cinsiyet, sosyoekonomik durum, medya, sosyokültürel düzey, kalıtım ve çevre, aile ilişkileri, aile yapısı olarak geniş ve çekirdek aile, aile tutumları (demokratik, otoriter, aşırı koruyucu, izin verici) ele alınmıştır.

2.1. Dil Tanımları ve Dil Gelişimi

Dil, “insanlar arasında karşılıklı haberleşme aracı olarak kullanılan; duygu, düşünce ve isteklerin ses, şekil ve anlam bakımından her toplumun kendi değer yargılarına göre biçimlenmiş ortak kurallarının yardımı ile başkalarına aktarılmasını sağlayan, seslerden örölü çok yönlü ve gelişmiş bir sistem” olarak tanımlanmaktadır (Türk Dil Kurumu, 2016).

Dili, bilim insanları farklı şekillerde tanımlamışlardır. Bu tanımlar incelendiğinde dilin sistemli bir yapı, kendini yazılı ve sözlü ifade edebilme becerisi ve bilgi alışverişini sağlayan araç olmasının vurgulandığı görölmektedir. Dilin sistemli oluşu seslerin bir araya gelip uyumlu bir biçimde ifade edilebilmesinden kaynaklanmaktadır (Cüceloğlu, 2016). Bu uyum için sistemli olması şarttır. İfade biçimi ise dilin bir başka yönünü gösterir (Özmen, 2004; 65). Böylece insanlar karşılıklı bilgi alışverişinde bulunabilirler (Başal, 2003; 107).

Dönmez (1986), dili iletişim sağlamak için kullanılan sesler, , sözcükler ve kelimeler gibi birimlere sahip olan sistem şeklinde tanımlamıştır. Dil, insanoğluna ait sistemli bir yapıdır ve bireyler insanoğlunu diğer canlılardan ayıran bu sistemli yapı kullanarak duygular, fikirler, tutumlar, kültürel değerler yazılı ve sözlü şekilde fikir alış verişini kullanmaktadır (Başal, 2003; Seven, 2008, 2015; Sever, Kaya ve Aslan, 2006; 26; Ülgen ve Fidan, 1987; 22).

Dil “Fikir, his ve dileklerin bir toplumda ses ve anlam yönünden ortak olan öğeler ve kurallardan yararlanarak başkalarına iletilmesini sağlayan çok yönlü, çok gelişmiş bir sistemdir” (Aksan, 1995:102). Dilin toplumsal yapıya işlevsel olarak önemli katkıları olduğunu bu tanımdan anlamaktayız.

Dil, ifade etme ve dünyaya adapte olma anahtarıdır. Dil, insanın öğrendiği en karmaşık sistemdir. Değişik yapılardaki ülkelerden ve kültürlerden gelen bireyler bu karmaşık sisteme mental süreçlerini kullanarak adapte olmaktadır(Tomasello, 2000). Dil de usavurma zekânın işareti olarak değerlendirilmektedir. Çocuk dili elverdiği oranda düşünür (Binbaşoğlu, 1975; 138) Dilde muhakeme zekânın varlığının delilidir. Dil yoksa düşünme de yoktur(Güneş, 2012). Gardner, dili zekânın bir parçası olarak ele almıştır. Gardner’a göre zekâ türlerinden biri de dil bilimsel (linguistik) zekadır (Talu, 1999).

Özetle dil “dilbilimciler aracılığıyla bir cemiyeti kuran bireylerin fikirleri ve hislerinin o cemiyette ses ve mana açısından makbul eş unsurlar ve kaidelerden faydalanarak diğerlerine iletmelerini temin eden bakış açısı, geniş ve gelişmiş bir düzen” olarak tanımlanmaktadır” (Korkmaz, 1999; 55).

Bilim insanları tarafından yapılan araştırmalar neticesinde ulaşılan birçok dil tanımına göre dilin ana hatlarıyla bireyin iletişime geçmesini ve fikir kudretini ortaya çıkaran en kıymetli unsur olduğunu belirtmek gerekmektedir. Fakat bebeklerin,dili bir ifade vasıtası olarak değerlendirmeden önce dili edinebilmeyi öğrenmeleri gerekmektedir. Bu öğrenme de bir dil gelişim safhası sonucunda oluşmaktadır. Bu durumun neticesinde bebeklerin, çocukların dili edinirken geçtiği basamaklar kritiktir. Dil gelişim alanı olarak isimlendirilen bu basamaklar, şahsi değişikliklere işaret ederek

evrensel olarak bebeklerin, çocukların alıcı dil ve ifade edici dillerini ilerletmelerini destekler.

Dil gelişimi alanı sözcüklerin, sayıların, sembollerin edinmesi, gizlenmesi ve dilin kurallara uygun olarak ifade edilmesidir (Aral, 2001;Yayla, 2003). İnsan yavrusunun dil gelişiminde hem insan beyninin biyolojik yapısı, düşünme yollarının gelişimi hem de bebeklerin, çocukların içinde yaşadıkları çevre etkilidir. Dil gelişiminin bebeğin, çocuğun kavram edinimi, düşünme, ilişki kurma, problem çözme gibi bilişsel, duygusal, sosyal gelişiminde hassas bir yeri vardır. Gelişim bir bütün olduğundan dil gelişim alanı öteki gelişim alanlarıyla etkileşim halindedir.

Bu sebeptendir ki erken çocukluk döneminde bebeklerin, çocukların dil kazanımlarına önem verilmesi, dil edinimini sağlayıcı öğretme-öğrenme ortamlarının hazırlanması elzemdir. Bebeklerin, çocukların bu yaşlarda edineceği zengin uyarıların kalitesi, televizyon, aile yapısı, anne ve babanın tutumu ve eğitim düzeyi, ekonomik durumu daha sonraki öğrenmelerini önemli derecede tesiri altına almaktadır (Senemoğlu, 1989,s.21).

2.2. Dil ve Dilin Kazanılmasına İlişkin Kuramlar

Kompleks yapılardan oluşan basit edinilen kıymetli bir yapı olan dil insanoğlunun merak konusu olmuştur. Bu merak, bireyi dilin doğuşunu, gelişimini ve dili etkileyen durumları araştırmaya sevk etmiştir. İncelenen araştırmalar neticesinde dilin çevresel veya biyolojik kökenden kaynaklı durumlardan etkilenmesi neticesinde kuramlar doğmuştur (Pollock, Waller, & Politt, 2010; Şen, 2004). Bu kuramlar şöyle dir (Artan ve Bayhan, 2004):

- Davranışçı kuram,
- Sosyal öğrenmecî kuram
- Kültürel ve sosyal belirleyicilik kuramı
- Anlamsal ve bilişsel etkileşimci kuram
- Psikolinguistik ön oluşumcu kuram.

2.2.1. Davranışçı Görüş

Davranışçı görüşe göre dil ediniminde bebekler konuşulanlara öykünmekte; yetişkinler mükâfatlandırmak suretiyle bebeğin ürettikleri sesleri vurgulayarak söylemektedirler (Karacan, 2000). Skinner davranışçılığın öncülerindendir. Skinner (1957) Verbal Behavior isimindeki kitabında davranışçı görüşten bahsetmiştir. Davranışçı Skinner, şartlanma prensiplerinin dili hazırladığını savunmaktadır. Öğrenme prensipleri dilin edinilmesinde ana unsur olarak seçilmektedir. Skinner, davranışçı görüşün belli başlı varsayımını bebeklerin ifade edici davranışları edinimlerinde genetik bünyenin görevinin yok denecek kadar az olduğunu açıklamıştır. Dil gelişimi kazanımında davranışçı görüş çevrenin baskın olduğunu ifade etmektedir. Aynı zamanda dil gelişiminde pekiştirme, taklit, alıştırmanın etkisi büyüktür. Davranışçı görüşte alıcı dil ve ifade edici dilin gelişmesinde bebeğin sesler çıkarması ve bu seslere verilen pekiştireçlerin önemli rolleri vardır. Davranışçı görüşte dil gelişimi biyolojik ve genetik faktörlerden arınmış olup daha çok çevresel faktörlerden etkilenmektedir.

Bebekler doğal sesler çıkarmakta ve bakıcılar hususi olarak da ebeveynler bu seslere pekiştireçler sunmaktadırlar. Bebekler de bu pekiştireçleri kazandıklarında ifade ettikleri sesleri daha fazla söylemektedirler ve bunun neticesinde de dili işletebilme becerileri de çoğalmaktadır. Bu şekilde dili edinmeye başlamaktadırlar (Atay, 2005; Kandır ve Ömeroğlu, 2005; Topbaş, 2005). Hatta bu bakış açısına göre ifade edici davranışların ortam denetiminde oluştuğu belirlenmektedir (Baykoç Dönmez, 1986; Artan ve Bayhan, 2004). Davranışçılar öğrenmenin ve dilin koşullanma aracılığıyla edinildiğini uyguladıkları birden fazla araştırmayla incelemişlerdir. Bu açıdan koşullanmanın iki çeşidi bulunmaktadır.

Bunlar “Klasik Koşullanma ve Edimsel Koşullanma”dır. Bu koşullanmalar aşağıda açıklanmıştır.

2.2.1.1. Klasik Koşullanma

Klasik koşullanmanın öncüsü Ivan Pavlov, 1849 – 1936 senelerinde yaşamış Rus fizyoloğudur. Pavlov, köpekler üzerinde yaptığı araştırmalarında köpeklerin tesadüf

bir şekilde boş kabı da gördüğünde sözde yiyecek veriliyormuş gibi salya akıttığını görmüştür. Bu şekilde köpeklerle koşullanma çalışmaları uygulanarak birtakım neticelere ulaşılmıştır. Pavlov, özerk sinir sisteminin görevleri üzerine klasik koşullanma çeşidinden çok fazla uygulama yapmıştır. Bu uygulamaların neticesinde ise hemen hemen birçok farklı davranışın edinilmesinde koşullanma olabileceğini ortaya çıkarmıştır. Davranışsal bakış açısı, öğrenmenin rastgele idrak etme veya düşünce icap ettirmeden kendiliğinden meydana geldiğini belirtir. Klasik koşullanmada bebek sözcükleri şu şekilde edinir: Bebek “ann”, “nne”, “anne” benzeri farklı sesler üretir. Bunun yanında bebeğin yanında bulunan ve onun özbakım ihtiyaçlarını karşılayan kişi kendisine güler yüzle bakar. Böylelikle bebeğin istemsiz olarak ürettiği bir seda, belli bir kişi ile koşullanma vaziyetine katılır. Benzer şekilde bebek sobaya dokunması ve bakıcısının “sıcak” söylemesi ve elinin yanması ile “sıcak” sözcüğünü bakıcısı ve elinin yanması ile ilişki kurarak edinir. Staats (1977), çocukların kelimelerin manalarını ve fonksiyonlarını klasik koşullanma aracılığıyla edindiğini savunmuştur (Cüceloğlu, 1993; Gander ve Gardiner, 2004).

2.2.1.2. Edimsel Koşullama

Harvard Üniversitesi profesörlerinden olan Skinner bu fikrin ilk temsilcisidir. Skinner, birinci deneylerini bir kutunun içine koyduğu fareler üzerinde yapmıştır. Bir müddet sonra bu kutunun içine değişik araçlar bırakarak kutuyu diğer bilim insanlarında araştırmalarını uygulayabileceği bir düzene getirmiş ve böylelikle bu kutuya da “Skinner kutusu” ismi verilmiştir. Davranışların hepsinin altındaki sebepleri ayrı ayrı bulmak, değişik uyaranlara ulaşmak güçtür. Örneğin sağı solu görmek, kalmak, gezmek, kaçınmak gibi davranışlara operant sözün kısası edimsel davranışlar olarak psikoloji biliminde tanımlanmaktadır. Doğrusu edimsel koşullanmada davranış önem taşımaktadır.

Davranış neticesinde pekiştireç sunulur. Skinner ilk deneylerini bir kutu içine bıraktığı fareleri manivelaya bastığı zaman bir miktar yiyecek pekiştirir. Hayvanın manivelaya basma davranışının çoğalmasında sunulan pekiştireç beslenme tesirlidir. Buna göre hayvan uygulama şartlarında , besini ele geçirmek amacıyla harekete geçmek zorundadır. Aksi halde yiyeceği elde edemez. Klasik koşullanma olayında

köpeğe, davranışı gösterebilir göstermesin yiyecek sunulur. Burada hayvan edilgen durumdadır. Edimsel durumda hayvanın besin elde edebilmesi amacıyla kesinlikle manivelaya basması zorunludur. Bu, farenin bu zaman zarfında etkin olduğunu gösterir (Cüceloğlu, 1993; Senemoğlu, 2002).

Skinner (1957) ve Rachlin (1976), dil ile küçük çocukların öteki öğrenme etkinlikleri ilişkisinde tek bir ayrım dahi bulmazlar. Onların görüşünde küçük çocuklar öbür hareketleri ne şekilde ediniyorsa benzer şekilde dili de edinir. Sadece küçük çocuğun dış dünyayı jestlerle değil de kelime ile etkilemesi gibi küçük bir fark söz konusudur. Misal küçük çocuk oyun oynarken “Ver” kelimesini söylediğinde ebeveyni ya da bakıcısı çocuğa oyun materyalini verirse bu davranış karşısında çocuk, “Ver” söylendiğinde elindeki verilmesinin izah edildiğini kavrar (Cüceloğlu, 1994).

Skinner’in haricinde davranışçı görüşü benimseyen diğer bireyler aracılığıyla pekiştirmeye birlikte dil kazanımında takliden önemi vurgulamıştır. Küçük çocukların kurdukları kelimelerin sıralanışından tutun da tümce sistemlerini öğrenmelerine dek takliden çok kıymetli olduğu ve kelimelerin sıralanışı ve dilbilgisi sisteminin öğrenilmesinde de tesirli olduğu belirtilmiştir. Örnek rol modelin çeşitlilik gösteren birçok kelime kümesini tümce içinde yinelemesi neticesinde (isim, sıfat, fiil vb), küçük çocuk hangi kelime kümelerini izleyebileceğini öğrenmektedir. Davranışçı bakış açısına göre insan, tabiatında mevcut olan öykünme durumu ve koşullanma yardımıyla dilini edinmektedir (Çakır, 2004; Güler, 1990).

Davranışçı yaklaşımın psikologları, insan dilini öteki davranışlar şeklinde koşullanma kuralları içerisinde izah etmeye çalışırken, dil bilim çalışmalarında güncel değişimlerle Chomsky, dönüştürümlü dilbilgisi görüşünü ileri sürmüştür. Chomsky (1959), Skinner’in (1957) dil edinimiyle alakalı düşüncelerini tenkit etmiştir. Skinner’in edimsel koşullanmanın dışında, öğrenmeye koşullanma bakış açısıyla gören tüm görüşlerin edinimini izah etmede yeterli olmadığını belirtmiştir (Gander ve Gardiner, 2004). Chomsky koşullanma örneklerine karşı itirazlarını bazı konularda ileri sürmüştür. Koşullanma stillerini izah etmede sıradan kas ya da salgı hareketlerini Davranışçı yaklaşım psikologları temel edinirler. Dil davranışı kompleks bir hadisedir. Kolay davranışlar temel alınarak inşa edilmiş örneklerle izah edilemez. Dil

“üretici” bir davranıştır. Küçük çocuk evvelden işitmediği tümceleri konuşabilir aynı zamanda işittiği kelimeleri idrak eder. Koşullama stili, dil öğreniminin kökünde var olsaydı “dil üreticiliğinin” pekiştirme terimiyle tanımlanması icap ederdi. Bebekler önceden konuşmadığı aynı zamanda işitmediği cümleyi pekiştiremeyeceği için, dilde üreticilik pekiştirme terimi ile izah edilemez. Dil öğrenmenin kökeninde koşullanma var ise dünyanın farklı medeniyetlerinde farklı dil ve sosyal şartlarda büyüyen küçük çocukların ötekilerinden değişik dil edinim tarzlarını sunmaları elzemdir. Lenneberg (1969) da farklı şartlarda büyüyen küçük çocukların, dillerini benzer öğrenme sistemi içinde ilerlettiklerini tespit etmiştir (Cüceloğlu, 1993).

2.2.2. Sosyal Öğrenmecî Görüş

Bu bakış açısı, dilin edinilmesinde gözlem yönteminin büyük önem taşıdığını belirtmektedir. Sosyal öğrenmecî bakış açısına göre küçük çocuklar büyüklerine öykünerek dili edinip ifade etmektedirler. İşitilen kelime üzerinden vakit geçse dahi kelime sonraki zamanlarda taklit edilmektedir. Küçük çocuklar işittikleri kelimeleri aynen öykünmektedirler. Sosyal öğrenmecî görüşe göre kabaca dil bilgisi yapısını oluşturan özne, nesne, fiil vb. tarzda unsurlar dillerin tamamında bu şekilde ifade edilmektedir (Artan ve Bayhan, 2005). Sonuç olarak dünyaya gelen bebeğin dil edinmede çok becerikli olduğu tespit edilmiştir. Bebek, işittiği seslere öykünerek, simgelerle manalarla bağlantı kurarak, ortamdan edindiği pekiştireçlerle davranışlarını aktifleştirmektedir. Sosyal öğrenmecî görüşün güçlü düşünürleri, bilişsel alan için dil alanı ve çevrenin ehemmiyetine dikkat çeken Vygotsky ve öğrenmenin öykünmeyle oluştuğunu savunan Bruner’dir. Vygotsky (1967), muhakeme etmek ve söz söylemenin ilkin iki farklı kuvvet olduğunu söylemektedir. Muhakeme etmek ve söz söylemenin etkileşime girerek anlaşıldığı inancındadır (Başal, 2005; Maviş, 2005).

2.2.3. Kültürel ve Sosyal Belirleyicilik Görüşü

Kültürel ve sosyal belirleyicilik bakış açısı, dilin nasıl geliştiğini inceleyen önemli görüşlerden biridir. Bu bakış açısında kültürün hassas bir konumu olduğu vurgulanmakta, şahsi değişiklikler ve kalıtımın hassasiyetinin az olduğu savunulmaktadır. Küçük çocukların dili edinmek için doğuştan gerekli donanımlarla

dünyaya geldikleri fakat sosyal bir ihtiyaçtan ötürü dili edindikleri belirtilmektedir. Sapir (1921) bütün dillerin yapısının özel olduğu bir kültürde hakim olan konuların diğer kültürdeki anlatımının zor olduğunu ileri sürmektedir. Whorf (1956), edinilen bütün orjinal dilin kişinin bellek sistemlerini işlediğini ve değişik diller konuşan kişilerin dünyayı değişik şekillerde algılayarak değişik biçimde tasarladığını anlatmıştır (Artan ve Bayhan, 2004). Edward Sapir ve Benjamin Worf, farklı coğrafyalarda özgür bir biçimde inceledikleri araştırmalarında, dil ve zihin yönünden dilin düşünceyi saptadığı hipotezine varmışlardır (Gander ve Gardiner, 2004). Worf (1956), kültürün dilin, bireylerin fikir yapısını netleştirdiği görüşündedir. Düşünme stilleri kişinin ana dilinin kelime ve sistemini kısmen yansıtmaktadır. Küçük çocuklar konuşmaya başladığı an dilinin yapısına göre sebeplere ulaşmaktadırlar. Worf'un sunduğu misale bakarsak, karla alakalı kırkın üzerinde kelime Eskimo dilinde bulunmaktadır. Bu tespiti bakarak Wolf şunu der: "Eskimo, karı gördüğünde bizlerin baktığından çok daha fazla detayı fark etmektedir. Zira "sulu kar, iri kar" vb. şekilde küçük çocuğun dil dağarcığında farklı farklı kelimeler yer almaktadır. Bunun sonucunda Eskimo'nun kar ile alakalı idrakı ve fikri daha detaylıdır" (Cüceloğlu, 1994; Ülgen ve Fidan, 1987).

2.2.4. Anlamsal-Bilişsel Etkileşimci Görüş

Dilin edinilmesini inceleyen öteki görüş anlamsal-bilişsel etkileşimciliktir. Küçük çocukların dil edinimi, bilişsel gelişim kuramını savunan bilim insanlarına göre idrak, algılama, dikkat, sembol, bellek ve fikir yürütme gibi zihinsel sistemle irtibatlı olarak ilerlemektedir. Toplumsal, dilbilimsel, yaşam bilimi ve zihinsel birçok etmenin gelişimi etkisi altına aldığı ve birbirlerinden destek aldığı ifade edilmektedir. Etkileşimci görüş açısından üç ana kuram incelenmektedir. Bunlar; Piaget ile bilinen Bilişsel Gelişim idrak, akıl yürütme gibi bilişsel verilerin yardımıyla sağlanan Bilgiyi Geliştirme ve Rekabetçi kuramlardır (Maviş, 2005).

Bilişsel kuramın kökünde, bebeklerin konuşmayı edinmeye içgüdüsel olarak doğdukları ve bebeklere konuşmanın çevre aracılığıyla öğretildiği fikri bulunmaktadır. Dil bu görüşte konu, şekil ve kullanım gibi toplam üç boyutlu bir yol olarak tarif edilir. Konu, dilin ne olduğudur ve çocukların içerikte farklı konularda ne gibi şeylerden söz

ettiklerini idrak etmemizi basitleştirebilir. Şekil ise dilin nasıl olduğudur ve pek çok biçimde tarif edilebilir. Kelimeler, obje verisi veya irtibatına göre gruplandırılabilir. Dilin ne için, ne zaman ve nereyle alakalı kısmı kullanımdır. Dilin kullanım kriterlerine elverişliliği iletişim ve aynı zamanda toplumsal irtibat için ciddi bir durumdur (Şen, 2004). Piaget ve Bloom, Bilişsel Gelişim Kuramını savunan en önemli bilim insanlarıdır. Bloom'a göre bebekler, daha evvel edindikleri bilgiyi kodlama veya gösterebilmek amacıyla dili edinmektedirler. Piaget'e göre çevre ve kalıtım dil edinimine etki etmektedir. Bebekte zihinsel aktiviteler dilin edinilmesinden evvel oluşmaktadır. Bebekler, şekiller aracılığıyla güncel kavramlar edinmekte; dili belli bir düzen içinde kazanmaktadırlar. Bu düzen bilişsel alan için de aynı olup benzer şekilde zihinle aynı özellikleri göstermektedir (Artan ve Bayhan, 2004; Aydın, 2005).

Bilişsel görüşü sahiplenilen psikologlarca dil, insanın zihin seviyesini aktarmaktadır. Piaget (1973), bebeklerin duyu motor metoduyla fikirlerinin olgunlaştığını ve olgunlaşan fikirlerin küçük çocukların konuşmalarına da aksettiğini savunmaktadır (Ülgen ve Fidan, 1987). Bilişsel görüşün önderleri olan ve kökende etkileşimci görüşü savunan Piaget, dil ile düşünce ilişkisinde güçlü bağlantı kurulduğunu vurgular. Piaget bakış açısında, bebekte düşüncenin olgunlaşmasında dört mühim basamak bulunur:

1. Basamak: Sembolik ve mantık öncesi düşünce 2 – 4 yaşları arasında görülür. Bu adımda düşünce hâlâ genel konsept kalitesini temsil etmez. Bu sebeple çocuk, bu basamakta mantıksal neticeler ortaya koymada muvaffak değildir. Bebek, 2 yaşına varınca kelimeleri kısa tümcelerle kurar. Fakat bu tümceler eksiktir ve düzenli değildir. Cümlelerinde isim, sıfat, zarf ve fiil bulunur. Küçük çocuk, 4 yaşına basınca tümceler kusursuz ve büyüklerin konuşmasına yakınlaşır.

2. Basamak: Piaget'in "sezgisel düşünce" adını atfettiği düşünce biçimi 4 - 7 yaşları arasında görülür. Bu adımı gösteren en önemli ölçüt, çocukta mantıksal bağlantıların ağır ağır birbiriyle irtibata geçmesi ve kavramı meydana getirme kuvvetinin çoğalmasıdır. Bunun yanı sıra düşünce şimdiye kadar olgunlaşmamış ve mantık öncesi devre henüz geçilmemiştir. Egosantrizm düşünce yapısından sıyrılamamış, araştırmayı temel alan sezgili neticelerin çerçevesi alanındadır. 5 yaşındaki çocuğun dil gelişimi açısından değerlendirildiğinde tümcesinde bütün kelime çeşitleri görülebilir.

3. Basamak: Somut dönemin düzenlenmesi 7–11 yaşları arasında görülür. Küçük çocuk; “önce”, “sonra”, “daha uzun”, “daha kısa” vb. zaman bağlantılarını kurabilir. Bunun yanı sıra oluşturdıkları cümlelerin uzunlukları fazlalaşır.

4. Basamak: Çocuklarda işlemsel düşünce tipi 11 yaştan sonra olgunlaşır. Çocuk, deneme yanılma yoluyla çıkarımlarda bulunur. Bu evre düşüncenin büsbütün sosyalleşmiş halini yansıtır.

Piaget, çocukta dilin kullanımını belirtirken dilin olgunlaşmasında ve basamaklar dahilinde de mühim olan iki husustan söz eder. Bunlar; “benmerkezci konuşma” ve “sosyalleşmiş konuşma”dır. Benmerkezci konuşmada küçük çocuğun herhangi bir iletişim çabası yoktur, karşısındaki bireyler tarafından dinlenip dinlenmediğini önemsemez. Yalnızca kendi hakkında konuşur. Dinleyenden cevap beklemez. Benmerkezci konuşma üç kısımda gruplandırılır:

1. Tekrarlama: Küçük çocuk kelime hecelerini konuşmada zevk aldığından dolayı tekrarlar.
2. Monolog: Küçük çocuk kimseyle diyaloga girmez. Karşısındakine mesaj iletmez. Konuşması kendi kendine yaptığı bir konuşma biçimindedir.
3. Kolektif Monolog: Kendini ifade ederken başkalarının bakış açısını önemsemez. Karşısındaki bireyler bir uyarıcı görevi üstlenir.

Sosyalleşmiş konuşma ise küçük çocuk dinleyenin bakış açısını önemser. Başkaları ile iletişim halindedir. Onlara bilgi aktarır, soru sorar, cevap bekler. Piaget’in araştırmaları erken çocukluk dönemindeki küçük çocukların konuşmalarının önemli boyutta benmerkezci olduğunu işaret etmiştir (Şen, 2004). Piaget, dilin edinilmesi ile alakalı bakışını bu tarzda ifade etmektedir. Piaget’in haricinde etkileşimci bakışa sahip olan diğer kuramlar da mevcuttur. Bu konuda ş bilgiyi işleme ve rekabetçi model örnek olarak verilebilir. İnsan hafızasının idrak etmek ve problemleri çözmek için tecrübeleri ile bilgiyi işleme kuramı ilgilenmektedir. Dil kazanımı da dil işlevinin yapısının nasıl işlediği hususunda odaklanmıştır. Bu bakış açısında küçük çocuklar ve büyükler benzer görülmekte, onların kolaydan zora yetenek geliştirdikleri belirtilmektedir. Küçük çocuk, bu görüşte dili sürekli uyarılan simge-nesne-düşünce bağlantıları

yardımıyla özümser (Maviş, 2005). Bilgiyi işleme görüşünün haricinde bir de rekabetçi model etkileşimci kurama katılmıştır. Rekabetçi sistemde ise Paralel Dağıtım Süreci (PDS) yapısının misali olarak bilginin işlenmesi görüşünü kanıksıyan nihai şekil olduğu belirtilmektedir. Bu şekle bakıldığında Chomsky'nin belirttiği üzere, dil kazanım yapısına göre değil kuvvetli bir PDS (Paralel Dağıtım Süreci) ile bebekler dünyaya gelmektedirler. Bu yapıda verilerin çok değişik ve türlü biçimlerde işlenmesi seviyesi oluşmaktadır. Bu yaklaşımda dil kazanımının dair hem doğuştanlık hem de çevrecilik düşüncesi teklif edilmektedir (Maviş, 2005). Etkileşimci yaklaşım, davranışçılar ve sosyolinguistik kuramın ortasında duran ve bunu aktaran bir kuramdır. Dilin edinimine değişik bir bakışla yaklaşan bir başka görüş de Psikolinguistik kuramdır. Bu kuram ile ilgili bilgiler aşağıda açıklanmıştır.

2.2.5. Psikolinguistik önoluşumcu görüş

Psikolinguistik görüşün en büyük temsilcileri Chomsky ve Lenneberg'dir. İnsan beyninin ve sinirlerinin sistemsal bünyesi biyolojik açıdan konuşmayı meydana getirecek şekilde oluşması bu kuramı yansıtır. Doğuştanlık hipotezini destekleyen Psikolinguistikçiler, tüm dünyadaki bebeklerin konuşmayı benzer düzende edindiklerini ve tüm dünyada bebeklerin, küçük çocukların dilin köklerini çoğunlukla dört yaş civarında edindiklerini belirtmektedirler. Bebekler konuşmayı doğuştan edinebilme, sistemini bulabilme ve akabinde de bulduğu bu sistemi söylemede değerlendirebilme becerisiyle doğmaktadırlar. Bebekler, sesleri anne karnından itibaren işitirler. Bebekler dünyaya konuşma mekanizmalarıyla gelirler. Bunun neticesinde bebekler nerede, ne şartları yaşıyorlarsa yaşasınlar, çevresinde konuşan bireyler var ise, bebekler konuşmayı edinebilmektedirler. Dil, makul şartlarda kalıtsal dilsel hassaslığın ve becerilerin başlattığı, bebeklerle çevreleri arasındaki iletişimden doğal olarak meydana gelmektedir (Cüceloğlu, 1993; Gardner ve Gardiner, 2004). Noam Chomsky (1957), bebeklerin dahi öz dillerini edinmede çok fazla mesuliyyete girdiklerini belirtmektedir. Noam Chomsky tümce inşa etme kaidelerinin bebeğin tek başına edinebilmesinde karmakarışık bir yapı olduğunu bilmektedir. Küçük çocuğun bu tarz yapıları ortamdaki akrabalarından edindiğini iddia etmektedir. Aynı zamanda konuşmanın gerçekleşebilmesi amacıyla kıymetli yapıların bulunduğunu vurgulamaktadır (Artan ve Bayhan, 2004). Bebek, dil edinirken yalnızca sözcükleri

değil, bu sözcükleri sıralama şeklinde düzenlemeye imkan oluşturan dil bilgisi yapısını da edinir. İlk başlarda bu kaideler, hepsi sınanıp gerçekliği veya yanlışlığı tespit edilen “hipotez”dir; bebek sınaya sınaya başkalarıyla konuşmalarında bu kaideleri tatbik ederek hipotezleri dil bilgisi yapısına dönüştürür. Dil bilgisi yapısının nasıl oluşturulduğuna koşullanma teorileri hâlâ yanıt verememişlerdir. Kaideler, bebeğin dil davranışındaki üreticiliğinin kökünde bulunur. Psikolinguistik görüş, bebeğin genetik bünyesine öncelik verir ve insanın “biyolojik dil programıyla” dünyaya geldiğini belirtir. Ortam koşulları bebeğin hangi dili, hangi kelimeleri söyleyeceğini belirler, fakat dilin edinme aşamalarının bu koşullarla izah etme imkanları bulunmamaktadır (Cüceloğlu, 1993).

Psikolinguistik görüşün önemli bilim insanlarından biri de Lenneberg’dir. Lenneberg dil gelişiminin insanoğluna dair bir mantık yapısının bulunduğunu, insanoğlunun beyninde dilin dışında işitme ve insanoğlunun seslerini fark edebilen hususi bir alanın bulunduğunu belirtmektedir. Bunun yanı sıra Lenneberg, bebeklerde dilin olgunlaşmaya birlikte geliştiğini, aynı zamanda bebeklerin kısmen de olsa çevreden gelen ses uyaranlarına gereksinimleri olduğunu vurgulamaktadır. Lenneberg, sağlıklı bebeklerin dil gelişimlerinin benzer sıra ve vakitte türeyen devamlı, sistemli ve stabil dil gelişim prototipinin bulunduğunu belirtmektedir (Acarlar, 1991; Aydın, 2005).

Dil gelişim teorileri dilin nasıl türediğini ve konuşmanın ortaya çıktığını izah etmeye çalışmakla birlikte dilin hangi bileşenlerden oluştuğunu ve muhtevasını yorumlamaktadır. Dilin bileşenlerinin tanınması dilin sisteminin bilinmesi ve dil bilgisi kaidelerinin anlaşılmasına yardımcı bulunmaktadır. Bu açıdan dilin bileşenleri, Bloom ve Lhoney (1978) aracılığıyla üç ana bileşene ve bu ana bileşenler de kendi içinde bölümlerle dağılmışlardır (Artan ve Bayhan, 2004).

1. Biçim: Düşüncelerin karşıdaki kişilerin idrak edeceği şekilde kodlanmasıdır. Dilin bileşenlerinin başlıca üç ana unsuru bulunmaktadır (Atay, 2005).

1.1. Fonoloji (Ses birim): İnsanların konuşmaları baz alınarak rastgele bir dilde bulunan sesler saptanabilmektedir. Fonoloji birimi objektif manasıyla dil bilimin bir alt şubesi olarak konuşulan seslerin sıra bağlantılarını belirten mevzuları içerir.

İnsanoğlunun ses yapısı çok fazla değişik sesi meydana getirebilecek kabiliyettedir. Fakat bu seslerin tümü konuşma amacıyla sarf edilmemektedir. Bu yüzden de ses birimi, bir dildeki seslerin paylaşımlarını aynı zamanda bu seslerin hangilerinin mana aktardıklarını ve sahip oldukları sistemi tetkik etmektedir (Topbaş, 2005).

1.2. Morfoloji (Biçim birimi) : Dilin anlam taşıyan en küçük yapısıdır. Türk dili sondan eklenmiş bir yapıdadır. Bu tanımlardan yola çıkarak biçim birimi (morfoloji) dildeki kök ve eklerin yanı sıra bunların birleşme şekillerini de tetkik etmektedir (Artan ve Bayhan, 2004).

1.3. Sentaks (Söz Dizimi) : Kelimelerin sistemli bir şekilde cümle içerisinde diziliş düzenini belirtmektedir. Bütün dillerin kendi yapılarına uygun kelime diziliş kaidesi vardır. Bunun yanı sıra kelime dizilişi kelime kümelerinin vaziyetini de sunmaktadır. Sözcük dizilişi, morfemlerden tümceler kurmamıza yardımcı olan kaideleri kapsamaktadır (Topbaş, 2005). Bu unsurlar dilin bileşenlerini izah etmektedir.

2. Semantik (İçerik =Anlam Bilgisi): Kelimelerin ve kelimeler arasındaki ilişkide meydana çıkan bilgi veya düşüncenin anlamıyla alakalıdır. Özetle dili anlam açısından incelemektedir. Semantikte birlikte birleştirilebilen, kelimeleri ve tümceleri ortaya çıkaran en küçük anlam bilgisi manasında “morfem”ler bulunmaktadır (Atay, 2005).

3. Pragmatik (Kullanım bilgisi) : Dilin sosyal etkileşim amacıyla kullanılmasını kapsamaktadır. Bunun yanı sıra edim bilgisini içermektedir. Dilin toplumsal etkileşiminden kaynaklanan dil ile alakalı kaideleri içermektedir. Bu bileşen sırasına dikkat edilerek konuşma, konuşmayı başlatma, konuşmayı benzer içerikte sürdürme ve tamamlama, vakit, vaziyet ve içerik ile orantılı konuşma bunun yanında ifade etme yetenekleribenzer içerikleri kapsamaktadır (Artan ve Bayhan, 2004).

2.3. Dil Gelişim Aşamaları

İnsan yavrusunun dilin bileşenlerini idrak edebilmesi ve dili edinebilmesi belli aşamaları kapsamaktadır. Dil yardımıyla geçmiş ve ileriki vakitler hakkında konuşulmakta, yeni sözcükler keşfedilebilmektedir. Dil gelişimi keşfetme aşaması biçiminde gelişmekte olup iki dönemde incelenmektedir:

1- Konuşma Öncesi Dönem

2- Konuşma Dönemi

2.3.1. Konuşma Öncesi Dönem

Konuşma öncesi dönem, beş alt aşamadan oluşmaktadır. Bunların basamaklandırılmış şekilleri ağlama - refleksif dönem, gıgıldama dönemi, mırıldanma –babıldama dönemi, mırıldanma -babıldama tekrarı dönemi ve ses sözcükler –sesleri taklit etme dönemidir. Aynı ayrı hepsinin dönemleri aşağıda izah edilmiştir.

2.3.1.1. Ağlama - Refleksif dönem (0-2 Ay)

Bebekler dünyaya gelince ağlarlar. Davranışlarının büyük bir çoğunluğu bilinçsizcedir. Dolayısıyla bu davranışlar refleksiftir. Emme ve yutma refleksleri konuşmanın gelişmesi amacıyla gereklidir. Yeni doğanın en fazla ağlamalarında bir yerinin ağrmasına veya fizyolojik ihtiyaçlarından olan açlık gibi dayanaklar tespit edilmiştir. İlk ayın bitiminde ağlamalar fark edilebilir düzeyde olmaya başlar, böylece anne, ses tonlaması aracılığıyla ağlamaları anlayarak yeni doğanın ihtiyacını giderebilir. Yeni doğan bebekler, çevresindeki kişilerin ürettikleri seslere ağlamanın yanında gırtlaktan ürettikleri seslerle de karşılık göstermektedirler. İşittikleri seslere sesli bir biçimde tepki gösterirken jestlerle de bu gülümsemesini desteklemektedirler (Baykoç Dönmez, 1986). Yeni doğanlar, ilk günlerden başlayarak ses çıkarmaya, uyarıları idrak etmeye aynı zamanda uyaranlara reaksiyon göstermeye başlarlar. İlk ayda “bah” ve “pah”, “ga” ve “da” vb. seslemleri birbirlerinden bölebilirler, hecelere yoğunlaşarak sesin çıktığı tarafa bakışlarını döndürebilirler. Annelerinin sesini öteki bayanların sesinden üçüncü aydan başlayarak fark edebilirler (Dağabakan ve Dağabakan, 2007).Yeni doğanlar, “refleksif” aşamanın ardından “gıgıldama” aşamasına girerler.

2.3.1.2. Gıgıldama dönemi (Cooing) (2–3 Ay)

Bebegin gelişiminin ikinci ve üçüncü ayları gıgıldama ve gülme dönemidir. Bu dönemde bebekler h, k, g vb. hançere sesleri üretebilmektedirler. U, a, o vb. ünlü

sesleri de uzatabilmektedirler. Kumru şakımasına benzetilir bu sesler. Nispeten kolay ünlülerdir. Ebeveynlerinin seslerine bu ünlülerle sesli bir biçimde karşılık gösterirler. Bebeklerin ürettikleri sesler yinelenmeyen refleksif olan seslerdir (Avcı, 2003; Baykoç Dönmez, 1986; Karacan, 2000). Dönemin bu aşamasında bebek sesi, ses olarak ürettiğini kavramıştır. Sesleri çıkardığında haz almaktadır. Dönemin bu safhasında bebekler seslerle etkileşime dayalı doğal sesler ortaya çıkarmaktadırlar. Çocuklarca bu zaman zarfı içerisinde ebeveynlerin üretebildiğinden çok fazla çeşitli sesler üretebilmektedirler. Yaklaşık 13–14 çeşit ses örnekleri incelenmiştir. Bebeğin ürettiği bu seslerin manalarına dikkat edildiğinde, bebek içinde yaşadığı koşulları ve hoşnutsuzluk ve ya hoşnutsuzluk hallerini yansıtmaktadır. Gıgıldama aşamasının bitiminde bebekler çokça işittikleri sesleri söylerler. Bunun yanın da ga-ga, ba-ba, ma-ma vb. sesleri çıkararak dilin ahengi, alçak ya da yüksek sesle söylenmesi ve vurgulama sistemini söylemeye başlarlar (Baykoç Dönmez, Abidoğlu, Dinçer, Erdemir, Gümüşçü, Tuş, 2000). Bu dönemin bitişinin ardından “mırıldanma” aşamasına girmektedirler.

2.3.1.3. Mırıldanma (Cıvılda- Babbling) dönemi (4–6 ay)

Bebek bu aşamada ses sistemindeki denetimini daha da kuvvetlendirmektedir. Sesler bu aşamada ek olarak fazlaca gırtlaktan meydana gelmektedir. Altıncı aydaki bebekte gırtlak seslerinin eksildiği, buna karşın dudak seslerinin fazlalaştığı tespit edilmektedir. Dudak sesleri olan b, m, p vb. sesleri bebek söylemektedir. Ses oyunları ve bağırtilar veya seslemeler bu aşamada gelişmektedir. Bebek bu aşamada hoşnutluğunu ifade eden sesler söylemektedir bunun sonucunda çıkarmış olduğu seslerini öykünmektedir. Bebeklerin ortamdaki çalgı ve telefon vb. seslere hassaslaşmaları 4 ile 6 ay civarında gözlenmektedir. Bebekler, bu aşamada seslerle oyun oynarlar. Ses taklitleri çoğunlukla tek başlarına kalınca gözlenmektedir. Bundan sonra üretilen sesler, bilinçli bir şekilde çıkarılmaktadır. Bebeklerde bu aşamada işitme kaybı varsa dahi kendilerince sesler ürettikleri tespit edilmiştir. Bebek sesin kaynağıdır ve uyarıcı da bebeğin kendisidir. Yaklaşık 17 civarında değişik ses türü gözlenmektedir. Büyük çoğunlukla bu sesler ünlü benzeridir, ünsüzlerin b, m, p, g, dudak seslerinde çoğalma görülmektedir. Bebeklerin dil gelişimlerindeki ilk altı aylık dönem evrenseldir. Babıldama -mırıldanma aşamasının bitiminde bebeklerde “ba”, “da” vb. ünlü ve ünsüzlerle sıralanmış babıldamalar - mırıldanmalar başlamaktadır

(Baykoç Dönmez, 1986; Aydın ve Bilgin, 1999; Baykoç Dönmez vd., 2000; Baykoç Dönmez ve Güleriyüz, 1992). Babıldama –mırıldanmaların ardından bebekler bu babıldama –mırıldanmaları yinleme şeklinde yaparlar. Bu aşamaya da “mırıldanma tekrarı” denir.

2.3.1.4. Mırıldanma - babıldama tekrarı dönemi: (6- 10 Ay) (Lalling Dönemi)

Mırıldanma-babıldamaların yinelenmesi bu evrede gözlenmektedir. Bebeğin üretmiş olduğu bu sesler ba- ba, de- de, ma- ma vb. hece yinelenmesine doğru gelişmektedir ve ortamdaki dilin kalitesi edinilmektedir. Bebeğin oral devinimlerinde çeşitlenmeler tespit edilmiştir. Bütün bebeklerde mırıldanma tekrarı evresi gözlenmeyebilir, bunun neticesinde bebekte duyma kaybı,duyu bütünleme sorunu,duygusal yoksunluk ya da mental kapasiteyle alakalı durumlar görülebilir. Bu evreye ses oyunlarının yinelenmesi evresi de denilmektedir. Bebek bu evrede ses çıkarılmasıyla işitmeyi birleştirmektedir. Seslerden bir kaçı yinelenip ,öykünmektedirler. Bebek ses etkileşiminde ritim tutmaktadır. Bu üretilen seslerin manasının altında ilgi çekme, sosyalleşme ve hoşnut etme unsurları yatmaktadır. Bebekler, bireylerle iletişime girdiklerinde gülümseyerek ya da ses üreterek tepki göstermektedirler. Bebeklerin öfkeli ve hoşnutluk seslerini fark ettikleri görülmektedir. Bu evrede işitmenin çok büyük önem taşıdığı aynı zamanda toplumsal ortamında önemli olduğu tespit edilmiştir (Avcı, 2003; Baykoç Dönmez, 1986; Baykoç Dönmez vd., 2003). Bu evrenin ardından “ses sözcükler” evresi gelmektedir.

2.3.1.5. Ses Sözcükler (Vocables) dönemi (9 – 12 Ay)

Bebekler, bu evrede yetişkin konuşmasını andıran ses sıralarını çıkarmaktadır. Bu ses sıraları anlaşılmayan, tonlaması yapılan, bu yüzden sade tümceye yakın fakat babıldama şeklindedir. Bebek ana dilinin ses sisteminin ayırımına varmıştır ve ses üretirken de bu sesleri söylemektedir. Fakat bu seslerin herhangi bir anlamı yoktur. Bu seslere İngilizcede “jargon” olarak tanımlanmaktadır. Bu ses kelimeler, babıldama ve yetişkin aynısı konuşmayla alakalı bir ilişki oluşturmaktadır. Bu aşamadaki bebek, az sayıda kelime, el,kol ve başla da izah etmektedir. Dikkat edilirse 9 -12. aylardaki bebeklerin jestlerle ve bazı sesler üreterek taleplerini ortamdakilere iletme gayretinde

bulundukları fark edilir. Bebekler ana dilleriyle alakalı sesleri bu aşamada üretirler. Bebeklerin ürettikleri bu sesler manasız seslerdir ve anlaşılabilirliği yoktur (Baykoç Dönmez, 1986; Avcı, 2003; Baykoç Dönmez vd., 2000; Bal ve Güven, 2002; Yavuzer, 2002). Konuşma öncesi evreyi konuşma evresi takip eder. Konuşma evresi bebeklerin kendilerini anlatabilme ve manalı kelimeler üretebilmeye başladıkları evredir.

2.3.2. Konuşma Evresi

Konuşma evresi konuşma öncesi evreyi izler. Bu evre, dört basamaktan oluşur. Bu evreler tek sözcük aşaması, ardından gelen iki kelime aşaması, üç ve daha çok kelimeli konuşma aşaması ve dil bilgisi kaideleriyle orantılı konuşma evresidir. Bu aşamalar sırayla detaylı bir şekilde açıklanmıştır.

2.3.2.1. Tek Kelime Evresi (12-18 ay)

Çoğunlukla birinci yaştan bitiminde ilk kelimenin söylenmesiyle dilin başladığı kabul edilmektedir. Çocuk kelimeleri ortada olan hal ve ya nesneyi saptamak amacıyla ve aynı zamanda hakiki bir kelime olarak onaylanması amacıyla çelişmesiz ifade etmelidir. Çocuğun ilk manalı konuşmaları “mama”, “dede”, “bay bay”, “anne” vb kelimelerden oluşmaktadır. Bu aşamada çocuklar söyledikleri kelimelerin manalarını idrak etmektedirler ve söyledikleri kelimeler dip dipe yaşadığı ortamdan da mana taşımaktadır. Çocukların ifade ettikleri kelimeler yaşadıkları ortamın haline uygun olarak açıklanmaktadır. Çocuklardaki ses iniş çıkışları, çevrelerindeki nesneler, çocukların bakışlarının istikametleri, üretilen seslerin manalandırılmasında yetişkinlere destek olmaktadır. Çocuklar, bu aşamada kelime hazneleri yeterli olmadığından dolayı genel düşünceler oluşturmaktadırlar. Kelime dağarcığının genişleyip çoğalması çocuğun dil gelişiminde önemi bir aşamadır. Bu genişleme çocuğun öğrenmiş olduğu başlıca kelimelerin nicelik olarak çoğalmasıdır. Çocukların ilk adımlarını attıkları bu aşamada çocuklardaki dil hususu geliştikçe, yardımcı fiiller, sıfatlar ve bazı edatların yanında kelimelerin manalarını değiştiren ilk ek ve sonraki ekleri kapsayan dil bilgisindeki biçim birimi de edindikleri tespit edilmiştir. Çocukların söyledikleri ilk kelimeler isimlerdir, fakat ileriki zamanda eylem içeren davranışları söylerler. Oyuncaklar, hayvanlar, insanlar, yiyecekler, içecekler,

giyecekler, ev eşyaları ve yaptığı eylemler kelimelerinin en fazla olduğu içeriklerdir. Bu aşamadaki çocukların sözcükleri içinde yaşadıkları halle ilişkilendirilmelidir. İşaretler de çocukların kelimelerinin manalarını ilerletmektedir. Dilin edinilmesinde ve ifade edilmesinde özne, nesne, davranış maksadı, mekan vb kavramların fark edilmesi önemlidir. Çocukların kelimeleri ve hecelerindeki yükseklik,yoğunluk, bakışlar, jest ve mimikleri çocukların dile getirmeyi arzuladıklarını pekiştiren mühim unsurlardır. Çocuklar edindikleri ilk kelimeleri çoğunlukla başka objeler için de genişletmektedir. Bu aşamada çocuğun alıcı dili, yani kelime sayısı ifade edici kelime sayısından çoktur (Baykoç Dönmez, 1986; Avcı, 2003; Yavuzer, 2002; Aydın ve Bilgin, 1999; MEB, 2001). Konuşmayı edinmek zaman alan ayrıca karmaşık bir durumdur. Çocuk 12 ile 15. aylar civarında ilk kelimesini üretir. Bu duruma bakınca 12. veya 15. ayda çocuk, iletişimi, dili kazanmaya yönelmiştir. Çocuğun gereksinim duyduğu iletişim bu aşamada yüz hareketlerinin yanı sıra ağlama şekilleriyle ve de manasız babıldamalarla anlatılır. Çocuk, önemli bir aşama olan 15 ay ve yukarısında dil gelişimine ilişkin kritik izleri gösterebilir. 15 ay civarındaki çocuklar çok daha fazla işaret niyetiyle dil ifade tarzını benimserler. Konuşma esnasındaki sözcükleri ya da işittiklerini söyleyebilirler. Çocuklar bu aşamada yaklaşık, 20 ile 30 seviyelik sözcük kapasitesindedirler. Büyüklerle soru – cevap tarzında etkileşime girerler (Dağabakan ve Dağabakan, 2007).

12 ile 18 ay civarındaki bebeklerin dil gelişimi özellikleri şu şekilde belirtilmektedir:

Beş değişik kelime konuşur.

Anlamsız olsa da hızlı ve anlaşılamayacak şekilde konuşur.

Objelerin adı ifade edildiğinde nesneleri anlar.

Saklanmış nesneleri seslerinden araştırır (Minder altında çalar saat).

Jestlerle daha çok dilediklerini gösterir.

Bitti kelimesine reaksiyon verir.

Hayvan seslerini üretir ya da hayvanları adlandırmak amacıyla sesini çıkarır.

İsteklerini anlatmak amacıyla jestlerini kelimelerle beraber söyler.

İstendiğinde kendi adını ifade eder (Güven ve Bal, 2000).

Çocuklar tek kelimeli evrenin ardından “Birbirini izleyen iki sözcüklü cümlecikler” evresine girmektedirler. Bu evre bir evvelki evrenin parçasıdır.

2.3.2.2. Birbirini İzleyen İki Sözcüklü Tümcecikler(18-24 ay)

Çocukların söyledikleri iki kelimeli tümceler, ad ve eylemlerden oluşmaktadır ve bu durumda daha dilin sistemsal çekim ekleri yoktur. Kelimelerin tümce içindeki işlevleri önemlidir. Çocuğun yaşadığı ortamdaki hali ve uygulama şekli izah edilmek istenenin yorumlanmasında kıymet taşımaktadır. Çocuklar konuşma esnasında tonlama yapmaktadırlar. Bu evrede çocuklar kelimelerin birbirleriyle bağlantılı olduğunu anlamaktadır. Kelimeleri toparlayarak değişik manalar çıkarmaya çalışmaktadırlar. Bu evrede edat, sıfat ve zarf söylemleri kullanılmamaktadır. Konuşma biçimi art arda gelen kelimelerin birleştirilmesiyle hızlı bir şekildedir. Bilişsel seviyede oluşturulan genel tasarımlar dil vasıtasıyla aksettirilmektedir. Söylenen iki dil bağlantısında mana ilişkisi de oluşturulmaktadır. Çocuklar, iki ya da daha fazla kelimeyi dil yapısı çekim ekleri olmaksızın birleştirerek tümcelerle ifade ederler. Bu evredeki konuşma şekline “Telgraf Konuşması” denmektedir. Bu tarz konuşma bağlama, bağımlı (context dependent) kelime olarak da adlandırılır. Bu evrede çocuklar, manalı olarak 20 ve 100 civarında kelime söylerler. Bu evredeki çocukların konuşmasını onları tanımayan

kişiler anlamlandıramamakta, onu tanıyanlar ise idrak etmektedirler. Çocuklar çok güçlkle “sen”, “ben” vb zamirleri kavrarlar. Bu evrede çıkarılan sözcükler çocuğun emosyonel psikomotor seviyede edindiği verileri iletir (Baykoç Dönmez, 1986; Atay, 2009; Avcı, 2003; Senemoğlu, 2002; Cüceloğlu, 1993). Çocuklar, iki ya da ikiden daha fazla kelimeyi, dil yapısı çekim ekleri olmaksızın birleştirerek tümceler oluştururlar.

18-24 aylar arasında çocuklar iki sözcüklü kısa tümceler oluşturmaya başlarlar. Bu tümceler ilk dil bilgisi sistemini vurgular. Çocuk iki sözcüklü tümcelerden üç sözcüklü tümcelere gelmeden evvel, iki sözcüklü tümceleri sıkça ifade eder. Braine (1963), bir bebeği uzun süre takip ederek 19 aylık bebeğin 5 ile 10 arasında iki , 20 aylıkken 25, 21 aylıkken 50, 22 aylıkken 75, 23 aylıkken 150, 24 aylıkken 1425, 25 aylıkken de 2425 civarında sözcüklü tümce söylemine sahip olduğunu bulmuştur. İlk başlarda yavaş yavaş çoğalan iki sözcüklü tümce adeti 24 ve 25. aylar arasında aniden fırlamıştır. Miller ve Ervin (1964) de bu konuya istinaden aynı neticelere ulaşmışlardır (Cüceloğlu, 1993).

18 ile 24 ay civarındaki bebeklerin dil gelişimi özellikleri:

Basit şiir ve şarkılar ilgisini çeker.

“Bu nedir?” sualini yanıtlar.

Daha çok talep ettiğini konuşarak anlatır.

“Bana ver”, “bana göster” yönergelerini yerine getirir.

Ailedeki 5 kişinin adını söyler.

Oyuncaklarından 4’ ünün adını söyler.

Gösterildiğinde bildiği yiyeceklerin adını söyler.

Tümce bitimindeki kelimeye tonlama yaparak soru tümcesi oluşturur.

“Evet”– “hayır” yanıtını söyler.

Sıkça oynadığı nesnelerin adlarını söyler (Güven ve Bal, 2000).

Bunun ardından gelen evrede“üç ve daha fazla sözcüklü tümceler” evresidir.

2.3.2.3. Üç Ve Daha Çok Sözcüklü Tümceler (2-3 yaş)

Bu evrede çocuğun oluşturduğu tümcelerin yaklaşık yarısı iki kelimeli olup, üç kelimeli tümceler ve bileşimler de söylenmektedir. İki yaşlarında çocuklar yaşadıkları ortamdaki nesneleri adlandırabilmektedirler. Bu birleştirmeler özne, nesne ve eylemleri kapsayan veya sıfat ve nesneyi içene alan iki kelimeli tümcelerin genişletilmiş şeklidir. Dört kelimeli tümce sistemi de benzer şekilde genişletilmektedir. Çocuklar iki yaş civarında, azda olsa dört kelimeli tümcecikler oluşturabilmektedir. Üç yaşına yaklaşıncı dördün üzerinde kelime içine alan tümceler de oluşturabilmektedir. Birçok çocuk üç yaşına bastığında dilin kurallarını edinmektedir ve kendilerini çok güzel bir şekilde anlatmaktadır. Özne, nesne ve yüklem bağlantılarındaki işlevsel durumları algılayıp anlatabilmektedirler. Fakat henüz yetişkin konuşmasına benzer dil kurallarını kullanamamaktadırlar. Zamanla oluşturdukları tümceler karışık bir duruma girmektedir. Çocuklar iki buçuk yaşlarındayken kelime dağarcıkları yaklaşık üç yüz civarındadır ve dil bilgisi kuralları da hızlıca gelişmektedir. İçinde, altında, kadar, bile vb edatları bilirler ve konuşmalarında ben, sen, o gibi zamirleri çoğul ve çekim eklerini de söyleyebilmektedirler. Bu evredeki çocuklar basit yönergeleri uygulayarak kolay sualleri de yanıtlatabilmektedirler. Bu evrede öğrenilen dil anlaşılır ve yalın seviyededir. Üç yaşın bitimine doğru sözcük kapasitesinin ortalama dört yüzlere ulaştığı belirtilmektedir (Baykoç Dönmez, 1986; Atay, 2009; Aydın ve Bilgin, 1999; Charles, 1999; Aşıcı, 2003). İki ile üç yaş evresindeki çocukların dil gelişiminde özen gösterilmesini gerektiren üç detay bulunmaktadır:

Çocukların bu aşamada bireysel değişiklikleri daha bariz bir durumdadır. Bütün çocuklar, öznel bir değerlendirmeye, büyük bir hızla karışık tümceler kurarlar, fakat kimi çocuklar ötekilere nazaran hızlı olmayan bir dil gelişimi sergileyebilirler.

Çocuklarda gözlenen bireysel değişiklikler, edindikleri dil bilgisi sistemi aşamalarındaki sıraları içerisinde değişmez. Farklı bir söyleyişle, bütün çocuklar benzer biçimdeki dil bilgisi yapısını aynı sıra içinde edinir.

Çocukların kelimelerinde görülen dilbilgisi yapısı değişik aşamaları geçerek yetişkininin düzeyine ulaşır. Çocuk sına sına değişik “gramer ” sistemlerini tecrübe eder ve yavaş yavaş yetişkin dilbilgisi sistemini edinir (Cüceloğlu,1993).

Bunun akabinde 2–3 yaş civarındaki çocukların dil gelişim kriterleri aşağıdaki şekilde sıraya koyulur:

İstenilen objeyi başka bir yerden alır, verir, kişiye seslenir.

Eylem gerektiren kelimelerde jest ve mimiklerini kullanır.

Çocuğa anımsatıldığında “lütfen” ve “teşekkür ederim” söyler.

Sıcak, büyük gibi çok kullanılan sıfatları söyler.

Yorgun, mutlu, soğuk, sıcak, uzun – kısa gibi sıfatlara uyan reaksiyon verir.

Yemek, uyumak, oynamak, koşmak, yürümek gibi eylem ve iş içeren görselleri adlandırır.

Küçük saksı, saksı masa gibi iki kelimeli sıralamada isim+sıfat ya da isim+isim birleştirir.

Baba git, anne gel, baba otur, kardeş gel gibi iki kelimeli sıralamada isim ve fiili birleştirir.

Masa şurada gibi iki kelimeli anlatımla “şurada” veya “orada” kelimelerini isim ve ya fiille birleştirir.

Anne –ev gibi sahiplendiğini belirtmek amacıyla iki kelimeyi birleştirir.

Market, cadde gibi görsellerdeki ince ayrıntıyı fark eder.

Kısa hikâyeleri dinler, hikâye ya da müzik aktivitelerine 5 ile 10 dakika adapte olur.

Altında, üstünde, yanında, önünde, içinde, dışında gibi nerede suallerini yanıtlar.

Bu ne sesi? Tren, araba, kedi, köpek gibi yaşadığı ortamdaki bildiği sesleri adlandırır.

Anne işe gitti, Anne mama verdi gibi üç kelimeli sıralamalarda isim, fiil ve sıfatı birleştirir.

“Kim ister?” sualine kendi adını söyleyerek cevaplandırır.

Ne ile yeriz? Kaşık; Neyin üstüne otururuz? Sandalye gibi işlevi anlatıldığında doğru objenin adını söyler.

Yaşını ifade etmek amacıyla parmaklarını gösterir.

Cinsiyetini sorulduğunda söyler.

İsmi sorulduğunda yanıtlayabilir.

Tuvalet gereksinimini ifade edebilir.

”Terlikleri al, babaya ver” gibi art arda söylenmiş yönergelere uyar.

Koşuyorum, uyuyorum, içiyorum gibi şimdiki zaman ekini söyler.

Televizyon seyrederken bildiği televizyon kahramanlarının adlarını söyleyebilir.

Kelimelerin çoğul eklerini söyler.

Geçmiş zaman eklerini bilir ve yeri geldikçe söyler.

Misal park manzarası gibi karmaşık görselleri söyler.

“Bu (o) nedir?” i sohbet esnasında sorar.

Tümceleri kurallıdır.

İsmi yerini tutan “ben, benim” sözcüklerini söyler.

İstemediğini “hayır” kelimesi ile söyler.

“Kim” sualine ad belirterek cevap verir.

“Kimin” sualine’nin ekini kullanarak cevap verir.

Bu nedir? Sandalye, kalem gibi objeleri adlandırır ve objelerin durumlarıyla alakalı yanıtlar verir.

Oyuncak, içecek, hayvan gibi birtakım gruplandırma kelimelerini söyler.

“Lütfen, yapabilir miyim? Gelebilir misiniz?” gibi birtakım dilek ifadelerini söyler (Güven ve Bal, 2000).

Üç buçuk yaşındaki çocuklar bundan sonra yetişkin konuşması şeklinde konuşmaya başlayabilmektedirler. Bu evreye de “gramer kurallarına uygun konuşma evresi ” söylenmektedir. Aşağıda belirtilmektedir.

2.3.2.4. *Gramer Kurallarına Uygun Konuşma Evresi (3-6 yaş)*

4 yaş dolaylarındaki çocukların çevrelerine yönelik alakalarının çoğaldığı ve anlamlandırmanın da fazlaştığı belirtilmektedir. Çocuklar, bu evrede yaşadıkları ortamı bilmek amacıyla sıklıkla suallerine yanıtlar ararlar. Bu evrede elle tutulur düşünce egemendir, bu sebeple de söyledikleri kelimeleri yalnızca kolay manalarına uygun yorumlamaktadırlar. Bu evredeki çocuklar daha çok dört ve dördün üzerinde kelimeler oluşturabilmektedirler. Hayvan adları, eşya adları, renklerin birkaçını ve “altında”, “üstünde” vb genel kelimeleri söyleyebilmektedirler. 4 ile 5 yaş arasında çocuklar yaşadıkları olayları ve konuları abartılı öyküleri ifade etmekten haz duyarlar. Beş yaş civarlarında onlar için güç olan sıfatları ve dört ya da çok fazla sayıları söyleyebilmektedirler (Aydın, 1999; Oktay, 1998; Öztürk, 2005).

4 ile 5 yaş civarındaki çocukların dil gelişim kriterleri şu şekildedir:

İstenilen bir çift objeyi ya da resmi seçer.

Konuşurken “Yapar mıydınız?”, “Yapabilir misiniz?” vb ifadeleri söyler.

“Topa vurduğum ve top yuvarlandı.”, “Eve geldim ve yemek yedim.” gibi birleşik tümceler söyler.

Misalen masanın üstüne konan tabak, bardak, çatal yerine konulan, çekiç gibi nesneleri idrak eder resimdeki mantıksızlıkları gösterebilir.

Erkek kardeş, babaanne, dede vb kelimeleri söyler.

Atkı-askı uyaklı; kitap-ördek kafiyesiz gibi iki kelimenin uyaklı olup olmadığını söyler.

Misalen “Babam dışarı çıkmamı istiyor çünkü...” gibi karmaşık tümceler söyler.

Bir sesin güçlü mü yavaş mı olduğunu bilir.

“Acıktığın zaman ne yaparsın?”, “Üşüdüğün zaman ne yaparsın?” şeklindeki sualleri cevaplar.

Konuşması tamamen anlaşılır düzeydedir (Güven ve Bal, 2000).

4–5 yaş evresindeki çocuklarda toplam sözcük miktarı ortalama bindir. Öteki bireylerin konuştuklarının yaklaşık %80'i anlaşılır biçimdedir. Bu evrede ana dilinin dilbilgisini edinmektedir. Yaşın getirdiği özellikten dolayı konuşmalarının da benmerkezci düşünce yapısı bulunmaktadır. Tümceler dil bilgisi yapısına elverişli bir şekilde oluşturulmaktadır. Olumlu olmayan ve pasif tümceleri de bu evrede görebilmekteyiz. Yetişkin düzeyindeki soru tümcelerini söylemektedir. Sesin alçak ya da yüksek söylemlerini model alarak konuşmaktadırlar. Bu evredeki çocuklar anlatmak istedikleri pek çok şey için uygun kelimeleri çabucak söyleyemediklerinden ara ara konuşmanın akıcılığını sürdürememektedirler. Çocuklar dört yaşlarından itibaren birbirlerine sebep, netice, süre, koşul, mekan ilişkilerinden oluşan birleşik manaları bir tümceyle ifade etmektedirler. Hadiseleri akışına uygun olarak anlatmaktadır. Çocuklar beş yaşından itibaren hislerini, dileklerini rahat bir şekilde anlatacak karmaşık bir dilbilgisi sistemi oluşturacak duruma gelmişlerdir.

İfade etme yeteneğini kazanmış 5 -6 yaş evresindeki çocuklar, dilin yapısını ve kelimelerini karıştırarak güldürücü tümceler ve kelimeler söylemekten hoşlanmaktadırlar. Bu yaşlardaki çocukların ifade etme yeteneği yetişkin dil ifadesini andırmaktadır. Bu yaşlarda çocuklardaki sözcük dağarcığı 2000'i aşmaktadır. 5–6 yaş evresinde yetişkin düzeyinde birleşik tümceler oluştursalar da hâlâ dilbilgisi yapısı uygun şekilde düzgünleşmemiştir. Çocuklar beş kelimeden oluşan tümceler oluşturmaktadır. Fakat çocuklar da bireysel ayrılıklar tespit edilmektedir (Aydın ve Bilgin, 1999; Atay, 2009; Senemoğlu, 2002; Canay, 2005).

Roger Brown (1973)'ün çalışmasına bakıldığında dilde ana edinimler aşağıdakilerdir:

12 – 26 ay – bir kelimeli tümcelerin söylemi.

İki ve ikiden fazla kelimeli bileşimlerde kelime sıralanışını anlar.

27 – 30 ay -yor, -lar,-dı benzeri birtakım çekim eklerinin, edatların bağlaçların makul söylemi.

31 – 34 ay – Sual komut ve olumsuz ekleri söyleme.

35 – 40 ay – Yerleşik tümceleri ve öteki karmaşık kuralları uygulama.

41- 46 ay – Basit tümcelerdeki karmaşık ilişkilerde kontrol sağlama.

Dil edinilirken meydana gelen temel durumlar bu şekildedir. 5–6 yaş incelendiğinde dil gelişim aşamaları aşağıdaki şekilde sıralanmıştır:

Adresini ve telefon numarasını bilir.

Günlük tecrübelerini sırasıyla söyler.

Yeri ve eylemi açıklamak amacıyla içinde, ırak, şuradan şuraya, altından vb kelimeleri söyler.

“Niçin?” سوالini kapsayan sözel anlatımları izah eder.

Üç – beş kısımlık hikâyeyi birleştirip söyler.

Eğer.....ile başlayan suali cevaplar.

Geçmiş, şimdi, gelecek vb vakit kelimelerini manalarıyla söyler.

Güncel ve ilk kez duymuş olduğu kelimelerin manalarını araştırır (Güven ve Bal, 2000).

Erken çocukluk evresinin ardından 7 yaşa girildiğindeyse erken çocukluk evresinde dinleme davranışını edinen ve ifade etme olgunluğuna ulaşan küçük çocukların, dil gelişimleri ilköğretim senelerinde süratle ilerlemektedir. İlköğretim çağındaki çocuklar hislerini ve düşüncelerini kolaydan karmaşığa kelimeler vasıtasıyla ortamdakilere iletmektedirler. Bu evrede bilhassa okuma yazmanın bilinmesi çocukların çok karmaşık tümceler tasarlamasına zemin hazırlamaktadır (Küçükkaragöz, 2003). Bu yaşlarda çocuğun ortamı ve kendisiyle alakalı genel tasarımlı anlam yüklerinde süratli bir gelişme fark edilir. Çocuğun ilköğretim evvelinde geliştirdiği kavramları belirsizlik taşır, ilkokul dönemine vardığında daha fazla netleşir. Bu sebeple bu yaş düzeyiyle alakalı dil edinimlerini, erken çocukluk evresindeki çocukların gelişimlerini bilmek önemlidir. Kavramların gelişmesi, çocuğun çevresindeki zengin yaşantılarının artmasıyla gelişir. Erken çocukluk dönemindeki yaşantılarının eksikliği ve çocuğun beklenen düzeydeki yeterliliğe erişememesi çocuğun ilköğretime belirsiz kavramlarla başlamasına neden olmaktadır. Okul dönemindeki çocuğun kavramlarının netleşmesi amacıyla, eğitim öğretim yaşantılarını somutlaştırmak mecburiyetindeyiz (Başaran, 1969).

Bütün bunlarla birlikte çocukların ilkokul dönemine kadar olan dil gelişimleri açıklanmıştır. Çocukların dil gelişimlerinin başına bakıldığında, dil edinimine ilişkin incelenen çalışmalar ve meydana getirilen teoriler, yaşamın ilk altı ayının yanı sıra ilk sözcüklerin söylendiği anı kapsayan sürecin de evrensel nitelik taşıdığını belirtmektedirler. Fakat sonraki süreçlerde evrensel bir nitelik bulunmamaktadır. Çocuklar, konuşma bakımından gelişimsel bir dizi aşamayı izleseler de ilk sözcüğün ardından gelen gelişim aşamalarında dil, yaşanan ortama ve kültürel unsurlara en çok da konuşulan dile uygun değişiklik yapmaktadır (Baykoç Dönmez, 1986; Cüceloğlu, 1993).

2.4. Dil Gelişimini Etkileyen Faktörler

Dil gelişimi aşamasında, evvelki kısımlarda anlatılan konuşma öncesi ve konuşma evrelerini çocuğun nasıl yaşadığını ya da sözcük hazinesini oluşturan kavram kazanma sistemlerini ne kadar aktifleştirdiğini belirleyen bazı unsurların var olması gerekmektedir. Bu nedenle değişik koşullarda yaşayan çocukların dil gelişim aşamaları benzer şekilde görülmeyebilir. Gerçekten evrensel söylenebilecek birtakım gelişimsel aşamalar bile bütün çocuklarda benzer sürede oluşmayabilir. Bu durum, bütün çocukların parmak izlerinin farklı olması gibi bireysel ayrılıklar taşıdıklarını göstermektedir (Özyürek, 2005). Bu ayrılıklara neden olan değişkenler bu kısımda açıklanmıştır.

2.4.1. Cinsiyet

Kişisel ayrılıkları oluşturan ve dile tesir eden unsurlara bakıldığında cinsiyet ve dil gelişimi ile alakalı mühim bir ilişkinin olmadığı incelenen bir takım çalışmalar vardır. Bunların neticesinde kız çocuklarının dil gelişiminin erkek çocuklara nazaran bir kat daha iyi bir vaziyette bulunduğu görülmektedir (Temel, 2000).

Dil gelişimi bakımından, kız ve erkek çocuklar karşılaştırıldığında cinsiyet kökenli bazı ayrılıklar olduğunu destekleyen düşünceler şu şekildedir: Çocuklar yaşamlarının başlangıcında büyük bir çoğunlukla annelerini taklit ederek sesleri söylemeye başlamaktadırlar. İlerleyen aşamalarda genellikle kız çocukları annelerini, erkek çocukları ise babalarını model almaya başlamaktadırlar. Bilhassa çalışmayan annelerin

hayatında kız çocuklarına zamanlarının çoğunu ayırdıkları için bu durum, onların dil gelişimlerine büyük katkı sağlamaktadır. Buna karşılık babaların çalışmak amacıyla bazı vakitlerde çocuklarından uzaklaşmaları, erkek çocukların babalarıyla kısıtlı süreyle ortak yaşam alanında bulunması taklit edecekleri kişiyle kısıtlı görüşmelerine sebep olmaktadır. Bu durum, erkek çocukların dil gelişimlerinde aleyhlerine sonuçlanmaktadır. İncelenen araştırmalarda dil gelişimi cinsiyet bakımından ele alındığında, kız çocuklarının erkek çocuklarına kıyasla daha evvel konuştukları bulgusuna ulaşılmıştır. Kız çocuklarıyla erkek çocuklarını kıyasladığımızda kız çocuklarının ayrıntılı ve kompleks tümceler oluşturduğu; konuşma ölçüsü, konuşma uzunluğu ve kelime çeşitliliğinin çokluğu incelenen araştırmalarda belirtilmektedir (Aral, 2001; Özgür, 1979; Yavuzer, 2000). Erken çocukluk dönemindeki çocukların dil gelişim seviyesine tesir eden etmenlerden biri de cinsiyet faktörüdür. Fakat kızların mı erkeklerin mi kalburüstülüğü hususu kültürden kültüre farklılık oluşturan bir etmen olarak önümüze çıkmaktadır (Oktay, 2000).

İncelenen çalışmaların neticelerine bakıldığında kız çocuklarının dil gelişimi erkek çocuklarına nazaran üst düzeydedir. “McCarthy’e göre, ilk yıllarda cinsiyet farkı yoktur ve çocuklar, annelerini örnek alarak hecelerler. Ancak bir süre sonra kızlar anneyi, erkekler de babayı örnek almaya başlarlar. Bu arada babanın işi gereği evden daha çok ayrı olması nedeniyle erkek çocuklar babalarını örnek almaya daha az olanak bulurlar. Çocukluk sırasındaki sıkı anne- kız ilişkileri de kızların daha çabuk ve yanlışsız konuşmalarında yardımcıdır” (Yavuzer,2008, s.94).Kız çocuklarının sözcük edinme yetenekleri de erkek çocukların sözcük edinme yeteneklerine nazaran üst seviyededir. Bu mevzuyla alakalı çalışmalara bakıldığında kızların fiziksel gelişimlerinin oldukça hızlı bir ilerleme gösterdiği, bu hususun da sol selebral yarım kürede gelişimi hızlandırdığıdır (San Bayhan ve Artan, 2007, s.139).

2.4.2. Sosyoekonomik Durum -SosyoEkonomik Koşullar ve Çevre

Çalışma neticeleri, çocukların sosyoekonomik düzeylerinin iyi olması erken dil kazanımı ve konuşmanın akıcılığının yararlı biçimde olmasını sağlamaktadır. Çocuğun dil gelişiminde yaşanan ortamın rolü büyüktür. Anne babalarıyla uzun süre kaliteli vakit geçiren çocukların dil gelişimleri hızlıdır. Sosyoekonomik koşulları iyi

olan anne babaların bu noktaya dikkat ettiklerinden dolayı çocuklarının hızlı ve muntazam konuştukları ifade edilmiştir. Sosyoekonomik düzeyi ve eğitim seviyesi düşük olan ailelelerde yer alan ebeveynlerin çocuklarına daha az kitap okudukları tespit edilmiştir (Işıkoğlu Erdoğan, 2016). İfade etmeye yönlendirilen, çok uyarıcı ile yüz yüze getirilen çocukların dil kazanımları müspet bir şekilde biçimlenir. (Çat Şahin, 2009,s. 26)

2.4.3. Medya-Televizyon ve Bilgisayar

Televizyonun çocuk gelişimini büyük oranda etkisi altına aldığı belirtilebilir. Erdoğan(2010)'a bakıldığında, çocukların televizyonla tanışmaları bebeklik döneminden itibaren ve iki-üç yaşlarını da kapsayan televizyon seyretme eylemi beş yaş dolaylarında büyüklerin alakalarıyla benzer düzeye gelmektedir. Bebekler ve çocuklar, televizyonu ses ve görüntünün ahengi, fazla miktarda eylem ve süratli geçişlerin olması, renklerin cazip olması, ses efektlerinin ve müziğin ilgiyi uyandıracak biçimde olması vb sebeplerden dolayı izlemektedirler (Brown, 2011; Günaydın, 2011). Erken çocukluk döneminde çocukların TV akışında çizgi filmler büyük bir yer tutar. Bunun yanında çocukların yetişkinlerin izlediği programları da anne babalarını taklit ettiklerinden dolayı izledikleri ifade edilebilir. Bu nedenle ebeveynler, çocukların aylık gelişim seviyelerine bakarak televizyon akışlarını belirleyip uygun zaman dilimlerinde ve anne babaların gözetiminde seyretmeleri hususunda dikkatli olmalıdırlar.

Göksu (2004), altı yaşlarındaki çocukların denetimli bir biçimde televizyon seyretmeleriyle zihinsel gelişim seviyeleri ilişkisinde pozitif bir sonuca ulaşmıştır. Linebarger ve Walker (2005)'e bakıldığında erken çocukluk dönemindeki çocuklar, televizyondan sözcükleri, bireyin yaşamında olmayan nesnelerin işlevleriyle alakalı özellikleri ve pratikleri (misal evcil hayvanlar nasıl yerler içerler ya da tokalaşma nasıl yapılır) uygulayabilmektedirler. Singer'in 1998 yılında yaptığı farklı kültür ve soylardan gelen erken çocukluk dönemindekilerle yapılan bir araştırma neticesinde "Barney ve arkadaşları", "Susam Sokağı" ve "Mister Rogers' Neighborhood" vb eğitici programların, erken çocukluk dönemindeki çocukların zihinsel, sosyal duygusal ve dil kazanımlarında yararlı oldukları belirtilmiştir. Yararlarından bazıları

rakamları söyleme, şekilleri ve renkleri tanıma, hoşgörü, empati, dostluk, pay etmek vb hususlarda pozitif duygulara sahip olmak şeklindedir (Akt: İrkin 2012)

2.4.4. Sosyal -Kültürel Seviye

Çocuğun gelişiminde ortamdaki yetişkinlerin önemini yalnızca ebeveynleri kapsamamaktadır. Bronfenbrenner, çocuğun etrafıyla ve bu etrafın iletişimiyle alakalı bir örnek tasarlamıştır. Çevresel bakış açısı ismini belirttiği bu örnek iç içe geçmiş dairelerle ilişkileri ve etkileşimleri açıklamaktadır. Çocukla dip dibe olan dairedeki kişiler mikro sistemi, çocuğun en yakınları olan aile,akrabalar dostlarını oluşturmaktadır. Ardından gelen dairedeki mezo sistem, ebeveyn ile eğitici ilişkisi gibi çocuğu da içeren öncelikli çevreleri göstermektedir. Üçüncü seviyedeki ekosistem ikinci seviyenin bir devamıdır, çocukla doğrudan ilişkileri kapsamaz. Fakat bu seviyedeki ilişkilerin neticeleri, eğitiminin aile ilişkileri, okul aile işbirliği gibi çocuğun yaşadığı çevreye tesir eder. Makro sistem en dıştaki seviyedir. Bu seviye, yaşadığı yerin ekonomik vaziyeti, eğitim sistemi gibi çocuğun yaşadığı ortamın bütün kültürünü yansıtır. Çocukların gelişimleri ve edinimlerinin iç içe geçmiş dairelerle anlatıldığı seviye, en dar daireden en geniş daireye genişledikçe etkili olmaktadır (Bacanlı, 2002). Dil gelişimi de öteki gelişim alanları gibi sosyal kültürel yapıların ve içindeki toplumun faktörlerinin tesiri altına girmektedir.

Ulusal Sağlık Enstitüsü, çocukların okul öncesi yaştaki deneyimlerinin ve yaşantılarının kısacası yaşadıkları sosyal kültürel ortamın, çocukların ilerideki dil gelişim alanına katkısına dikkat çekmiştir. Enstitü, ailelerin ekonomik düzeylerinin çocukların erken çocukluk aşamasında bilhassa anaokulu aşamasında dil gelişimlerine yönelik etkisiyle alakalı rapor sunmuştur. Bu raporda şu hususlar yer almaktadır:

Alt sosyal kültürel seviyedeki çocuk 1–1,5 yaşları dolayında bir saatte 600–700 civarında kelime işitmektedir. Bu çocukların anaokulundaki kelime düzeyi 5000’dir.

Orta sosyokültürel seviyede yetişen çocuk 1–1,5 yaşları dolayında bir saatte 1200–1300 civarında kelime işitmektedir. Bu çocukların anaokulundaki kelime düzeyi 9000’dir. Üst sosyal kültürel seviyedeki çocuk 1–1,5 yaşları dolayında bir saatte 2900–

3100 civarında kelime işitmektedir Bu çocukların anaokulundaki kelime düzeyi 15.000 ve üzerinde bulunmaktadır (Morrison, 2004).

Sosyal kültürel seviye ile dil gelişimi arasında önemli ilişkilerin bulunduğu çalışmalarda saptanmıştır. Sosyal kültürel düzeyin yükseldikçe çocukların dil gelişimlerine katkı sağladığı yapılan araştırmalarda ortaya çıkmıştır (Temel, 2000). Bunun yanı sıra çevrenin ekonomik ve eğitim öğretim seviyesi de öğrenmeye tesir eden unsurlardandır (Selçuk, 2004).

2.4.5. Kalıtım ve Çevre

Dil ve kavram gelişimine tesir eden mühim unsurlardan biri kalıttır. Kalıtım kişisel değişiklik oluşmasında da kritik bir rol üstlenir. Çocuklar, ebeveynlerinden geçen genler ve kromozomlar vasıtasıyla dünyaya belli kalıtsal hususlarla doğmaktadırlar. Şayet ebeveynlerinde daha evvelden dil gelişimi ile alakalı bir sıkıntı bulunuyorsa bu sıkıntının çocukta da bulunma ihtimali yüksektir. Çocukların dil gelişimleri ile bilişsel gelişimlerinin birbirlerine bağlı olduğu, biri arttığında diğerrinin de arttığı belirtilmektedir. Merkezi sinir sistemi ve beynin normal gelişmesi dil gelişimine pozitif yönde tesir etmektedir. Bunun yanında çocukta meydana gelen uzun zaman alan şiddetli rahatsızlıklar da çocukların bilişsel ve dil gelişimlerine engel oluşturmaktadır. Kalıtımın kişilerde oluşturduğu durumları araştırmanın zorluklarına karşın, son zamanlarda artan araştırmalar ve teknolojinin gelişmesiyle insana dair birçok hususiyet kalıtım aracılığıyla tespit edilmektedir. Çocukların doğarken ebeveynlerinden miras aldığı genlerin % 99,5'i bütün insanlarda benzer durumları kapsamaktadır. Fakat % 0,5'i insanların birbirlerinden değişik ve tek yetişmelerine neden olan durumları insana aktarmaktadır (Jontson, 2005; Altun ve Erden, 2006). John Hughlings Jackson “Öğretilmediği sürece hiçbir çocuk konuşamaz; hiçbir çocuğa, genetik olarak eğitmeye hazır özel bir dizi sinire sahip olmadan, bir şey öğretilemez.” şeklinde bir açıklama yapmıştır. Dil kazanımının çocuklar açısından tabiiği şaşırtıcıdır: “Dil gelişimi, dilbilimsel olan materyali öğrenmek için çocuğun gösterdiği ilk çabalarla başlamaz.” Çocuklar anne karnında öğrenmeye başlarlar: “Vokal öğrenme gibi bazı dil edimleri, hamileliğin son trimesterine (üç aylık dönem) kadar erken başlar” (Lee, 2006).

Dil gelişimi, bebeklerde konuşma davranışının çeşitli biçimlerine ilgi duyma ve karşılık gösterme eğilimiyle başlar. Genetik unsurlar önemli bir görev üstlenir; bebeğin yüz anlatımı ve seslik (vokal) etkinliklere cevabına büyük çoğunlukla genetik unsurların tesir ettiği söylenir. Konuşmaya mahsus sinirsel uyumlu nitelikler, bu davranışların kökünü oluşturur. Araştırmalar, bireylerin mimik ve mimiksel etkinlikleri ile ses ve vokal etkinlikleri işlemeye dönük emsal sistemleri sağladığını meydana çıkarmıştır (Lee, 2006).

Tomasello ve meslektaşları, 15 aylık bebeklerin anneleriyle birlikte vakalara hep beraber odaklanarak aktif oldukları zaman ile 21 aylık bebeklerin anlamlı kelime sayıları ile doğru ilişki bulmuşlardır. Snow, 14 aylık bebeklerde sessel öykünmenin olduğu kelime miktarını ad ve eylemlerin sayısına ve 20 aylık bebeklerde bilinen kelimelerle ve kelimelerin miktarıyla ilişkisi tespit edilmiştir. Bu bilimsel sonuçlar, Chomsky'nin dil kazanımıyla ilişkili yoğun iç donanımların mevcudiyeti görüşünü kanıtlar. Chomsky, tüm bebeklerin konuşabilmeleri amacıyla iç donanımlarıyla doğduklarını ve yeryüzündeki tüm bebeklerin bu iç donanımlarını aktifleştirerek konuşmayı kazanabildikleri görüşündedir (Lee, 2006).

2.4.6. Kardeş Sayısı

Dil edinimine tesir eden faktörlerden biride kardeş sayısıdır. Bir ve ya birden fazla kardeş olması çocukların dil kazanımında etkilidir. Yalnız olan çocuklardaki dil gelişiminin birden fazla kardeşi olan çocuklara kıyasla daha iyi olduğu belirtilmektedir. Bir çocuklu ebeveynlerin çoğunlukla sosyal ekonomik seviyesi güçlüdür. Bir çocuğun birden fazla kardeşi bulunanlara kıyasla tecrübeleri zayıftır. Tek çocuk, ev yaşantısında ebeveynleri ile konuşmak ve onu dinlemek zaruretindedir. Birden fazla kardeşin olması, kazançlı bir durum olduğunu düşündürse de aslında dil kazanımını etkileyen öteki unsurlar bir çocuk veya kardeşlerinin bulunmasından daha fazla etkilemektedir. Bu açıdan kardeş sayısından çok ebeveyn tutumu, ilgi eksikliği vb faktörler etkilidir.

Yeni bir kardeşin dünyaya gelmesi ile bazı çocuklar çok zorluk yaşayabilmektedir. Bu çocuklarla iyi iletişim kurulmadığında konuşma bozuklukları görülebilir. Bir çocukla

yeterli derecede alakalı olabilen ebeveynlerin çocuk sayısının çoğalmasıyla ilişkileri sınırlanmakta, her bir çocuğa ayrılacak vakit ve ilgi sınırlanmaktadır. Her bir çocuğun tek başına bir talepte bulunması, değişik gelişimsel gereksinimlerinin olması, ebeveynin asabi ve sabırsız olmasına, değişik davranışlar göstermesine sebep olabilir. Bu vaziyet çocukların bütüncül gelişimleriyle birlikte dil gelişimlerini de aksi şekilde etkiler (Öztürk, 1995, ss. 15-17) . Ailede yaşayan birey sayısının fazla olmaması halinde ebeveynlerin çocuklarıyla geçirecekleri kaliteli zaman ve ilgi, birey sayısının fazla olduğu ailelere nazaran daha fazladır. Fakat burada dikkat edilmesi gereken noktalar kardeş sayısının çok olmasından ziyade gösterilen ilgi alaka ve kaliteli vaktin yaşanmasıdır. Hatta çocuklarda kelime hazinesinin ilerlemesi, aile ve yaşanan ortamla alakalı olduğu kadar çocuğun içinde bulunduğu kültürel imkanlarla ve zengin uyarıcı yaşantılarla da alakalıdır.

Düşük sosyoekonomik seviyedeki çocukların dille alakalı tecrübe yaşayacağı zengin uyarıcı bir ortamlarının olmaması, bunun yanında ailede kelime hazinesinin düşük olması, dili sunan doğru bir örneğin bulunmaması ve çocuklarla sözel etkileşimin yetersizliği nedeniyle bu çocukların dil alanlarında gecikme yaşamaları söz konusudur (Erdoğan ve diğerleri, 2005, s.243).

2.4.7. Aile İlişkileri -Aile Hayatı

Çocuk doğduğu andan itibaren iletişimde aktif olan faktörler çocuğun uzak çevresinden ziyade yakın çevresindendir. Çocuğun uzak olmadığı, yaşadığı ortam ailesidir. Aile, toplumun en küçük yapı taşı olup geçmişten itibaren kökten farklılıklar göstermenin yanında mevcudiyeti devam ettiren bir sistemdir. Aile, insan soyunun belli bir şekilde meydana geldiği, sosyalleşmesinin ilk kez ve tesirli bir şekilde sağlandığı, cinsel ilişkilerin olduğu; eşler, ebeveynler ve çocukların arasında yaşanan samimi, sıcak, güven veren etkileşimlerin olduğu; sosyal sisteme uyan ekonomik aktivitelerin kısıtlı veya fazla bir seviyede olduğu sosyal bir kurumdur (Ozankaya,1999). Ailenin tavrı ve davranışları, çocuğa bütün yönlerden pozitif ya da negatif bir şekilde tesir etmektedir (Cebiroğlu, 1984). Ebeveynlere çocuğun dil gelişimine katkı sağlamada çok büyük vazifeler düşmektedir. Çocuklar model alırlar, kendilerinden isteneni değil de daha çok gördüklerini uygularlar. Bu nedenle

yetişkinler konuşmalarıyla çocuklara doğru bir model olmalıdırlar. Çocuğun konuşmayı edindiği evrede, ailede iki dilli konuşma varsa konuşmada akranlarıyla aynı düzeyde olmayacağı düşünülmelidir. Tekrar çocukta konuşma gelişinceye denk ailedeki konuşmalar, bebeksi konuşmalar yerine yetişkinlerin konuştuğu şekilde olmalı, çocuk ile yakinen sıcak samimi bir şekilde alakadar olunmalı, konuşmalarda kelimeler anlaşılır ve basit olmalıdır. Çocuğa özgürce konuşma imkanı sunulmalı, düşünme ve ifade etme becerilerini geliştirebilmesi amacıyla süre verilmeli, çocuğun konuştuğu yanlış kelimeler ona kızarak veya dalga geçerek değil, kelimenin doğrusu telaffuz edilerek düzeltilmelidir. Hatta çocuğun konuşmaya başladığı aşamalarda yetişkinler, tezcanlı olmamalı, çocuğu da bu mevzuda sıkıkmamalıdır. Çocuğun yaşlılarıyla iletişime geçmesi desteklenmeli, bilgi istemek amacıyla sorduğu suallere anlaşılır ve doğru cevaplar sunulmalıdır. Bunların yanı sıra yetişkinler, çocuğu yaşlıları ile karşılaştırılmamalı, çocuk konuşma seviyesine erişmeden konuşmasının olanaklı olamayacağı da bilinmelidir (Yeşilyaprak, 2004).

Toplumsal en küçük yapı taşı ailedir. Çocuk ebeveynlerinin ona aktardığı genetik sistemiyle doğmaktadır ve ailesinin içinde davranışlarını edinmektedir. Bu bakımdan aile çocuğun yaşamının başlangıcında ve diğer senelerde onun öz bakım ihtiyaçlarından ve eğitim öğretiminden mesul olan başlıca yapıdır. Ailenin gösterdiği davranışlar, çocuklara duydukları güven çocukların yaşantılarına büyük bir ölçüde dokunmaktadır. Genellikle çocuklar konuşmayı yaşadıkları aile çevresinde, aile üyelerinin içinde bulundukları toplumsal yaşamlarında, gündelik yaşam içerisinde kullandıkları dil alışverişleriyle edinebilmektedirler. Bu sebeple de ebeveynlerinin yaptığı davranışlar ve aile içindeki iletişim, çocuğun dil gelişimine de tesir etmektedir (Varol, 2005; Gençtan, 1993; Humphreys, 2002; Oktay, 2002;Sevinç, 2003). Toplumsal en küçük yapı taşı olan aile, yaşadığı sosyal yapının kriterlerini de taşımaktadır. Doğrusu yaşadığı sosyal yapının medeniyetini aktarmaktadır. Bununla birlikte ailenin özüne ait bir işleyişi de bulunmaktadır. Bütün ebeveynler çocuklarının gelecekte başarılı olmalarını ve toplumun liderleri olmasını dilerler. Bu nedenledir ki çocuklarını özlere uygun, öz kültürleri içerisinde yetiştirmeye çalışmaktadırlar (Yörükoğlu, 1996; Yörükoğlu, 1997). Bu özellik aile, sosyalkültürel seviye ve dil gelişiminin ilişkisini anımsatmaktadır. Bu açıdan dil gelişimi ile ebeveyn tutumlarının ilişkisine bakılmalıdır.

Çocukların dil gelişimlerinde etkisi bulunan hususlardan biri de ebeveynlerin eğitim seviyeleri ve aile yaşam kalitesidir. Eğitim düzeyleri üst seviyede bulunan aileler, çocuklarına yönelik yaklaşımlarında daha şuurlidir. Bu aileler, çocuklarıyla olan etkileşimlerinde gerektiğinde yardımcı rehber rolündedir. Aileler, çocuklarına yönelik şuurlu yaklaşımlarında, dil gelişimi bakımından çocuklarına kaliteli örnek sunabilmekte ve teşvik edici çevreler oluşturabilmektedirler. Çocuklarına konuşmalarında yardımcı olmak kaydıyla onları yüreklendirmekte, dil yeteneklerinin gelişmesine ortam oluşturabilmektedir. Kimi ailelerin dili devamlı bir tartışma vasıtası gibi kullanması, çocuğun konuşmaya karşı negatif bir tutum göstermesine neden olmaktadır. Hatta ekonomik düzeye bakılmaksızın ebeveynlerin çocuklarına sergiledikleri tavır ve davranışlar, çocukların dil gelişimlerinin zenginleştirilmesi bakımından kritik bir özellik taşımaktadır (Aral, 2001; Kandır, 2004). Çocukların gelişimsel durumlarına dokunan ve aile yaşamında araştırılacak bir başka konuda ailelerin çocuklarına yönelik tutumlarıdır. Burada dikkat edilmesi gereken durum çocuğa ne şekilde disiplin uygulandığıdır. Çocuk negatif bir davranış sergilediğinde ebeveynlerin hangi tutumu uyguladıkları çocukların gelişimine ve kişiliğine etki etmektedir. Bu tarz hususlarda fiziksel ve duygusal şiddete karşı karşıya kalan çocuklar, endişe verici bir şekilde hırpalandıklarından dolayı aksi ve benzeri halleri bulunabilir. Buna karşılık olumlu reaksiyonlarla karşılaşan çocuklar, dingin ve rahat bir iletişime geçebilmektedirler (Bacanlı, 2004). Çocukların yaşadıkları ortamda kurdukları iletişim çocukların ortamlarından yeni sözcükler kazanmalarına vesile olmaktadır. Bu bakımdan ebeveynlerin disiplin metotları, ebeveyn tutumlarını meydana çıkararak çocukların ortamlarıyla olan iletişimlerine de tesir edebilmektedir. Çocukların ortamlarıyla oluşturdukları iletişimin niteliği, çocuğun davranışlarıyla alakalıdır. Çocukların ne tür davranışlar sergileyeceği ise anne baba tutumlarıyla alakalıdır.

2.4.7.1. Aile Yapısı

Ailelerin değişik hayat tarzları, hayatlarına düzen verme şekilleri gibi durumlar, aile yapılarının da değişmesine sebep olabilir. Birden fazla aile yapısı bulunmasına karşın bu araştırmada geniş aile yapısı ve çekirdek aile yapısı ele alınmıştır.

2.4.7.1.1. Geniş Aile Yapısı

Geniş aile, aynı çatı altında yaşayan ebeveynler nine, dede, amca, hala ve çocukları kapsamaktadır. Bu konuda yapılan çalışmalara bakıldığında ekonomik ve sağlık durumları nedeniyle 2020 senesini de içine alan dört neslin bir arada toplandığı geniş aile yapısının çoğalmasından bahsedilmektedir.

2.4.7.1.2. Çekirdek aile yapısı

Çekirdek aile, eşlerden ve eşlerin çocuklarından meydana gelmektedir. Çekirdek aile, çocuklarını toplumla kaynaştıran medeniyetlerini, törelerini, görgülerini kazandırarak çocukları medenileştiren ve törelerine uygun sosyal modellerini oluşturan bir yapıdır.

2.4.7.2. Aile tutumları

Ana baba tutumlarının çocukların gelişimi ve aynı zamanda dil kazanımı bakımından önem taşıdığı düşünülmektedir. Çocuklar, dünyaya geldikleri an itibarıyla uygun koşullarda ilk olarak ebeveyn tutumlarının etkisi altındadırlar. Çocuğun özgür olduğu ve ahenkli bir çevrede büyümesi gelişimini nasıl olumlu etkiliyorsa; sınırlandırılmış, baskı altında ve çatışmanın yoğun olduğu bir ortamda büyümesi de gelişimini olumsuz etkileyen tetikleyicilerdendir. Çocuklarda davranışsal ve gelişimsel gecikmelere genellikle tutarlı ve sağlıklı olmayan ebeveyn-çocuk ilişkisinin neden olduğu saptanmıştır. Ebeveynlerin çocuklarına karşı sergiledikleri tutumlar ve kendi içlerinde meydana gelen tutarsız ilişkilerin çocuğa önemli ölçülerde tesir ettiği, yapılan araştırmalarda yer alan bulgulardandır (Yavuzer, 1993; Clark, 1996). Anne baba tutumunun çocuğun gelişimini tümüyle etkilemesi, dil gelişiminin de benzer vakitte etkide bulunmasına eşlik etmektedir. Anne baba tutumlarının çocukların dil gelişimine yönelik etkileri araştırılmadan önce anlaşılması amacıyla bu tutumlar ayrı başlıklar altında açıklanmaya çalışılmıştır.

1. Demokratik Tutum
2. Otoriter Tutum
3. Aşırı Koruyucu

4. İzin Verici

2.4.7.2.1. Demokratik Tutum

Bu tutumda çocuğun aile arasında değerli bir birey olarak görüldüğü kuşkusuz onaylanmıştır. Ebeveynler çocuğuna saygı, sevgi, alaka gösterir ve çocuğun ihtiyaçlarını dikkate alır. Ebeveynler, alaka ve sevginin yanında çocuğun neleri yapıp yapamayacağını net bir şekilde belirlemişlerdir. Bu tutumda ana prensiplerden asla taviz verilmez. Misal çocuk konuştuğu vakit çocuğun konuştuklarına konsantre olunur ve bütün suallerine çocuk ikna oluncaya denk hoşgörüyle yanıt verilir. Yalnız, çocuğun kendi oyun materyallerini kendisinin kaldırması zarureti söylenmişse çocuk, bu sorumluluğunu kesinlikle yapmalıdır. Oyun materyallerini kaldırmadığı an çocuğa anımsatılır ve çocuk sorumluluğunu yerine getirmede kesinlikle hırpalamadan şiddet ve sömürü uygulamadan çocuğa sorumluluğunu neden üstlenmediğini düşünmesi amacıyla mola verilir. Fakat mola verme düşüncesi hemen uygulanılmamalıdır. İlk etapta çocuğa bu davranışın nedenleri ve zorunlulukları ifade edilir. Demokratik tutumda ailedeki kişilerin tümü kendilerini anlatabilirler. Çocuklarla birlikte aile arasında kararlaştırılan konularda uzlaşma sağlanmaktadır. Çocuklara karşı aşağılayıcı ve hırpalayıcı davranışlardan mümkün olduğunca kaçınmak gerekmektedir. Lakin demokratik tutum sonsuz hoşgörüye kapsamamaktadır. Çocuk istediği her şeyi yapar gibi bir tavır kesinlikle mevzubahis değildir. Çocuklar ortama uygun, icap eden şekilde ve başkalarının hak ve bağımsızlık alanlarına girmeden davranırlar. Başkalarına kesinlikle kötülük etmezler, başkalarının canını acıtacak bir şey yapmazlar. Ebeveynler de benzer şekilde bu tarz tavır ve davranışlar sergileyemezler. Bu tutumdaki ebeveynlerin çocukları özgüveni olan, üretici, sosyalleşmiş ve kendini ifade edebilen kişiler olarak karşımıza çıkmaktadırlar. Hatta bu tutumdaki ebeveynler için çocuk yetiştirmek, işkence halini alan bir vaziyet değildir. Bu tutumdaki ebeveynler için çocuk yetiştirmek, mutluluk verici güzel bir yaşam uğraşdır. Sergiledikleri ebeveyn davranışları hususunda kendilerine güvenmektedirler. Kendilerine güvenleri olduğu için toplumsal ilişkilere kolaylıkla uyum sağlar, üretken ve akademik sorumluluklarda başarılı olurlar (Cüceloğlu, 1993; Önder, 2004)

2.4.7.2.2. Otoriter Tutum

Kısıtlayıcı, cezalandırıcı bir stildir. Bu ebeveynler çocuğu direktiflerine uyması ve kendilerine saygı göstermesi için sık sık uyarırlar. Otoriter ebeveynler, çocuk üzerinde katı sınırlamalar ve kontrol uygularlar. Çocuklarına güvenleri azdır ve denetimi yitirmekten korktukları için çocuğun kendileri ile etkileşime girmesini engellerler. Çocuklarından yüksek beklentileri vardır. İstenmeyen davranış karşısında sözel veya fiziksel cezaya başvururlar, ancak olumlu davranışı ödüllendirmezler. Çocuklarının ihtiyaçlarına duyarlı değillerdir. Onların isteklerini frenlemeye çalışırlar, özgürlüklerini desteklemezler. Otoritenin korunmasına önem verilir. Otoriter ebeveynler çocukla ilgili her türlü kararı kendileri alırlar. (Shaffer, 1994; Santrock, 2; Smetana, 1994; Popkin,1987).

Otoriter ebeveynlerin çocukları hissi manada üzüntülü,mutlu olmayan ve gergin bir tavır sergilerler. Öfkelenedikleri vakit de şiddete meyledebilirler. Sosyalleşme ve dil yetenekleri açısından gecikme söz konusudur,kendilerine güvenleri azdır ve bu durum çocukların medenileşmelerinde edilgen, durgun üstelik öfkeli davranışlar göstermelerine neden olur. Bu durumların neticesinde, toplumsallaşma yetenekleri geri kalmış olan bu çocukların okul yaşantılarında da çok fazla davranışsal sorunlar gösterebilirler (Santrock,2011).

2.4.7.2.3. Aşırı Koruyucu Tutum

Memleketimizde büyük bir çoğunlukla karşılaşılan bir yaklaşım şeklidir. Çocuğun yanında olan ebeveynleri, büyük anne, büyük baba gibi yetişkinler çocuğun yapabileceği her şeyi çocuk kaygılanmasın, dinlensin, güçlük çekmesin düşüncesiyle kendileri yerine getirirler. Yalnız bu tutumu uygulayan yetişkinler, çocuğun ilerideki yaşamında ne tür hasar oluşturduklarını düşünememektedirler (Tuzcuoğlu, 2004). Ebeveynlerin aşırı korumacı tutumları, çocuğa olması gerekenden çok çaba harcanması manasındadır. Bu vaziyette çocuk, aşırı bağımlı, özgüveni düşük, sosyal duygusal sorunları yaşayan bir çocuk olabilmektedir. Bununla birlikte bu öğeler, çocuğun sosyoduygusal gelişimine ve bu doğrultuda kendini anlatamamasından doğan sonuçlar neticesinde dil gelişimine engel oluşturabilmektedir (Aydın, 2002).

Bu tarz ebeveynler, çocuklarının küçük de olsa reaksiyonlarına karşı hassastırlar. Çocuklarının gözyaşlarını dökmelerini istemezler, daima çocuklarıyla bir arada olmayı arzularlar, çocuk oyun kurarken dahi çocuğu seyredeler veya sıkça onu hastaneye götürürler. Bu tavırlar neticesinde çocukta özgüven düşüklüğü meydana gelir. Bu tarz davranışlarla çocuğa devamlı sen yapamazsın düşüncesi iletilmektedir. Bu düşünceler çocuğa negatif şekilde tesir eder ve kendisini ilerletmesine engel teşkil eder. Bu tarz davranışlarla yetişmiş çocuklar gerektiği kadar girişimci özelliğini gösteremezler ve kendi başlarına gerektiği kadar özgürce hareket edemezler. Bu tarz davranan çocuklar gelecekteki yaşantılarında dahi birilerinin onları korumalarını ve himayeleri altına almalarını beklemektedirler. Bu tarzdaki çocuklar öteki çocuklara nazaran pasiflerdir, psikomotor alanda gecikme yaşayabilirler; dolayısıyla sosyal duygusal açıdan desteklenmelidirler (Kulaksızoğlu,1998).

Aşırı koruyucu tutumla hareket eden ebeveynler, çocuklarının huzurunu kaçırarak şekilde koruyup kollarlar, yani çocuklarının gelişmesine ket vururlar. Zira aşırı koruyucu tutum sergileyen ebeveynler, çocuklarının daima koruyup kollanması ve hiç zarar görmemesi için onları itinalı davranılması zaruri olan bireyler olarak düşünürler. Çocuklarının farklı bir birey olduğuna çevreyi bilmeye gereksinim hissettiğine önem vermezler. Bu yaşananlar karşısında çocuklar da soru sormazlar; ifade edici dil gelişimi, toplumsal gelişim ve dil kazanımında problemlerle karşılaşabilirler (Yavuzer, 1997; Kulaksızoğlu, 1998).

2.4.7.2.4. İzin verici

İzin verici anne baba tutumlarında çocuğa içten bir alaka gösterme ve davranışlarını onaylanmaya karşın kuralları uygulama ve çocuğun denetlenmesi hususlarında bir noksanlık mevcuttur (Sümer, Gündoğdu Aktürk ve Helvacı, 2010). Kuralları uygulamada esnek olan ya da tutarlı bir sistemle sorunu ele alamayan ebeveynler, çoğunlukla çocuğun problemli davranışlarının farkında değilmişler gibi davranırlar (Robinson, Mandleco, Olsen ve Hart, 1995). İzin verici bir tutum sergileyen ebeveynler, çocukların taleplerini ve davranışlarını daima kabul etmekte ve pozitif bir tutum sergilemektedirler. Cezadan muhakkak imtina etmekte ve ara sıra tolerans göstererek çocuklarına gereken ilgiyi sunamamaktadırlar (Baumrind, 1966).

İzin verici tutumda çocuk ile anne baba diyalogunda hissi ilişkinin kısmen azolduğu çocuklarına yönelik kontrol ve alakanın bulunmadığı görülürken çocuklarının bütün sorumluluklarını kendilerinin yerine getirmelerini beklerler (Baumrind, 1971). Bu tutuma ihmalkâr ve aşırı hoşgörölü olmak üzere iki değişik açıdan bakılır. İhmalkâr anne baba çocuğunun hayatıyla alakalı değildir. Aşırı hoşgörölü tutumdaki ebeveynler, çocuklarının karşısında kırmızı çizgileri bulunmayan, yenilgiyi kabul eden, çocukların her dediklerini uygulayana aşırı özgürlük veren, şımartılan çocuklar, kolayca katlanan, aşırı derecede çocuklarına gereken ilgiyi vermeyen ve ayrılıp giden anne babalardır (Yavuzer, 2016).

İzin verici ebeveyn tutumunda demokratik tutuma benzer şekilde aile tarafından yakın alaka ve onaylama bulunmaktadır, yalnız çocuğa gerektiği zaman sınır koyma veya çocuğu denetim altına alma mevzusunda ilgisizlik görülür. İzin verici ebeveyn tutumunu sergileyen ailelerin çocuklarında zorlukların üstesinden gelme, planlama yapma, hislerini kontrol altına alma ve mesuliyet üstlenme gibi mevzularda problemlerle karşılaşmıştır.(bkz.Baumrind, 1989; Darling ve Steinberg, 1993; Spera, 2005).

2.4.7.3. Aile tutumlarının dil gelişimine etkisi

Dil gelişimi, sözcük dağarcığı limiti, dilin dosdoğru kullanılışı ve anlatma yeteneği çocuk geliştikçe gelişir. Ebeveyn ve aile ortamı çocuğun dil gelişiminde yer alan en kritik ve etkili unsurlardandır. Yavuzer, sosyokültürel düzeyi orta seviyede olan ailelerin çocuklarının çabuk ve muntazam konuştuklarını beyan etmiştir. Çocuğun dil gelişiminde fazlaca okunan çocuk kitapları , ebeveynlerin çocukla kaliteli zaman geçirmesi ve onlarla oyunlar oynanmasının etkisi büyüktür. Ebeveynleriyle saatlerce beraber olan ve kaliteli bir zaman yaşayan çocuklar daha muntazam konuşur. Yüksek sosyokültürel seviyedeki aileler iyi konuşmaya daha fazla özendiklerinden dolayı çocuklarına da iyi bir örnektirler ve çocuklarının erken ve muntazam konuşabilmesi amacıyla gayret ederler (Yavuzer, 1993).

Güçlü kişisel ilişkiler, dil gelişiminde büyük bir faktördür. Aile üyeleri ile çocuk diyalogundaki kaliteli ilişkiler, dil gelişimini olabildiğince etkilemektedir. Bu

mevzuda ailenin genişliği de büyük bir öneme sahiptir. Tek çocuklu ailelerdeki çocuklar, erkenden iyi ve muntazam konuşma imkanına sahiptir; zira çocuk tek olunca ebeveynin ilgi odağındadır, kardeş sayısının çokluğu çocuğa düşen alaka miktarına tesir edeceğinden, çocuk bu vaziyetten negatif bir şekilde etkilenebilir (Yavuzer, 1993). Kardeş sayısının çok olması gibi olumsuz ebeveyn tutumları da çocukların dil gelişimlerine negatif yönde etki edebilir. İncelenen araştırmalar göstermiştir ki aşırı korumacılık, otorite, baskıcı tutum, kontrolsüzlük gibi yanlış eğitim metodlarından kaynaklı duygusal yetersizlikler isteksizlikler ve yetinememe davranışları, çocukların okuma yeteneklerini edinmelerini belirli bir zamana kadar ilerletememektedir (Razon, 1982).

Aile içerisindeki huzursuzluk ailenin çocuğa ve okuluna karşı alakasızlığı, çocuğun ders çalışma şartlarının iyi olmaması çocuğun başarılı olmasını engelleyen olumsuz ev şartlarındandır (Razon, 1982). İletişimi güçlü olan aile hayatında yetişen çocukların konuşma yeteneklerinin tümce uzunluğu, fazla soru sorma, kelime hazinesi açısından daha iyi bir vaziyette bulunduğu saptanmıştır (Demir, 2006). Çelenk (2001), okuma-yazma eğitiminde, evde çocuğuna eğitim öğretim desteğini veren ve bu doğrultuda okulla işbirliği yapan ebeveynlerin çocuklarının okuduğunu idrak ederek başarılarının daha çok arttığı neticesine ulaşılmıştır. Bununla birlikte dil gelişimi de olumlu bir şekilde etkilenmiştir (Demir, 2006). Yavuzer (1993), ebeveynlerden birinin aşırı baskıcı bir tutum sergilediği, annenin kuralcı, babanın edilgen olduğu veya annenin çocuğunu örselediği ailelerde dil anomalilerini yaşayan çocukların yetişebileceğini beyan etmiştir. Konuşma, erken yaşta ebeveynlerden ve aile üyelerinden getirilen eğitimle önemli oranda alakalıdır. Çocuğun dili, ailesinin içinde yaşadığı sosyokültürel ortamı aksettirmektedir (Ataç, 1991).

Çocuklarla kurulan ilişkilerde onların daima kendi ilgilerine dikkat ederek en iyi şekilde gelişim göstermelerine destek olunmalıdır. Çocuğun gelişimini sekteye uğratacak eleştirilerden kaçınılmalı ve uygulamalarına karşılık dengeli bir beğeni davranışı gösterilmelidir. Çocuğun sergilediği hoş ve yararlı işlerde çocuk davranışının tasdiklenmesi; yanlış vaziyetlerde ise dengeli bir davranışın uygulanması ve yanlışın mantıklı bir açıklamasının izah edilmesi gerekmektedir. Yalnız, çocuğa karşı aşırı hoşgörü ve aşırı kuralcı tutumlardan imtina edilmelidir (Demir, 2006).

Hatta çocukların sağlıklı eğitilmeleri amacıyla ebeveynler duygu ve düşünce açısından dengeli bir tutum göstermelidirler. Bu bakımdan ebeveynlerin kendi içlerindeki konuşmalarının ve hareketlerinin tutarlılığı elzemdir. Çocuğa sergilenen tutum ve davranışların değişik mekan ve süre bakımından çelişmesiz olması da bu bütünlüğe destek olacaktır (Usta, 2004). Özetlenecek olursa ebeveynlerin çocuklarına duyarlılık göstermeleri, onların öğretimlerine, dil gelişimlerine ve konuşma becerilerine büyük bir katlı sağlamaktadır (Demir, 2006).

Genel olarak konuya bakıldığında ebeveynlerin tutumlarının çocukların bütün gelişimlerine sirayet ettiği belirtilmektedir. Bunun yanında değişik ebeveyn tutumları, sosyal kültürel seviye durumlarına göre de değişiklik sergilemektedir. Bu konuyla alakalı olarak araştırmalar yapılmıştır. Dowis, bir araştırmasında, çocuğun davranışlarının, hedeflerinin, değer yapılarının içinde yaşadığı sosyal kültürel seviyelere uygun olarak şekillendiğini belirtmiştir. Gibbs ve Maccoby, sosyal kültürel seviyesi orta halli olan ebeveynlerin, sosyal kültürel seviyesi düşük halli olan ebeveynlere kıyasla katı metotlar sergilediklerini saptamıştır. Edler'in Batı Almanya, İngiltere, ABD, Meksika ve İtalya 'da uyguladığı karşılaştırmalı bir araştırmada sosyal kültürel seviyesi yüksek olan ailelerde hoşgörü, eşitlik, dayanışma vs. özelliklerin önemli bulunduğu, "Demokratik Aile Tutumu"nun, katı kuralları bulunan "Otokratik Aile Tutumu"nu sergiledikleri belirlenmiştir. Kohn yaptığı araştırmada değişik sosyal koşulların, mesleki koşullarının da ebeveyn ve çocuk ilişkisinin büyük bir kısmını etkilediği meydana çıkmıştır. İşçilik mesleğindeki ebeveynler, çocuk yetiştirmeyi annelerin vazifesi olarak görmüşlerdir. BR. Beenstein, değişik düşük kültürlerin, değişik konuşma ve değişik düşünce biçimlerini aksettirdiklerini göstermiştir. Beenstein, mesleği işçilik olan orta düzeydeki ailelerin çocuklarına yönelik araştırmalar yapmıştır. İşçilik mesleğindeki ailelerin çocuklarının konuşma seviyelerinin düşük düzeyde bir performans sergilediği belirtilmiştir. Kelime dağarcıkları sınırlı sıfatlar noksanıdır (Tezcan, 2005).

İncelenen araştırmalardan da anlaşıldığı üzere farklı sosyal kültürel seviyedeki ailelerin sergiledikleri tutumlarda da farklılık görülmektedir. Bu açıdan ebeveynlerin sergiledikleri tutumların çocuklarının gelişim alanlarıyla alakalı olduğu bilhassa çocukların kişiliklerine saygı ve toplumsal gelişimine tesir ettiği söylenebilir.

Toplumsal gelişimi kişilik gelişimi ve beraberinde dil gelişiminin bu hususlardan etkilendiği düşünülebilmektedir. Dil gelişimi alanındaki araştırmalarda sözcük hazinesi detayı büyük bir öneme sahiptir. Zira çocuğun dil gelişiminin ete kemiğe bürünmüş halini yansıtır. Bu yüzden farklı sosyal kültürel seviyelerdeki çocukların sözcük hazinelerinin ebeveyn tutumları yönünden araştırılması, değişik tutumlardaki ebeveynlerin çocuklarının dil gelişimlerinin ne düzeyde bulunduğu tespit edilebilmesi amacıyla önemlidir.

Bu bağlamda araştırmanın problem cümlesi bir daha söylenecek ise “Aile Yapısının,Aile Tutumlarının ve Televizyonun 2-4 Yaş Arası Çocukların Dil Gelişimine Etkisinin Muş İlindeki İncelenmesi” olduğu söylenebilir.

2.5. İlgili Araştırmalar

Erken çocukluk gelişiminde dil gelişiminin önemi yadsınamaz bir gerçektir. Aile yapısı,aile tutumları ve televizyonun 2-4 yaş arasındaki çocukların dil gelişimi konusuna bağlı olarak geçmişten bugüne yapılan çalışmalar incelendiğinde; erken çocuklukta dil gelişimi ile ilgili çalışmaların okulöncesinde özellikle 2-4 yaş arasında yoğunluk kazanmadığı görülmektedir.

2.5.1. Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar

1983 yılında Anlar’ın, 388 çocuğa uyguladığı araştırmasında, dil gelişiminde 0 ile 6 yaştaki çocukların ebeveyn eğitim seviyeleri ve cinsiyet faktörleri araştırılmıştır. Gelişimsel Tarama Testi olan Denver’ın dil gelişim alanı uygulanmıştır. Ebeveynleri üst eğitim seviyesinde olan çocukların, öteki gruplardan daha iyi bir seviyede bulundukları, aradaki ayrımın 12 ile 60 aylar civarında olduğu, istatistiksel açıdan da anlamlı olduğu belirtilmiştir. Bu çalışmada ayrıca 18. ayda kız çocukları açısından pozitif bir fark bulunduğu, öteki aylarda ise fark bulunmadığı belirtilmiştir.

Yenisor’un 1989 yılında yaptığı çalışmasında yuvanın dil gelişim alanına etkisini araştırılmıştır. Çalışmada yuvaya sürekli giden çocukların dil gelişim seviyeleri gitmeyenlere oranla üst seviyede bulunduğu belirtilmiştir. Her iki grupta da kardeşi bulunan çocukların dil gelişimlerinde gecikmelerle daha çok karşılaşmıştır, dil

gelişiminde tek çocuklara bakıldığında anlamlı fark görülmemiştir. Dil gelişimindeki gecikme sosyoekonomik seviyesi düşük olan ve erken çocukluk eğitimi alamayanlarda daha çok bulunmuştur.

Bayrak'ın 1989 yılında yaptığı araştırmada çocukların sosyoekonomik düzeyleri ile dil kullanım düzeyleri arasında pozitif ilişki görülmüştür.

Erkan'ın 1990 yılında yaptığı araştırmada alt sosyoekonomik ve eğitim seviyesindeki ailelerin 4 ile 5 yaş civarındaki çocukları ile üst sosyoekonomik ve eğitim seviyesinde bulunan ailelerin 4 ile 5 yaş civarındaki çocuklarının dil sistemi açısından nasıl olduğu araştırılmıştır. İncelemeye toplamda 48 çocuk katılmıştır. Bu incelemede erken çocukluk eğitimi alamayan ve kardeşi bulunan çocuklar katılmıştır. Datalara, cinsiyetleri aynı olan iki çocuğun birbirleriyle oyuncaklarıyla oynamaları ve çocukların hikâye kitaplarını ifade etmeleriyle ulaşılmıştır. Çocukların konuşmaları teybe kaydedilmiştir. Çalışmada çocukların söyledikleri kelime sayısı ve türleri araştırılmıştır. Çocukların söyledikleri tümcelerdeki kelime sayısı, kelime türleri araştırıldığında, yüksek sosyoekonomik seviyede yaşayan çocuklar lehine istatistiksel açıdan farklılık kaydedilmiştir.

Temel'in 1994 yılında sosyoekonomik düzeyle ilgili yaptığı çalışmalarda, orta sosyoekonomik düzeydeki ailelerin, alt sosyoekonomik düzeye göre çocuklarına daha çok sözel tepkiler, yönergeler, sözel beceri teşvik etmek için özel teknikler kullandıkları saptanmıştır. Erken çocukluk döneminde orta ve üst düzey çocukların sözcük dağarcığı, cümle yapısı, ses ayrımı ve artikülasyon testlerinde alt sosyoekonomik düzey çocuklarından daha yüksek puanlar aldıkları ileri sürülmüştür.

Öztürk'ün 1995 yılında yapmış olduğu araştırmada, erken çocukluk eğitimi alan ve almayan ilköğretim birinci sınıfa giden 100 öğrencinin alıcı ve ifade edici dil seviyeleri kıyaslanmıştır. Erken çocukluk eğitimi alanların alıcı dil seviyelerini tespit etmek amacıyla "Peabody Resim Kelime Testi" ve ifade edici dil seviyelerini tespit etmek amacıyla "Lügatçe Dil Testi" uygulanmıştır. Çalışmada kız ve erkek öğrencilerin alıcı dil seviyeleri kıyaslandığında anlamlı bir fark görülmemiştir. Kardeş sayısına bakıldığında öğrencilerin alıcı dil seviyelerinde de anlamlı bir fark

görülmemiştir. Düşük ve yüksek sosyoekonomik seviyedeki öğrencilerin alıcı ve ifade edici dil seviyeleri kıyaslandığında anlamlı farklar görülmüştür. Yüksek sosyoekonomik seviyedeki öğrencilerin alıcı dil seviyeleri özetlenecek olursa yüksek bir performans sergilendiği görülmüştür. Annenin eğitim düzeyine bakılarak öğrencilerin alıcı dil seviyeleri kıyaslandığında anlamlı fark görülmüştür. Araştırmada özetle annenin eğitim düzeyi arttıkça öğrencilerin alıcı dil seviyelerinin de arttığı tespit edilmiştir.

Seçilmiş tarafından 1996 yılında yapılan araştırmada okul öncesi eğitimi alan ve almayan okul öncesi çağıdaki öğrencilerin dil gelişimiyle alakalı yetenekleri incelenmiştir. Araştırmaya 37 ile 48 aylar, 49 ile 60 ay civarındakiler, 61 ile 72 ay civarındakiler kıyaslanarak 5 özel okul öncesi eğitimi alan 150 öğrenci, 5 MEB bağlı okul öncesi eğitimi süren 150 öğrenci, 3 aile sağlığı merkezine müracat eden okul öncesi eğitimi almayan 162 öğrenciyle birlikte toplamda 462 öğrenci dahil edilmiştir. Bu örneklem 231 kız, 231 erkek öğrenciden oluşmuştur. Çocuklar, Portage Erken Çocukluk Dönemi Eğitim Programı Kontrol Listesi ile değerlendirilmiştir. 37 ile 72 aylar kapsamındaki özel ve MEB'e bağlı okul öncesi eğitimi süren öğrencilerin başarı seviyeleri ilişkisinde anlamlı farklar görülmemiştir. Aile Sağlığı Merkezlerine giden ve okul öncesi eğitimi almayan benzer aylar arasında farklar önemli bulunmuştur. Kız çocukların erkek çocuklarına nazaran daha başarılı bulundukları görülmüştür. Fakat bu farkın dikkate değer bir oranda bulunmadığı meydana çıkmıştır.

Temel'in 2000 yılında yapmış olduğu araştırmada, 0 ile 72 ay civarındaki çocukların dil gelişimi ve sosyoekonomik seviye bağlantısını belirlemek amaçlanmıştır. Araştırma örneklemini 2520 çocuktan oluşmuştur. Dil gelişimini değerlendirmek amacı ile Gazi Erken Çocukluk Gelişimi Değerlendirme Aracının (GEÇDA) dil alt testi kullanılmıştır. Bulgular, dil gelişimi ve sosyoekonomik seviye bağlantısında mühim bir bağ olduğunu meydana çıkarmıştır. Çocukların dil gelişimi ve cinsiyeti arasında anlamlı bir bağ olmadığı ortaya konulmuştur.

Dereli'nin 2003 yılında yapmış olduğu araştırmada, erken çocukluk öğretimi süren 4 ile 6 yaş çocuklarının ifade edici dil seviyelerinin çocukların yaşlarına göre farklılaşma gösterdiği belirtilmiştir. Okul öncesi eğitimi süren 6 yaşındaki çocukların dil gelişim

düzeylerinin 4 yaşındaki çocukların dil gelişimi düzeylerinden önemli derecede ileri olduğu bulunmuştur. Aynı araştırmada cinsiyetin büyük bir farklılığa sebep olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Taner'in 2003 yılında yapmış olduğu araştırmada erken çocukluk eğitimi almak amacıyla okula giden ve gitmeyen farklı sosyoekonomik seviyelerdeki ilkokul birinci sınıfa giden öğrencilerin dil gelişimleri cinsiyete bakılarak kıyaslanmıştır. Çalışmaya Bursa merkezde bulunan 10 resmi ilkokulun birinci sınıflarından 120'si kız, 120'si erkek, 80'i düşük, 80'i orta sosyoekonomik ve 80'i de yüksek sosyoekonomik seviyede bulunan toplamda 240 öğrenci katılmıştır. Veriler, Peabody Resim Kelime Testiyle toplanmıştır. Erken çocukluk eğitimi için okula giden çocukların dil gelişim düzeylerinin erken çocukluk eğitimi almayan yani okula gitmeyen çocuklara nazaran oldukça iyi bir seviyede olduğu belirtilmiştir. Orta ve yüksek sosyoekonomik seviyedeki çocukların dil gelişimlerinin düşük sosyoekonomik seviyedeki çocuklara nazaran oldukça iyi bir seviyede olduğu belirtilmiştir. Erkek çocuklarının dil gelişimlerinin kız çocuklara nazaran daha iyi bir seviyede olduğu tespit edilmiştir.

Aydoğan ve Koçak, 2003 yılında resmi kurum ve özel erken çocukluk eğitimi veren okullara giden 204 öğrenci üzerinde bir araştırma yürütmüşlerdir. Öğrencilerin dil gelişimine etki eden unsurlara bakılmıştır. Descoedures'in Lügatçe Testinin Tamamlama İtemi kullanılmıştır. Araştırma sonucunda, çocukların yaşı arttıkça tamamlama iteminde başarıları da artmıştır. Cinsiyetin dil gelişiminde etkili bir faktör olduğu saptanmıştır. Çocukların devam ettiği okulun resmi olması ve okula devamlı gidişin başarıyı artırdığı gözlenmiştir. Anne baba eğitim düzeyinin etkili olduğu bulunmuştur. Çocukların sahip olduğu kardeş sayısının cevaplar üzerinde etkili olmadığı saptanmıştır.

Erdoğan ve arkadaşlarının 2005 yılında yapmış olduğu araştırmada, düşük sosyoekonomik kesimlerde anasınıfına giden 5 ile 6 yaş civarındaki öğrencilerin dil gelişimlerinin seviyeleri cinsiyet, anaokuluna devamlılık, annenin eğitim seviyesi, annenin işi, kardeş sayısı ve doğum sırasının dil gelişimi üzerindeki durumu faktörlerine göre incelenmiştir. Çalışmanın örneklemini Ankara il merkezinde düşük sosyoekonomik seviyede bulunan 5 ile 6 yaş civarındaki öğrencilerin, anasınıfına

giden 110 kız, 122 erkek ile birlikte toplamda 232 öğrenci oluşturmaktadır. Dataları toplamak amacı ile “Descoeudres’in Dil Testi”, “Peabody Resim Kelime Testi” ve “Lügatçe Dil Testi” leri uygulanmıştır. Araştırma sonucunda; cinsiyete bakılınca dil gelişimi sayıları arasındaki farkın istatistiksel açıdan anlamlı olmadığı gözlenmiştir. Anne eğitim durumuna göre, bulunan sayıların yaklaşık ölçüleri kıyaslanmış ve kıyaslanan faktörler arasında yaklaşık sonuçlara bakılarak fark bulunmasına karşın bu farkın anlamlı bulunmadığı tespit edilmiştir. Kardeş sayısına ve doğum sırasına göre, değerler karşılaştırıldığında, gruplar arasında farkın önemli olmadığı bulunmuştur.

Koçak ve Dereli’nin 2005 yılında yaptığı araştırmada, erken çocukluk eğitimi alan 4 ile 6 yaş civarındaki öğrencilerin ifade edici dil seviyeleri özbakım ve hizmet biçimi ve ebeveyn eğitim seviyesi bakımından incelenmiştir. Araştırmaya 4 ile 6 yaş civarında 265 öğrenci katılmıştır. Konya il merkezinde MEB.’e bağlı erken çocukluk eğitim kurumlarından anaokulu ve anasınıfına giden 4 ile 6 yaş civarındaki öğrenciler araştırmanın evrenini oluşturmaktadır. MEB’e bağlı okulları belirlemek amacıyla Konya İl Milli Eğitim Müdürlüğüne örneklemin tespit edilmesi maksadıyla başvurulmuş ve araştırmanın amacı, uygulanacak işlemler konusunda bilgiler paylaşarak okulların içindeki şartlar hususunda bilgiler alınmıştır. Bu işlemin neticesinde MEB’e bağlı anaokulunda eğitimi alan 88 ve anasınıfı eğitimi alan 177 olmak üzere toplamda 265 öğrenci araştırmaya alınmıştır. Araştırmada, erken çocukluk eğitimi alan 4 ile 6 yaş civarındaki öğrencilerin ve ebeveynlerinin vasıflarını tespit etmek maksadıyla araştırmacılar aracılığıyla geliştirilen “Kişisel Bilgi Formu”, öğrencilerin dil becerileri ve sözcük dağarcıklarının kapasitesini belirlemek amacıyla oluşturulan ve 1985 yılında Davaslıgil eliyle çevrilen “Limboş ve Wolf’un Lügatçe ve Dil Testi” kullanılmıştır. Araştırmanın neticesinde özbakım hizmet biçimi ve anne öğrenim seviyesinin anlamlı bir farklılık taşıdığı, baba öğrenim seviyesinin ise anlamlı bir farklılık oluşturmadığı belirtilmiştir.

Poyraz’ın 2001 yılında yaptığı araştırmada, Almanya ve Türkiye’de okulöncesi eğitimine devam eden 4 ile 6 yaş arasındaki Türk öğrencilerin dil gelişim seviyeleri kıyaslanmıştır. Çalışmada Verfahren Dil Seviye Testi ve Peabody Resim – Kelime Testi uygulanmıştır. Ulaşılan datalarda ,cinsiyet, yaş,doğum sırası, ebeveyn öğrenim düzeyi ve kayıtlı olunan öğretim kurumu bakımından farklılık bulunup bulunmadığı

incelenmiştir. Türkiye ve Almanya'daki öğrencilerin test sonuçları kıyaslandığında Türkiye'deki öğrencilerin kelime hazineleri ve alıcı dil seviyeleri bakımından anlamlı seviyede daha üst performansa ulaştıkları belirtilmiştir. Cinsiyet, yaş, ebeveyn öğrenim seviyesi ve doğum sırası demografik bilgilerinin dil gelişimi ve kelime hazinesinde tesirli olduğu meydana çıkmıştır.

Seçilmiş'in 1996 yılında yaptığı araştırmada, anaokulu eğitimi alan ve almayan 36 ile 72 ay civarındaki öğrencilerin dil gelişimleri ile alakalı yetenekleri incelenmiştir. Portage Erken Çocukluk Dönemi Eğitim Programı Kontrol Listesi ile araştırma değerlendirilmiştir. Yüksek, orta ve düşük sosyoekonomik seviyedeki ebeveynlerin sağlıklı çocuklarının bu yöntem aracılığıyla dil gelişimindeki yetenekleri araştırılarak makul öğretim planları önerilmiştir. Araştırma neticesinde kız öğrencilerin erkek öğrencilere kıyasla daha başarılı bulundukları görülmüştür. Hatta anaokulu eğitimi alan çocukların almayan çocuklara kıyasla daha başarılı bulundukları saptanmıştır.

Yüksel 'in 2003 yılında yaptığı araştırmada, Eskişehir'de yaşayan 30 ile 47 ay civarındaki öğrencilerin alıcı dil yetenekleri araştırılmıştır. 30 ile 47 ay civarındaki öğrencilerin, cinsiyet, yaş ve annenin öğretim düzeyiyle ilişkisine bakılarak dil sistemlerinin anlamlı açıdan nasıl değiştiği tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu doğrultuda çalışmanın örneklemini, rastgele seçilen bir erken çocukluk eğitim okuluna gitmeyen orta sosyoekonomik seviyedeki 54 kız ve 54 erkek ile birlikte toplamda 108 çocuk oluşturmaktadır. Öğrencilere araştırmacı eliyle geliştirilen alıcı dil kontrol listesi, Peabody Resim-Kelime Testi ve Denver II Gelişimsel Tarama Testi uygulanmıştır. Araştırma neticesinde öğrencilerin dil sistemlerini idrak etmeleri ve kelime hazinelerinde cinsiyet faktörünün anlamlı olmadığı, yaş faktörünün manalı olduğu bulunmuştur. Buna karşılık annenin öğrenim düzeyinin çocukların dil sistemlerine tesir ettiği ancak kelime hazinelerine tesir etmediği bulgusu ileri sürülmüştür.

Yıldırım tarafından 2008 yılında uygulanan bir araştırmada, erken çocukluk eğitimini alamayan 4 ile 5 yaş öğrencilerinin yaş, cinsiyet, kardeş sayısı, doğuş sırası, ebeveynlerin öğrenim seviyesi, sosyo ekonomik düzey değişkenlerinin dil gelişimine tesir edip etmediği araştırılmıştır. Araştırmada Refra Şemin Uğurel'in tamamlama iteminden ve Limbosh ve Wolf'un Lügatçe Dil Testi'nden faydalanılmıştır. Araştırma

neticesinde erken çocukluk eğitimini alamayan 4 ile 5 yaş öğrencilerinin dil gelişimlerinde ebeveynlerin öğrenim seviyesi, doğuş sırası, kardeş sayısı, sosyo ekonomik düzey ve yaş değişkenlerinin tesir ettiği bulunmuştur. Cinsiyet değişkenlerinin ise tesir etmediği bulunmuştur.

Tural'ın 1977 yılında yapmış olduğu araştırmada Ankara'da okul öncesi eğitimi alan 4 ile 6 yaş öğrencilerinin anladıkları sözcük sayısına; cinsiyet, yaş, ebeveyn öğretim seviyesi ve okul öncesi kurumuna düzenli gidilmesinin tesiri araştırılmıştır. Özetle öğrencilerin kelime dağarcıklarında cinsiyet, yaş, ebeveyn öğretim seviyesi faktörlerinin anlamlı olduğu söylenebilir. Ebeveynlerinin eğitimlerinin lise ve yükseköğrenim seviyesinde bulunan öğrencilerin performansları, lise ve ilköğretim öğrenim seviyesinde bulunan öğrencilerinkine oranla daha yüksek bulunmuştur. Öğrencilerin kelime dağarcıklarında kuruma düzenli gidilmesinin anlamlı bulunmadığı ifade edilmiştir.

Dönmez ve Baykoç'un 1986 yılında yaptığı araştırmada, "12 ile 30 ay civarındaki Türk Çocuklarında Dilin Kazanımı" hususunda bahsi geçen yaştaki çocukların dil edinim basamakları araştırılmıştır. Araştırmada mülakat, ses kaydı, gözlem ve kayda alma metotları uygulanmış; anlatımlardaki hece ve tümcelerdeki sözcük sayıları, söylenen sözcüklerin kaliteleri, sözcük bütünleşmelerinin dil bilgisi açısından oranları, fiil kiplerinin söylenmesi, ünlem ve zarf edinimi ve çekim eklerinin ifadesi araştırılarak çocukların bu yapıları edinme sıralamaları ve bunun yanında hangi aylarda edindikleri belirtilmiştir. Araştırmaya orta sosyoekonomik düzeydeki ailelerin çocukları alınmıştır. Kız çocuklarının ilk sözcükleri 7 ile 8, erkek çocukların ise 11 ile 12. aylarda söyledikleri bulunmuştur. Çocukların ürettikleri ilk sözcüklerin sosyal nitelikli sözcükler olduğu belirlenmiştir.

İpek'in 2006 yılında yaptığı araştırmada ilkokula giden çocukların sözcük hazinesindeki ilerlemesine, cinsiyet, sosyoekonomik seviye ve sınıf seviyesinin etkileri araştırılmıştır. Çalışmanın evrenini, Bursa il merkezindeki 2004-2005 eğitim öğretim senesinde resmi ilkokul kurumundaki birinci, üçüncü ve beşinci sınıflara giden çocuklar oluşturmaktadır. Çalışmanın örneklemini ise Bursa il merkezindeki 7 resmi ilkokul kurumunun bünyesindeki birinci, üçüncü ve beşinci sınıflardan 120 kız

ve 120 erkek olmak üzere toplamda 240 çocuktan oluşmaktadır. Peabody Resim-Kelime Testi, veri toplamak amacıyla çocukların sözcük hazinesindeki ilerlemesini değerlendirmek maksadıyla yapılmıştır. Çalışma neticesinde yüksek sosyoekonomik seviyedeki çocukların sözcük hazinesindeki ilerlemelerinin düşük sosyoekonomik seviyedeki çocuklara nazaran daha iyi bir seviyede olduğu belirtilmiştir. Kız çocuklarının sözcük hazinesindeki ilerlemeleri ile erkeklerinki kıyaslandığında manalı bir fark bulunmadığı saptanmıştır. Sınıf seviyesi yükseldikçe çocukların sözcük hazinesindeki ilerlemelerinin de yükseldiği görülmüştür. Çalışmanın bulgularına göre çocukların sözcük hazinesindeki ilerlemeleri ile sosyoekonomik seviye kıyaslanmasında anlamlı bir bağ bulunmaktadır.

Konu ile Alakalı Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar

Mc. Carthy(1953), kız çocuğunun annesine, erkek çocuktan daha yakın olduğunu bunun aralarındaki ortak ilgilerin daha çok olmasından ileri geldiğini ve bu yüzden kız çocuklarında dil gelişiminin daha ileri olduğunu öne sürmektedir (Temiz, 2002).

Morgan ve Cole(1968) yaptıkları araştırmada çocuğu ile birlikte babıdayan ve konuşan bir annenin çocuğunun bu davranışları sergilemeyen bir annenin çocuğuna nazaran daha erkenden konuşmaya başladığı gözlenmiştir (Temiz, 2002).

Bernestein(1975), farklı sosyoekonomik seviyedeki ebeveynlerin çocuklarının konuşma becerileriyle alakalı uyguladığı araştırmada, kobaylara dört fotoğraftan meydana gelen bir dizi verilerek onlardan bu fotoğraflarla alakalı bir hikâye anlatmaları istenmiştir. Orta sosyoekonomik seviyede bulunan kobayların hikâyelerinde daha net söylemler kullanıldığı ve değişik sosyoekonomik çevrede yaşayan çocukların ifadelerinde anlamlı farklılıklar olduğu görülmüştür (Acarlar, 1991, s.27).

Schacter, Shore, Hoclaap, Chalfin ve Bundy(1978), yaşları 23-28 ay arasında değişen 130 çocukla çalışmış ve elde ettikleri sonuçlara göre kız çocuklarının dili erkek çocuklardan daha önceki bir dönemde kazandıklarını bulmuştur (Akt. Ahioğlu, 1999, s.47).

Lembert(1985), okul öncesi çocuklarının cümleyi anlayış ile ilgili araştırmasında 3-3,5- 4- 4,5 ve 5 yaş seviyesinde bulunan 105 çocukla araştırma yapmıştır. Yaşlarla beraber tümce kullanımının arttığını bulmuştur. Örneğin 3 yaşlarındaki çocuklar, edilgen tümceleri kısmen daha kısıtlı idrak edebilirken yaşları ilerledikçe bu durum fazlalaşmıştır (Öztürk, 1995, s.26).

ABD’de (1986) yapılan çalışmada annelerin kız çocuklarına duygularını erkek çocuklarına göre daha fazla aktardıkları bulunmuştur. İki yaş civarında kızların kendilerini nasıl hissettiklerini erkeklerden daha fazla ifade ettikleri bulunmuştur (Pope, 1996, s.258).

Reznick ve Gold Smith(1989), 11-24 ay arasındaki 25 çocuk üzerinde yaptığı geçerlik çalışmasında 123 sözcük içeren 5 adet dil üretim ölçüm listesi kullanılmıştır. 14 aylık çocukların çoğu 5 listenin her birinden 5’ten az sözcük üretebilmişken 20 aylık çocuklar 5 listeden toplam 94’ün üzerinde puan toplamışlardır. Her liste için sözcük sayısı ve yaş anlamlı bulunmuştur. 16 aydan küçükler toplam 50’den fazla kelime üretemezken, 18 aylıklar 50’den az kelime üretebilmişlerdir (Öztürk, 1995, s.26).

Brown ve Dunn(1992), doğuş sırası üzerine yaptıkları bir çalışmada kardeşlerin büyüğünün yeni doğanla, birinci senenin bitimine kadar anne-bebek etkileşimi biçiminde, 2 yaşlarındaki kardeşiyle daha az ve idrak edilir bir dil ile 4 yaşlarındaki kardeşiyle uzun konuşmalarla iletişim kurarak dikkat çekici ve oyunlar kurarak ve tümceleri daha çok konuşarak etkileşimi devam ettirdikleri görülmüştür (Poyraz, 1998, s.37).

Whitehurst ve diğerleri(1991)’nin “Erken İfade Dil Gelişiminin Tedavisi” adlı araştırmaları belirgin bir dil gelişimi gösteren 27 yeni yürüyen okul öncesi yaştaki çocuk üzerinde yapılmıştır. Araştırma sonucunda evde sürekli çocukların konuşmalarının düzeltilmesinin çocuklarda kelime yeteneklerini hızlandırdığını fakat ses problemlerini azaltmadığını ortaya koymuştur (Temiz, 2002, s.84).

Huttenlocher(1991) ve arkadaşları, tarafından 14-26 aylar arasında çocuklar üzerinde yapılan bir çalışmada sözcük dağarcığının gelişiminde kalıtsal faktörlerden çok

ebeveynin(özellikle anne konuşmasının) etkili olduğu saptanmıştır (Temel, 2004, s.102).

Hampson ve Nelson(1993), 14-20 ayları arası 45 çocuk ve anneleriyle çocuklarda dil gelişimine annenin katkısını incelemeye yönelik çalışmalarında anne alakası ve anne çocuk iletişiminin çocuğun idrak etme ve kelime çoğaltmasını hızlandırdığını belirtmişlerdir (Öztürk, 1995, s.31).

Walker ve arkadaşları, 1994 senesinde yaptıkları çalışmada çocuğun dil gelişimine sosyalkültürel ve biyolojik unsurların tesirini araştırmıştır. Bu maksatlarda 10 sene devam eden bir incelemede bulunmuşlardır. Çalışmanın ilk 5 senesinde kritik nokta olan çocukların kıyaslanmasında çocukların ırksal ve kültürel soyuna değil yalnızca sosyoekonomik unsurlarca araştırılan veriler incelenmiştir. Bulgulara bakıldığında düşük sosyoekonomik yaşantılarda dil gelişimi açısından güçsüz olan ebeveynlerin çocuklarının ilköğretimdeki seneleri süresince dil gelişimi ve okuma çalışmalarında düşük bir başarı gösterdikleri tespit edilmiştir. Böylelikle çocukların okul öncesi evrelerinde dil tecrübelerine anne babaları tarafından çevrelerine koyulan engellemeler sebebiyle çocukların ileriki zamanlarda okuma yeteneklerine tesir ettiği ve böylece dil gelişimini de riske attığı bulunmuştur (Poyraz, 1995, s.77).

Poe, Burchinal ve Roberts(2004), kelime dağarcığı zengin olan çocukların okuma becerilerinin daha yüksek olduğunu bulmuştur. Çevre ve çocuk bakımının çocukların dil gelişiminde önemli rol oynadığını saptamıştır.

2007 yılında Journal of Applied Developmental Psychology’de yayınlanan bir çalışmaya bakıldığında aynı ebeveyn yaşantısına karşın az kaliteli çocuk bakımı yapılan çocukların daha iyi kaliteli bakımı yapılan çocuklara kıyasla dil gelişiminin geride kaldığı ve daha ağır ilerlediği ortaya çıkmıştır. Çalışmaya katılan çocukların hepsi, anne babaları çalışan çocuklardır; bunun yanı sıra çocuklar ekonomik ve eğitimsel açıdan kendilerinin dil gelişim anomalileri az tehlikeli grubu oluşturan çocuklardır. Bu çocuklar, bakım verilmeye başlanıldığı andan itibaren ortalama 4 aylıktan 3 yaşa kadar gözlenmiş ve öteki çalışmalardan ayrıcalıklı olarak eğitmen tespitleri ve standardize ölçeklere bağlı olmaktansa doğal yaşamlarında

değerlendirilmişlerdir. Çalışma süresince uygulanan bütün testlerde kalitesi daha yüksek olan yerlerde bakımı süren çocuklar, daha alt yerlerde bakımı süren akranlarına kıyasla daha iyi bir başarıyı sergilemişlerdir. Buna ek olarak başarıları uzunca sürelerde kendini daha çok belirginleştirmiş çocuklar, dil bakımından kritik özellikleri akranlarına kıyasla daha seri ve daha erkenden öğrenmişlerdir. Bu durum öncelikle sözcük dağarcığında gözle görülür bir şekilde belirtilmiş ve kalitesi daha yüksek olacak şekilde bakım uygulanan çocuklar 3 yaşlarında kalitesi daha alt seviyede bakım verilen akranlarına kıyasla 2 kat daha çok sözcük ifade eder duruma gelmişlerdir.

Yurt dışında ve ülkemizde uygulanan araştırmalar tetkik edildiğinde, birçok araştırmacının lisans gelişimini farklı değişkenler yönünden araştırdığı belirtilmektedir. Ebeveyn tutumlarının dil gelişimine yönelik tesiri Demir (2006) tarafından incelenmiş bulunsu dahi bu araştırmada ebeveyn tutumu ve sosyokültürel seviye değişkenleri birlikte ele alınmış ve değişik yaşları kapsayan bir grup incelenmiştir. Dolayısıyla çalışmam ülkemizde daha evvel uygulanmaması nedeniyle orijinal bir araştırmadır.

III. BÖLÜM

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama araçları, verilerin toplanması, verilerin analizi ve çözümlenmesine ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada nicel araştırmalardan betimsel yöntem kullanılmıştır. Betimsel yöntem seçilmesinin nedeni ise 2-4 yaş arası çocukların aile yapısının, aile tutumlarının ve televizyonun dil gelişimlerine etkisini betimlemeyi ve ortaya koymayı amaçlayan bir çalışma olmasıdır (Erkuş, 2013). Araştırma genel tarama modellerinden ilişkisel tarama modelindedir. İlişkisel tarama, iki ve daha çok sayıda değişken arasında birlikte değişim varlığını veya değişim derecesini belirlemeyi amaçlar (Hernon, 2004; Jupp, 2011)

3.2. Örneklem Grubu

Araştırmanın çalışma alanını Muş Merkez ve Hasköy ilçesi oluşturmaktadır. Çalışmada evrenin hacminin büyüklüğü bilinmediğinden kartopu örneklem esas alınarak örneklem oluşturulmuştur. Bu örneklem tekniği, evren hakkındaki (bilgi derinliği ve büyüklük vb.) bilgilerin yetersiz olduğu ve evreni meydana getiren birimlere ulaşmanın zor olduğu durumlarda kullanılan bir tekniktir. Kartopu örneklem tekniğinde evrene ait olan bireylerden rastlantısal olarak seçilen birime ulaşılır ve ulaşılan bireyin yardımı ile ikinci bireye, ikinci bireyin yardımı ile üçüncü bireye ulaşılır. Bu sayede kartopunun büyümesi şeklinde örneklem büyüklüğünde genişlemektedir (Karasar, 2017). Bunun yanı sıra erişilmesi güç ve tanınmayan kişilerle irtibata geçmek açısından faydalı olmasının yanında bir ölçüde de taraf tutma tehlikesi de bulunmaktadır (Baştürk ve Taştepe, 2013). Çünkü çoğunlukla kişiler araştırmacıyı kendi düşüncelerini taşıyan bireylere yönlendirmektedirler. Bu durum, değişik düşüncedeki kişilerin gözardı edilmesine yani yanlılığa sebep olur. Bu duruma meydan vermemek için araştırmacı kişilerden kendisini değişik düşüncedeki bireylere yönlendirmesini talep edebilir ve yahut araştırmaya yalnız bir kişiyle değil de değişik kişilerle hareket eder (Kurtuluş, 2010).

Bu çalışmada da öncelikle 2-4 yaş arası çocuklara sahip 1 geniş ve 1 çekirdek aile alınmış, onların işaret ettikleri ailelere ulaşılmıştır. Her ulaşılan ailenin işaret ettikleri diğer ailelerle süreç devam ettirilmiştir. Nihayetinde 2 ile 4 yaş arasındaki 31 çocuk ve geniş ailesi, 100 çocuk ve çekirdek ailesi olmak üzere toplamda 131 çocuk ve aileleri örneklem olarak belirlenmiştir.

Çalışmanın örneklemini belirlendikten sonra Muş Alparslan Üniversitesi Rektörlüğü Bilimsel Araştırma Yayın Etiği Kurulundan gerekli izin alınmıştır. Ailelerin gönüllü katılımlarıyla verilerin toplanması aşamasına geçilmiştir.

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırma verileri Denver gelişim testinin dil bölümü, Peabody Resim Kelime Testiyle Ebeveyn Tutum Ölçeği (ETÖ), demografik (aile bilgi formu) bilgi formu, TV İzleme Zaman Çizelgesi uygulanarak toplanmıştır. Bu araştırmada kullanılan demografik aile bilgi formu, TV izlem formu ve ölçekler aşağıda detaylı olarak açıklanmıştır.

3.3.1. Aile Bilgi Formu

Aile bilgi formunun içeriğinde anne-baba yaşı, annenin-babanın öğrenim düzeyi, ailenin ekonomik düzeyi, çocuğun kardeş sayısı ve aile tipi gibi dil gelişimine etkisi olduğu düşünülen faktörler yer almaktadır (Ek 5).

3.3.2. TV İzlem Formu

TV izleme formuyla 2-4 yaş grubundaki çocukların haftalık TV izleme sürelerine ve hangi programları izlediklerine dair bilgilere erişilmesi hedeflenmiştir. Bu form haftalık bir çizelge halindedir. Anneler haftalık olarak gözlemlerini kaydetmektedirler.

3.3.3. Ebeveyn Tutum Ölçeği (ETÖ)

ETÖ, Karabulut Demir ve Şendil (2008) tarafından ebeveynlerin 2-6 yaş arasındaki çocuklarına olan davranışlarını ölçmek amacıyla geliştirilmiştir. 2-6 yaş arasında

çocuğu olan ebeveynlere uygulanabilen ölçek, 4 alt boyuttan ve 46 maddeden oluşmaktadır. Alt boyutlar şunlardır:

Demokratik Boyut (17 madde): Çocuğun ayrı bir kişi olduğunu kabul etmeyi, bağımsız bir kişilik geliştirmesini ve fikirlerini açıkça ifade etmesini teşvik etmeyi içerir.

Otoriter (11 madde): Çocuğun ayrı bir birey olduğu kabulü yoktur, tersine ebeveynin çocuğun sahibi olduğu anlayışı hakimdir. Tek yönü iletişim, baskı, kurallara koşulsuz itaat, sözel ve fiziksel ceza gibi konuları içerir.

Aşırı Koruyucu (9 madde): Çocuğun kendi başına yetemeyeceği, bu nedenle sürekli korunması gerektiği inancı hakimdir. Uygun olmayan müdahaleleri, aşırı kontrolü, çocuğa sorumluluk vermekten kaçınmayı içerir.

İzin Verici (9 madde): Çocuğun her yaptığını hoş karşılama, çok fazla özgürlük tanıma ve çocuğu şımartma gibi konuları içerir.

Hazırlanan ölçek, Likert tarzındadır. Oluşturulan maddeler, davranış biçimleri şeklindedir ve her bir davranış biçiminin karşısında cevaplayıcıların seçecekleri, sıklık oranlarına göre farklılaşan 5 seçenek bulunmaktadır. Her madde için bu seçeneklerden biri işaretlenmektedir “Her zaman böyledir” 5 puan; “Çoğunlukla böyledir” 4 puan; “Bazen böyledir” 3 puan; “Nadiren böyledir” 2 puan ve “Hiçbir zaman böyle değildir” 1 puan almaktadır. Böylece yanıtlayan anne babaların, bahsedilen davranışı ne sıklıkta yaptıklarını ifade etmeleri sağlanmıştır. Her boyuttan alınan puanlar, ayrı ayrı hesaplanarak her boyut için bir puan elde edilmektedir. Bir boyuttan yüksek puan almak, o boyutun temsil ettiği davranış şeklini benimsemek anlamına gelmektedir.

ETÖ boyutlarının güvenirliklerini tespit etmek üzere iç tutarlık katsayıları incelenmiştir. Boyutların Cronbach alfa güvenirlik katsayıları demokratik boyut için .83, otoriter boyut için .76, aşırı koruyucu boyut için .75 ve izin verici boyutu için .74’tür.

3.3.4. Denver II Gelişimsel Tarama Testi

Denver II, 0-6 yaş çocuklarının gelişimsel değerlendirilmesinde kullanılan bir tarama testidir. Denver Gelişimsel Tarama Testi adı ile ilk kez 1967 yılında Frankenburg ve Dodds tarafından yayınlanmıştır (Frankenburg, 1967). Test, Türkiye'de 1980 yılında Prof. Dr. Kadriye Yalaz ve Prof. Dr. Shirley Epil (Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi) tarafından standardize edilmiştir. Test 1990 yılında Frankenburg ve Dobbs tarafından revize edilerek DENVER II olarak adlandırılmıştır. 1996 yılında Yalaz ve Anlar tarafından Türkiye standardizasyonu gerçekleştirilmiştir. Denver II'nin 2008 yılında Türkiye'de yeniden gözden geçirilmesi, Prof. Dr. Kalbiye Yalaz, Prof. Dr. Banu Anlar ve Aile Sağlığı Uzmanı Birgül Bayoğlu tarafından yapılmıştır. Denver II 0-6 yaş arasındaki sağlıklı görünümde olan çocuklara uygulanmak üzere düzenlenmiştir. Çocuğun yaşına uygun becerilerini değerlendiren bu test, belirti vermemiş olan gelişimsel sorunları taramada, kuşkulu durumları nesnel bir ölçüt ile doğrulamada ve gelişimsel açıdan risk altındaki çocukları (örneğin perinatal sorunlar geçirmiş bebekleri) izlemede değerlidir.

Denver II, çocuğun işlevlerdeki becerisini yaşlıları ile karşılaştırır. Zeka testi değil, gelişim testidir. Gelecekteki zihinsel veya uyumsal yeteneği tahmin etmede kullanılamaz. Öğrenme güçlüğü, konuşma bozukluğu, duygusal bozukluk gibi tanıları vermek üzere yapılandırılmamıştır ve fizik muayene veya tanısal değerlendirme yerine kullanılmamalıdır.

Denver II, aşağıdaki gelişimsel alanları taramak üzere test formu üzerinde dört bölümde toplanmış 134 maddeden oluşmaktadır:

Kişisel-Sosyal: İnsanlarla iletişim kurma, bireysel gereksinimlerini karşılayabilme

İnce motor-uyumsal: El-göz koordinasyonu, cisimleri kullanabilme, sorun çözme.

Dil: İşitme, anlama, dili kullanma.

Kaba motor: Oturma, yürüme, zıplama ve genel olarak koordinasyon yeteneği

Ayrıca testin sonunda doldurulan 5 adet “Test Davranışı” maddesi testörün, çocuğun test süresinde davranışlarını ve yeteneklerini nasıl kullandığının değerlendirilmesine yardım eder (Anlar, Yalaz, Bayoğlu, 2009).

3.3.5. Peabody Resim Kelime Testi

Asıl formu İngilizce (Peabody-Picture-Vocabulary Test) olan Peabody Resim-Kelime Testi, Dunn tarafından hazırlanmış, Katz ve arkadaşları tarafından 1974 yılında Türkçeye uyarlanmıştır (Katz, 1974). Peabody Resim-Kelime Testi, kelime bilgisinin gelişimini ölçmektedir. İki-on iki yaş arası çocuklara bireysel olarak uygulanabilir. Uygulamada zaman sınırlaması olmayıp 10–15 dakikada yanıtlanabilmektedir. Testte resimlerle kelime (kavram) gelişimini saptamayı amaçlayan sorular bulunmaktadır. Her biri 4 resimden oluşan 100 kart ve kayıt formu vardır. 100 adet karttan oluşan testte, çocuğun her kartta bulunan dört adet resim arasından kendisine söylenen kelimeye uygun olan resmi bulup göstermesi istenmektedir. Her doğru yanıtı 1 puan verilir. Teste son sekiz sorudan altısına yanlış cevap alınana kadar devam edilir. Puanların toplamı testin ham puanını oluşturmaktadır. Bunu bulmak için de çocuğun en son bildiği kelimenin sıra numarasından, o numaraya kadar yaptığı yanlışların toplamı çıkartılır. Elde edilen bu ham puan, önceden saptanmış olan çocuğun yaşadığı yere (köy, şehir, gecekondü) göre Alıcı Dil Yaşını Bulma Çizelgesi’nden alıcı dil yaşına çevrilir. Doğum tarihi (gün/ay/yıl) testin yapıldığı tarihten çıkartılarak takvim yaşı bulunur. Test konuşma terapistleri, psikologlar, sosyal hizmet uzmanları, psikolojik danışmanlar, çocuk gelişim uzmanları, öğretmenler ve doktorlar tarafından uygulanabilir.

3.4.Verilerin Analizi

Bu çalışmada elde edilen veriler ışığında uygun istatistiksel yöntemler kullanılmıştır. Tanımlayıcı istatistik yöntemi olarak kategorik veriler için yüzde (%) ve sayı değerleri (f) , sayısal veriler için ortalama, standart sapma değerleri verilmiştir. Verilerin analizinde kullanılan diğer istatistikî yöntemler Ki-Kare testi, Fisher testi ve ANOVA’dır.

Çocuklara ve anne-babalarına ilişkin demografik bilgiler ve eğitim durumlarına göre dağılımlarını belirlemek amacıyla yapılan frekans ve yüzde değerleri uygulanmıştır.

Ebeveyn tutum ölçeği alt ölçeklerinden alınan puan ortalamaları ve standart sapmalar uygulanmıştır.

Geniş ve çekirdek ailelerdeki 2-4 yaş arası çocukların Peabody Resim Kelime Testi puanları açısından aralarında farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla Fisher testi uygulanmıştır.

Geniş ve çekirdek ailelerdeki 2-4 yaş arası çocukların Denver dil gelişim durumlarına ilişkin bulguları belirlemek amacıyla yapılan Fisher testi uygulanmıştır.

2-4 yaş arası çocukların birey sayısına göre Peabody Resim Kelime Testi dil gelişim durumlarına ilişkin bulguları belirlemek amacıyla yapılan Fisher testi uygulanmıştır.

2-4 yaş arası çocukların birey sayısına göre Denver dil gelişim durumlarına ilişkin bulguları belirlemek amacıyla yapılan Fisher testi uygulanmıştır.

2-4 yaş arası çocukların TV izleme sürelerine göre Peabody Resim Kelime Testi dil gelişim durumlarına ilişkin bulguları belirlemek amacıyla yapılan Fisher testi uygulanmıştır.

2-4 yaş arası çocukların TV izleme sürelerine göre Denver dil gelişim durumlarına ilişkin bulguları belirlemek amacıyla yapılan Fisher testi uygulanmıştır.

Ebeveynlik tutumlarının alıcı dil gelişimine etkilerinin belirlenmesi için ANOVA analizi yapılmıştır. Peabody Resim Kelime Testi sonuçlarının Aile tutumlarına göre farklılaşıp farklılaşmadığını tespit etmek üzere ANOVA uygulanmıştır.

Denver dil gelişimi alanı puanlarının aile tutumlarına göre dil niteliklerinin belirlenmesi için ANOVA uygulanmıştır.

2-4 yaş arası çocukların Peabody Resim Kelime Testi alıcı dil testi sonuçlarına göre ailelerinin sosyo-ekonomik durumuna ilişkin bulguları belirlemek amacıyla Fisher testi uygulanmıştır.

2-4 yaş arası çocukların Denver gelişim testine göre ailelerinin sosyoekonomik durumuna ilişkin bulguları belirlemek amacıyla Fisher testi uygulanmıştır.

2-4 yaş arası çocukların Peabody Resim Kelime testine göre anne eğitim durumuna ilişkin bulguları belirlemek amacıyla Fisher testi uygulanmıştır.

2-4 yaş arası çocukların Denver dil gelişim testine göre anne eğitim durumuna ilişkin bulguları belirlemek amacıyla Fisher testi uygulanmıştır.

2-4 yaş arası çocukların Peabody Resim Kelime Testi (alıcı dil) testine göre baba eğitim durumuna ilişkin bulguları belirlemek amacıyla Fisher testi uygulanmıştır.

2-4 yaş arası çocukların Denver dil gelişim testine göre baba eğitim durumuna ilişkin bulguları belirlemek amacıyla Fisher testi uygulanmıştır.

IV. BÖLÜM

BULGULAR VE TARTIŞMA

Bu bölümde araştırma problemlerine yönelik yapılan analizlere ilişkin bulgular yer almaktadır. Araştırma verileriyle yapılan analizler sonucunda elde edilen bulgular tablolar halinde sunulmuş ve yorumlanmıştır. Bu çerçevede ilk olarak örnekleme ilişkin demografik bilgiler verilmiştir. Ölçeklere ait dağılım ve bulgulardan sonra ise araştırma bulguları sunulacaktır.

4.1. Örnekleme İlişkin Demografik Bilgiler

Aile yapısının, aile tutumlarının ve televizyonun 2-4 yaş çocuklarına etkisinin incelenmesi amacıyla yapılan araştırmada elde edilen demografik bulgular, Tablo 4.1’de sunulmuştur.

Tablo 4.1. Çocuklara ve anne-babalarına ilişkin demografik bilgiler ve eğitim durumlarına göre dağılımlarını belirlemek amacıyla yapılan frekans ve yüzde değerleri

	N	%
Cinsiyet		
Erkek	76	58.0
Kız	55	42.0
Doğum Sırası		
İlk	57	43.5
Ortanca	24	18.3
Son	50	38.2
Aile Tipi		
Çekirdek	100	76.3
Geniş	31	23.7
Anne Öğrenim Durumu		
Okur Yazar Değil	18	13.7
Okur Yazar İlköğretim	42	32.1
Lise	19	14.5
Üniversite	52	39.7
Baba Öğrenim Durumu		
Okur Yazar Değil	1	8
Okur Yazar İlköğretim	26	19.8
Lise	35	26.7
Üniversite	69	52.7

Tablo 4.1.'in devamı

Gelir Durumu		
Düşük	38	29.0
Orta	32	24.4
Yüksek	61	46.6
Toplam	131	100

Tablo 4.1'de görüldüğü üzere araştırmaya katılan 131 çocuğun cinsiyetlerine göre 76'sı (%58) erkek ve 55'i (%42) kızdır. Katılımcıların yüzde ellisinden fazlasının erkeklerden oluştuğu görülmektedir. Araştırmaya katılan 131 çocuk doğum sırasına göre incelendiğinde 57'si (%43,5) ilk çocuk, 50'si (%38,2) son çocuk ve 24'ü (%18,3) ortanca çocuk olarak belirlenmiştir. Tabloda görüldüğü gibi katılımcıların yarısına yakınının (n=57; %43,5) doğum sırası açısından ilk çocuk olduğu görülmektedir.

Ailelerin 100'ü (%76,3) çekirdek aile ve 31'i (%23,7) geniş ailedir. Tablo 4.1'de görüldüğü gibi katılımcıların çoğunlukla çekirdek aileye sahip oldukları görülmektedir. Çekirdek aile yalnızca eşlerden, eşler ve çocuklarından veya tek ebeveyn ve en az bir çocuktan oluşan aileler olarak tanımlanmaktadır. Bu tanım kapsamında, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) sonuçlarına göre ülkemizde tek çekirdek aileden oluşan hane halklarının oranı 2014 yılında %67,4 iken 2017 yılında %66,1 olmuştur. Tek kişilik hane halklarının oranının ise 2014 yılında %13,9 iken 2017 yılında %15,4'e yükseldiği görülmüştür. En az bir çekirdek aile ve diğer kişilerden oluşan aile olarak tanımlanan geniş ailelerden oluşan hane halklarının oranı 2014 yılında %16,7 iken 2017 yılında %16 olmuştur. Çekirdek aile bulunmayan birden fazla kişiden oluşan hane halklarının oranının ise 2014 yılında %2,1 iken 2017 yılında %2,5'e yükseldiği görülmüştür (TÜİK, 2018). Bu araştırmaya katılan geniş ve çekirdek aile oranlarının ülkemizdeki geniş ve çekirdek aile oranlarıyla paralel olduğu görülmektedir.

Annelerin eğitim durumları incelendiğinde %39,7'sinin (n=52) üniversite mezunu, %32,1'inin (n=42) ilköğretim mezunu ya da okuryazar olduğu, %14,5'inin (n=19) lise mezunu olduğu ve %13,7'sinin (n=18) ise okuryazar olmadığı belirlenmiştir. Araştırmaya katılan 131 çocuğun annelerinin öğrenimlerine

bakıldığında üniversite mezunu olanların daha fazla olduğu görülmektedir. Bu da annelerin eğitilmiş olduğunun göstergesidir.

Çocukların baba öğrenimine göre dağılımları %52,7 (n=69) ile üniversite,%26,7 (n=35) ile lise,%19,8 (n=26) ile ilköğretim ve %,8 (n=1) ile okuryazar olmadığı belirlenmiştir. Araştırmaya katılan çocukların babaları arasında üniversite mezunu olanların dağılımının daha fazla olduğu görülmektedir.

Öğrenim durumu yüksek olan anne baba kendilerini geliştirme, kişisel özellikleri, çocuğa bakış açısı ve çocuk eğitimini bilme gibi birçok yönlerden çocukların gelişimini olumlu yönde etkileyecek davranışlarda bulunacak, çocukların alıcı ve ifade edici dil gelişimlerini sağlayıcı ortamlar oluşturmaları beklenmektedir (Öztürk, 1995).

Ailelerin gelir dağılımları %46,6 (n=61) ile yüksek, %29,0 (n=38) ile düşük ve %24,4 (n=32) ile orta düzeyde belirlenmiştir. Sonuç olarak çocukların aile gelir dağılımının çoğunlukla yüksek olduğu görülmektedir. Sosyoekonomik düzey dil gelişimi açısından belirleyici bir öneme sahiptir (Temiz, 2002, ss.46-47).

4.2. Ölçeklere Ait Dağılımlara İlişkin Bulgu ve Yorumlar

Ebeveyn tutum ölçeği alt ölçeklerinden alınan puan ortalamaları ve standart sapmaları tablo 4.2’de sunulmuştur.

Tablo 4.2. Ebeveyn tutum ölçeği’ne ait aritmetik ortalama, Standart Sapma Değerleri

Aile tutumları	$\bar{X}$	SS
<i>Demokratik</i>	73,137	8,859
<i>Otoriter</i>	22,954	7,309
<i>Aşırı koruyucu</i>	35,099	6,602
<i>İzin verici</i>	22,550	5,242

Ebeveyn tutum ölçeğinin ortalama ölçek puanlarına bakıldığında araştırmaya katılan ebeveyn tutumlarının büyük oranda demokratik ebeveyn tutumu ($\bar{X}=73,14$)

örneklediği görülmektedir. Buna karşın aile tutumlarında düşük düzeyde izin verici aile tutumu ($\bar{X}=22,55$) görülmüştür. Diğer taraftan otoriter ($\bar{X}=22,95$) ve aşırı koruyucu ($\bar{X}=35,09$) aile ortalamaları düşük düzeydedir. Aydoğdu ve Dilekmen (2016) tarafından Erzincan’da 462 ebeveyn ile yapılan çalışmada da en yüksek puanlar demokratik ebeveyn tutumuna en düşük puanlar da izin verici tutumlara ait olduğu görülmüştür. Diğer taraftan Özgen (2017) de benzer şekilde en yüksek düzey olarak demokratik tutum puanlarını tespit etmiştir. Bu çalışma ülkemizdeki baskın ebeveyn tutumlarına ilişkin bulgularla uyumludur.

4.3. Araştırma Bulguları

4.3.1. Aile Tipleri ve Alıcı Dil Becerisi

Geniş ve çekirdek ailelerdeki 2-4 yaş arası çocukların Peabody Resim Kelime Testi puanları açısından aralarında farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla Fisher testi uygulanmıştır (Tablo 4.3).

Tablo 4.3 Geniş ve çekirdek ailelerdeki 2-4 yaş arası çocukların Peabody Resim Kelime Testi alıcı dil gelişim durumlarına ilişkin bulguları belirlemek amacıyla yapılan Fisher testi sonuçları

Peabody Resim Kelime Testi				
Aile tipi	Normal	Anormal	İleri Düzey	Toplam
<i>Çekirdek</i>	18 (%18)	45 (%45)	37 (%37)	100 (%100)
<i>Geniş</i>	4 (%12,9)	21 (%67,7)	6 (%19,3)	31 (%100)
N(Çekirdek)=100, N(Geniş)=31				
Fisher Testi				
	Değer	SS	P	
<i>Fisher Testi</i>	4,84		0,80	

P<,050*, p<,010**, p<000***

Tablo 4.3’de de görüldüğü üzere yapılan Fisher testi sonrasında aile tipi (geniş ve çekirdek) ile Peabody Resim Kelime Testi değerleri arasında herhangi bir bağlantıya rastlanmamıştır ($x^2= 4,84$; $p>0,05$).Peabody Resim Kelime Testi ortalama puanları

açısından değerlendirildiğinde özellikle çekirdek ailelerde çocukların alıcı dil becerilerinin daha yüksek oranda (ileri düzey) (%37) temsil edildiği anlaşılmaktadır. Bununla birlikte geniş ailedeki çocukların alıcı dil becerilerinin %67,7 oranında anormal olduğu görülmüştür. Bu oran çekirdek ailede % 45 düzeyindedir.

Çekirdek ailedeki çocukların % 55'inin normal ve ileri düzey olduğu, buna karşılık geniş ailedeki çocukların %32,2 sinin normal ve ileri düzey oldukları görülmektedir. Bu oranlara rağmen, test sonucundan hareket ile aile tipi ile dil becerileri arasında anlamlı bir ilişkisi bulunamamıştır.

4.3.2. Aile Tipleri ve Dil Gelişim Durumları

Tablo 4.4 Geniş ve çekirdek ailelerdeki 2-4 yaş arası çocukların Denver dil gelişim durumlarına ilişkin bulguları belirlemek amacıyla yapılan Fisher testi sonuçları

Aile tipi	Denver				Toplam
	Normal	Anormal	Şüpheli	İleri Düzey	
<i>Çekirdek</i>	49 (%49)	21 (%21)	14 (%14)	16 (%16)	100 (%100)
<i>Geniş</i>	12 (%38,7)	9 (%29,0)	6 (%19,3)	4 (%12,9)	31 (%100)
<i>Toplam</i>	61 (%)	30 (%)	20 (%)	20 (%)	

N(Çekirdek)=100, N(Geniş)=31

Fisher Testi		SS	P
<i>Fisher Testi</i>	1,918 ^a		,596

P<,050*, p<,010**, p<000***

Tablo 4.4'te görüldüğü üzere yapılan Fisher Analizi sonrasında aile tipi (geniş ve çekirdek) ile Denver Testi değerleri arasında herhangi bir anlamlı ilişkiye rastlanmamıştır ($\chi^2=1,918$, $p=0,596$). Denver testi ortalama puanları açısından değerlendirildiğinde özellikle çekirdek ailelerde çocukların genel dil becerilerinin daha yüksek bir oranda (%49) temsil edildiği anlaşılmaktadır. Bununla birlikte çekirdek ailedeki çocukların normal ve ileri düzey dil gelişim puanlarının toplam %63 oranında iken geniş ailedeki çocukların bu puanlarının %51,6 olduğu görülmektedir. Bu bulgular, çekirdek ve geniş ailedeki çocukların alıcı dil beceri oranlarına yakındır.

Test sonucuna göre aile tipi ile dil gelişimi arasında herhangi bir anlamlı ilişkisi bulunmamaktadır. Çekirdek ailelerdeki çocukların eğitim düzeyi, bağlanma ve sosyoekonomik imkanlar açısından geniş ailedeki çocuklara göre daha avantajlı olduğuna yönelik çalışmalar bulunmaktadır (Seven, 2008; Seven & Akif İnci, 2015; Seven & Ogelman, 2012).

4.3.3. Birey Sayısına Göre Alıcı Dil

Birey sayısına göre 2-4 yaş arası çocuklarla yapılan Peabody Resim Kelime Testi Alıcı Dil sonuçları aşağıda sunulmuştur.

Tablo 4.5. 2-4 yaş arası çocukların birey sayısına göre Peabody Resim Kelime Testi dil gelişim durumlarına ilişkin bulguları belirlemek amacıyla yapılan Fisher testi sonuçları

Peabody Resim Kelime Testi				
	Normal	Anormal	İleri Düzey	Toplam
<i>Tek</i>	10 (%26,31)	15 (39,47)	13 (%34,2)	38 (%100)
<i>2-4</i>	10(%12,04)	45(%54,21)	28(%33,73)	83 (%100)
<i>5 ve üstü</i>	2 (%20)	6 (%60)	2(%20)	10(%100)
<i>Toplam</i>	22	66	43	131
Fisher Testi				
	Değer	SS	p	
<i>Fisher Testi</i>	6,279		,361	

P<,050*, p<,010**, p<000***

Birey sayısına göre alıcı dil beceri puanları arasında anlamlı bir ilişkisi bulunamamıştır ($\chi^2=6,279$, $p=0,361$). Tablo 4.5 de görüldüğü üzere 2-4 yaş arası çocukların birey sayısına göre Peabody Resim Kelime Testi dil gelişim durumlarına bakıldığında 2-4 kardeşe sahip çocukların diğer kardeşlere oranla dil gelişimleri anormal (%45) ve ileri düzey (%28) olarak görülmektedir. Bu bulgular kardeş sayısının alıcı dil becerileri üzerinde bir etkisi olmadığını göstermektedir.

4.3.4. Kardeş Sayısı ve Dil Gelişim Durumları

Kardeş sayılarının dil gelişimine etkisini analiz etmek üzere Fisher testi uygulanmıştır. Bulgular aşağıda sunulmuştur.

Tablo 4.6. 2-4 yaş arası çocukların birey sayısına göre Denver dil gelişim durumlarına ilişkin bulguları belirlemek amacıyla yapılan Fisher testi sonuçları

Kardeş sayısı	Denver				Toplam
	Normal	Anormal	Şüpheli	İleri Düzey	
<i>Tek</i>	16(%42,10)	9(%)	5(%)	8(%)	38(%100)
<i>2-4</i>	40(%)	18(%)	14(%)	11(%)	83(%100)
<i>5 ve üstü</i>	5(%)	3(%)	1(%)	1(%)	10(%100)
<i>Toplam</i>	61	30	20	20	131
Fisher Testi					
	Değer	SS		P	
<i>Fisher Testi</i>	7,577			,605	

P<,050*, p<,010**, p<000***

Birey sayısına göre dil gelişim puanları arasında anlamlı bir ilişkisi bulunamamıştır ($\chi^2=7,577$, $p=0,605$). Tablo 4.6 da görüldüğü üzere 2-4 yaş arası çocukların birey sayısına göre Denver dil gelişim durumlarına bakıldığında 2-4 kardeşe sahip çocukların diğer kardeşlere oranla dil gelişimleri normal(%40) olarak tespit edilmiştir. Kardeş sayısına göre alıcı dil ve dil gelişim puanlarının farklılaşmadığı görülmüştür. Buna göre kardeş sayısının dil gelişiminde belirleyici bir faktör olmadığı tespit edilmiştir. Akçay (2017)'ın Ağrı'da yaptığı çalışmada bu araştırmayla paralel olarak kardeş sayısı ile dil gelişimi arasında herhangi bir fark bulunamamıştır. Benzer olarak Derman (2017) da Peabody Resim Kelime Testi ile yaptığı çalışmada 4-6 yaş çocuklarının kardeş sayısı ile alıcı dil becerilerinin farklılaşmadığı sonucunu bulmuştur. Buna karşılık Yıldırım ve Yıldırım (2016), Konya Meram'da yaptığı çalışmada 4-5 yaş çocukların dil gelişimlerinde kardeş sayısının etkili olduğu sonucuna varmıştır. Kardeş sayısının etkisiyle ilgili kırsal ve kentlerdeki çocukların durumunun ayrı ayrı değerlendirmesinin açıklayıcı sonuçlar doğurabileceği düşünülmektedir.

4.3.5. TV izleme Süresi ve Alıcı Dil

Çocukların TV izleme sürelerinin alıcı dil düzeylerine etkisi Fisher İstatistiksel analiz yöntemi ile analiz edilmiştir. 2-4 yaş arası çocukların TV izleme sürelerine göre Peabody Resim Kelime Testi dil gelişim durumlarına ilişkin bulguları belirlemek amacıyla yapılan Fisher testi sonuçları aşağıda sunulmuştur.

Tablo 4.7. 2-4 yaş arası çocukların TV izleme sürelerine göre Peabody Resim Kelime Testi dil gelişim durumlarına ilişkin bulguları belirlemek amacıyla yapılan Fisher testi sonuçları

Peabody	TV İzleme Süresi			Toplam
	Az (1 saat)	Orta (2 saat)	Çok (3 saat)	
Normal	10	12	0	22
Anormal	26	35	5	66
İleri Düzey	6	32	5	43
Toplam	42	79	10	131
	Değer	SS	p	
<i>Fisher Testi</i>	11,759		,014	

P<,050*, p<,010**, p<000***

2-4 yaş arası çocukların TV izleme sürelerine ile Peabody Resim Kelime Testi (alıcı dil) puanları arasında anlamlı bir ilişkisi bulunmuştur ($\chi^2 = 11,759$; $p = 0,014$). Tablo 4.7 2-4 yaş arası çocuklara uygulanan Peabody Resim Kelime Testi ile dil gelişim durumlarına göre normal, anormal ve ileri düzey çıkan çocukların TV izleme süreleri incelenmiştir. Buna göre çocukların ortalama düzeyde TV izledikleri görülmektedir. Çok izleyenlerin hiç biri Peabody Resim Kelime Testinde normal olarak belirlenmemiştir. Az izleyenlerin ise %45,4'ü (10) normal olarak belirlenmiştir. Buna göre TV izleme süresinin çok olması alıcı dil gelişimini olumsuz etkilediği söylenebilir. Bu bulgu, Brzozowska ve Sikorska (2016) tarafından yapılan çalışmayla benzerdir. Bu çalışmada erken çocukluk döneminde televizyonu yoğun izlemeye maruz kalanların dil kazanımında güçlükler, öğrenme sorunları ve düşük okul başarısı ile ilişkili olduğu belirtilmiştir. Byeon ve Hong (2015), yaptıkları araştırmada 2 yaşındaki çocukların günlük 2 saatten fazla TV izlemesinin dil gelişimi gecikmesi ile

ilişkili olduğunu göstermiştir. Bunu yanın sıra TV izleme süresinin artması ile aile içi iletişimi olumsuz etkilediği için çocuğun alıcı dilini etkileyebileceği söylenebilir (Okuma & Tanimura, 2009).

4.3.6. TV İzleme Süresi ve Dil Gelişimi

Çocukların TV izleme sürelerinin dil gelişimlerine etkisi Fisher İstatistiksel analiz yöntemi ile analiz edilmiştir. 2-4 yaş arası çocukların TV izleme sürelerine göre Denver gelişim testi dil gelişim alanına göre durumlarına ilişkin bulguları belirlemek amacıyla yapılan Fisher testi sonuçları aşağıda sunulmuştur.

Tablo 4.8. 2-4 yaş arası çocukların TV izleme sürelerine göre Denver dil gelişime durumlarına ilişkin bulguları belirlemek amacıyla yapılan Fisher testi sonuçları.

Denver Testi	TV izleme süresi			Toplam
	Az (1 saat)	Orta (2 saat)	Çok (3 saat)	
Normal	21	36	4	61
Anormal	13	15	2	30
Şüpheli	2	16	2	20
İleri	6	12	2	20
Toplam	42	79	10	131
Fisher Testi				
	Değer	SS	p	
<i>Fisher Testi</i>	6,612	6	,358	

$P < ,050^*$, $p < ,010^{**}$, $p < 000^{***}$

Tablo 4.8 de 2-4 yaş arası çocukların TV izleme sürelerine ile Denver puanları arasında anlamlı bir ilişkisi mevcut değildir ($\chi^2=7,388$, $p=0,257$). 2-4 yaş arası çocukların TV izleme sürelerine göre Denver dil gelişim durumlarına bakıldığında az izleyenlerin çoğunluğu normal düzeydedir. Çok TV izleyenler her gruba bir birine yakın biçimde dağılmıştır.

Tv izleme süresinin alıcı dil puanlarına göre farklılaştığı ancak dil gelişim puanları ile farklılaşmadığı görülmektedir. Bu durum Televizyon izleme süresinin dil gelişiminin tümünden ziyade alıcı dil becerilerini etkilediğini göstermektedir. Zoromba (2016),

televizyonun dil gelişimini geciktiren bir faktör olduğu sonucuna varmıştır. Buna karşılık Zimmerman, Christakis ve Meltzoff, (2007) bu çalışmaya paralel olarak dil gelişimi ile tv izleme süresi arasında bir ilişki tespit edememişlerdir.

4.3.7. Ebeveynlik Tutumları ve Dil Gelişim Nitelikleri

Ebeveynlik tutumlarının alıcı dil gelişimine etkilerinin belirlenmesi için ANOVA analizi yapılmıştır. Peabody Resim Kelime Testi sonuçlarının Aile tutumlarına göre farklılaşıp farklılaşmadığını tespit etmek üzere ANOVA sonuçları aşağıda sunulmuştur.

Tablo 4.9. Peabody Resim Kelime Testi puanlarının Aile tutumlarına göre ANOVA sonuçları.

Aile Tutumları		N	$\bar{X}$	SS	F	p
Demokratik	Normal	22	72,0	7,4	1,406	0,244
	Anormal	66	71,6	10,1		
	İleri düzey	43	75,8	6,6		
	Toplam	131	73,1	8,8		
Otoriter	Normal	22	22,1	6,8	0,555	0,646
	Anormal	66	24,6	7,7		
	İleri düzey	43	20,8	6,2		
	Toplam	131	22,9	7,3		
Aşırı koruyucu	Normal	22	36,3	7,0	0,871	0,458
	Anormal	66	35,5	6,5		
	İleri düzey	43	33,8	6,4		
	Toplam	131	35,0	6,6		
İzin verici	Normal	22	22,2	3,9	1,199	0,313
	Anormal	66	22,6	5,2		
	İleri düzey	43	22,6	5,8		
	Toplam	131	27,7	5,2		

Tablo 4.9 Peabody Resim Kelime Testi sonuçları aile tutumlarına göre dil nitelikleri ANOVA sonuçları incelendiğinde Demokratik ($F= 1,41$, $p> 0,05$), otoriter ($F= 0,55$, $p> 0,05$), aşırı koruyucu ($F= 0,87$, $p> 0,05$)ve izin verici ($F= 1,2$, $p> 0,05$)aile tiplerinin hiç birinde anlamlı bir farklılık bulunamamıştır.

Ebeveynlik tutumlarının dil gelişimine etkilerinin belirlenmesi için ANOVA analizi yapılmıştır. Denver dil alanı sonuçlarının Aile tutumlarına göre farklılaşıp farklılaşmadığını tespit etmek üzere ANOVA sonuçları aşağıda sunulmuştur.

Tablo 4.10. Denver dil gelişimi alanı puanlarının aile tutumlarına göre dil nitelikleri ANOVA sonuçları

Aile tutumları		N	$\bar{X}$	SS	F	P
Demokratik	Normal	61	73,2	7,5	1,406	0,244
	Anormal	30	72,5	10,4		
	Şüpheli	20	70,5	11,4		
	İleri	20	76,1	6,5		
	Toplam	131	73,1	8,8		
Otoriter	Normal	61	22,8	8,0	0,555	0,646
	Anormal	30	24,3	7,6		
	Şüpheli	20	21,7	5,1		
	İleri	20	22,4	6,3		
	Toplam	131	22,9	7,3		
Aşırı koruyucu	Normal	61	35,0	7,0	0,871	0,458
	Anormal	30	36,6	6,2		
	Şüpheli	20	34,3	6,9		
	İleri	20	33,8	5,2		
	Toplam	131	35,0	6,6		
İzin verici	Normal	61	21,8	5,2	1,199	0,313
	Anormal	30	23,8	5,3		
	Şüpheli	20	22,1	3,6		
	İleri	20	23,2	6,1		
	Toplam	131	22,5	5,2		

Tablo 4.10'e göre aile tutumlarının (demokratik, otoriter, aşırı koruyucu, izin verici) Denver testi (normal, anormal, şüpheli, ileri) sonuçları karşılaştırılmış ve ebeveynlerin aile tutum ölçekleri puanlarla çocukların Denver testine göre dil gelişimlerinde anlamlı bir fark bulunamamıştır. Buna göre demokratik ($F= 1,40$, $p> 0,05$), otoriter ($F= 0,55$, $p> 0,05$), aşırı koruyucu ($F= 0,87$, $p> 0,05$) ve izin verici ($F= 1,2$, $p> 0,05$) tutumların dil gelişim puanlarını etkilemediği görülmektedir. Hem alıcı dil puanlarının hem de dil gelişim puanlarının aile tutumlarına göre farklılaşmadığı belirlenmiştir. Yılmaz, (2010) tarafından 6 yaş grubu farklı sosyokültürel seviyedeki çocukların kelime dağarcıklarının anne baba tutumları açısından incelediği tezinde bazı aile tutumlarının

çocukların alıcı dil gelişimini olumsuz etkilediği bulgusuna ulaşmıştır. Topping, Dekhinet, Zeedyk (2013), inceledikleri 1750 çalışmadan hareketle ebeveyn bebek etkileşiminin dil gelişimi için anahtar bir kavram olduğunu belirtmişlerdir. Sümer, (2010) Türkiye’de yapılan anne baba tutumlarıyla ilgili çalışmaları incelemiştir. Sonuçların yaş, kullanılan ölçek ve kültürel bağlamda da değerlendirilmesinin daha doğru olacağı görüşünü ileri sürmüştür. Yaptığımız çalışmada ebeveyn tutumlarıyla dil gelişimi arasında anlamlı farkın bulunmayışı Sümer, (2010)’in görüşleriyle paralel olarak değerlendirilmelidir.

4.3.8. Sosyoekonomik Düzey ve Alıcı Dil

2-4 yaş çocukların sosyoekonomik düzeylerine göre alıcı dil becerileri incelenmiştir. Bu yaş çocukların Peabody Resim Kelime Testi alıcı dil testi sonuçlarına göre ailelerinin sosyo-ekonomik durumuna ilişkin bulguları belirlemek amacıyla yapılan Fisher testi sonuçları aşağıda sunulmuştur.

Tablo 4.11 2-4 yaş arası çocukların Peabody Resim Kelime Testi alıcı dil testi sonuçlarına göre ailelerinin sosyo-ekonomik durumuna ilişkin bulguları belirlemek amacıyla yapılan Fisher testi sonuçları.

Peabody Resim Kelime Testi					
		Normal	Anormal	İleri düzey	Toplam
Gelir	Düşük	5	29	4	38
	Orta	7	11	14	32
	Yüksek	10	26	25	61
Toplam		22	66	43	131
Fisher Testi					
		Değer	SS	P	
Fisher Testi		17,172		,002	

P<,050*, p<,010**, p<000***

Tablo 4.11 Fisher sonuçları gelir düzeyine göre alıcı dil düzeylerinin değiştiği görülmektedir ($\chi^2 = 17,172$, $p < 0,05$). İki değişken arasında anlamlı bir ilişkisi mevcuttur. Düşük sosyoekonomik düzeydekilerin büyük bir çoğunluğu (%29) anormal dil düzeyinde oldukları görülmüştür. Bu bulguya bakıldığında sosyoekonomik düzeyin çocukların alıcı dillerinde önemli bir etken olduğu söylenebilir. Sosyoekonomik düzey arttıkça çocukların Peabody Resim Kelime Testi alıcı dil testinden daha fazla puan

alıyor olmaları, çocukların daha iyi bir sosyal çevrede zengin uyaranla ve ilgi ile karşılaştıkları için daha fazla kelime biliyor olabileceklerini düşündürebilir. Bu bulgu daha önce yapılan araştırmaların sosyoekonomik ve kültürel düzeyin çocukların dil gelişimlerini olumlu yönde etkilediğine ilişkin bulgularını desteklemektedir (Yılmaz, 2010) (Dereli, 2003; Erkan, 1990, Koçak ve Dereli, 2005; Anlar, 1983; Erdemir, 2001; Tural, 1997, Yüksel, 2003; Taner 2003).

4.3.9. Sosyoekonomik Düzey ve Dil Gelişimi

2-4 yaş çocukların sosyoekonomik düzeylerine göre dil gelişim düzeyleri incelenmiştir. Bu yaş çocukların Denver dil gelişim alanı puanlarına göre ailelerinin sosyoekonomik durumuna ilişkin bulguları belirlemek amacıyla yapılan Fisher testi sonuçları aşağıda sunulmuştur.

Tablo 4.12 2-4 yaş arası çocukların Denver gelişim testine göre ailelerinin sosyoekonomik durumuna ilişkin bulguları belirlemek amacıyla yapılan Fisher testi sonuçları.

		Denver Testi				
		Normal	Anormal	Şüpheli	İleri düzey	Toplam
Gelir	Düşük	18	13	7	0	38
	Orta	17	5	4	6	32
	Yüksek	26	12	9	14	61
Toplam		61	30	20	20	131
		Değer		SS		P
Fisher Testi		14,828				.019

$P < .050^*$, $p < .010^{**}$, $p < .000^{***}$

Tablo 4.12 de 2-4 yaş arası çocukların sosyoekonomik düzeylerine göre Denver puanları farklılaşmıştır ($\chi^2=14,828$, $p=0,019$). Ailelerin gelir tipleri ile çocukların dil gelişimi arasında anlamlı bir bağımlılık ilişkisi mevcuttur. Buna göre sosyo-ekonomik düzey çocukların dil gelişimini doğrudan etkilemektedir. Alıcı dil ifade edici dile göre

daha erken gelişmektedir (Hoff, 2013; Seven, 2015). Bu nedenle sosyoekonomik düzey doğrudan belirleyici olabilmektedir (Muslugüme, 2015; Yılmaz, 2010). Elde edilen sonuçların bu durumla ilgili olduğu düşünülmektedir.

4.3.10. Anne-Eğitim ve Alıcı dil

2-4 yaş çocukların anne-eğitim düzeylerine göre alıcı dil gelişim düzeyleri incelenmiştir. Bu yaş çocukların Peabody Resim Kelime Testi puanlarına göre anne eğitim durumuna ilişkin bulguları belirlemek amacıyla yapılan Fisher testi sonuçları aşağıda sunulmuştur.

Tablo 4.13. 2-4 yaş arası çocukların Peabody Resim Kelime testine göre anne eğitim durumuna ilişkin bulguları belirlemek amacıyla yapılan Fisher testi sonuçları

		Peabody Resim Kelime Testi			
		Normal	Anormal	İleri düzey	Toplam
Anne öğrenim Durumu	Okuryazar değil	3	13	2	18
	Okuryazar ilköğretim	6	26	10	42
	Lise	2	6	11	19
	Üniversite	11	21	20	52
Toplam		22	66	43	131
		Değer	SS	P	
Fisher testi		13,584		,029	

P<,050*, p<,010**, p<000***

Tablo 4.13 2-4 yaş arası çocukların anne eğitim durumuna göre dil gelişim nitelikleri alıcı dile (Peabody Resim Kelime Testi) göre ($X^2 = 13,584$, $p < 0,05$) farklılaşmıştır. Tural (1977), anaokuluna giden 4-6 yaş çocukları üzerinde yaptığı bir araştırmada çocukların bildikleri kelime sayısına ailenin eğitim düzeyinin etkili olduğu bulunmuştur. Benzer biçimde Anlar (1983) tarafından yapılan araştırmada ilk altı yaşta dil gelişiminde anne baba eğitim düzeyinin etkili olduğu bulunmuştur. Anneve babaları yüksek eğitim düzeyinde olan çocukların dil gelişimlerinin, anne ve babaları düşük eğitim düzeyinde olan çocuklara oranla daha ileri olduğu saptanmıştır. Akçay (2017) da eğitim düzeyinin etkisini desteklemektedir. Sonuç olarak 2-4 yaş çocuklarının alıcı dil becerilerinin anne eğitim düzeyinden etkilendiği görülmektedir.

4.3.11 Anne-Eğitim ve Dil Gelişimi

2-4 yaş çocukların anne-eğitim düzeylerine göre dil gelişim düzeyleri incelenmiştir. Bu yaş çocukların Denver dil gelişim alanı puanlarına göre anne eğitim durumuna ilişkin bulguları belirlemek amacıyla yapılan Fisher testi sonuçları aşağıda sunulmuştur.

Tablo 4.14. 2-4 yaş arası çocukların Denver dil gelişim testine göre anne eğitim durumuna ilişkin bulguları belirlemek amacıyla yapılan Fisher testi sonuçları

		Denver			
		Normal	Anormal	Şüpheli	İleri düzey
Anne öğrenim	Okuryazar değil	0	1	0	1
	Okuryazar	3	20	3	26
	İlköğretim	8	16	11	35
	Lise	11	29	29	69
Üniversite		22	22	66	43
Toplam		22	22	66	43
		Değer		SS	P
Fisher Testi		14,893			0,110

P<,050*, p<,010**, p<000***

Tablo 4.14 2-4 yaş arası çocukların anne eğitim durumuna göre dil gelişim nitelikleri Denver dil gelişimi testine göre ($\chi^2 = 13,893$; $p > 0,05$) farklılaşmamıştır. Koçak ve Dereli (2005), tarafından yapılan araştırmada, Konya il sınırları içindeki MEB'e bağlı okulöncesi eğitime devam eden 4–6 yaş arasındaki 265 çocuğun ifade edici dil düzeyleri bakım tarzı ve anne-baba eğitimi düzeyi açısından incelenmiştir. Bu çalışmada okulöncesi eğitim kurumuna devam eden 4–6 yaş arasındaki çocukların ve ailesinin niteliklerini belirtmek amacıyla çalışmacılar tarafından geliştirilen “Kişisel Bilgi Formu”, çocukların dil yeteneği ve kelime haznesinin zenginliğini ölçmek için hazırlanan ve Davaslıgil (1985) tarafından uyarlanan “Limbosh ve Wolf’un Lügatçe ve Dil Testi” kullanılmıştır. Çalışmanın neticesinde bakım tarzı ve anne eğitim düzeyinin önemli bir farklılığa neden olduğu, baba eğitim düzeyinin önemli bir farklılığa neden olmadığı bulunmuştur.

Anne eğitim düzeyinin alıcı dil üzerinde etkili olmasına karşılık genel dil gelişim düzeyinde etkili olmaması araştırmanın bir diğer önemli bulgusudur. Alıcı dil ifade edici dile göre daha erken gelişmektedir. Erken yaşlarda anne-çocuk etkileşimi daha yoğundur (Seven, 2018; Topping ve diğ., 2013). Bu etkileşimde annenin alıcı dile katkı sağlamasının yanında dile etki eden diğer faktörlerin genel dil becerilerine daha çok etki ettiği düşünülmektedir.

4.3.12 Baba Eğitim Durumu ve Alıcı Dil

2-4 yaş çocukların baba eğitim düzeylerine göre alıcı dil gelişim düzeyleri incelenmiştir. Bu yaş çocukların Peabody Resim Kelime Testi puanlarına göre baba eğitim durumuna ilişkin bulguları belirlemek amacıyla yapılan Fisher testi sonuçları aşağıda sunulmuştur.

Tablo 4.15. 2-4 yaş arası çocukların Peabody Resim Kelime Testi (alıcı dil) testine göre baba eğitim durumuna ilişkin bulguları belirlemek amacıyla yapılan Fisher testi sonuçları

Peabody Resim Kelime Testi					
		Normal	Anormal	İleri düzey	Toplam
Baba Öğrenim	Okuryazar değil	0	1	0	1
	Okuryazar ilköğretim	3	20	3	26
	Lise	8	16	11	35
	Üniversite	11	29	29	69
	Toplam	22	22	66	43

	Değer	SS	P
<i>Fisher testi</i>	12,574	6	,030

$P < ,050^*$, $p < ,010^{**}$, $p < ,000^{***}$

Tablo 4.15 2-4 yaş arası çocukların baba eğitim durumuna göre dil gelişim nitelikleri alıcı dile (Peabody Resim Kelime Testi) göre ($\chi^2 = 12,34$; $p > 0,05$) farklılaşmaktadır. Bir başka ifade ile babanın eğitimi durumu ile çocukların alıcı dil nitelikleri arasında anlamlı bir ilişkisi mevcuttur.

Tablo 4.3.13 Baba Eğitim Düzeyi ve Dil Gelişimi

2-4 yaş çocukların baba eğitim düzeylerine göre dil gelişim düzeyleri incelenmiştir. Bu yaş çocukların Denver dil gelişim alanı puanlarına göre baba eğitim durumuna ilişkin bulguları belirlemek amacıyla yapılan Fisher testi sonuçları aşağıda sunulmuştur.

Tablo 4.16. 2-4 yaş arası çocukların Denver dil gelişim testine göre baba eğitim durumuna ilişkin bulguları belirlemek amacıyla yapılan Fisher testi sonuçları

		Denver				Toplam
		Normal	Anormal	Şüpheli	İleri düzey	
Baba öğrenim	Okuryazar değil	1	0	0	0	1
	Okuryazar ilköğretim	13	6	6	1	26
	Lise	16	8	6	5	35
	Üniversite	31	16	8	14	69
Toplam		61	30	20	20	131
		Değer	Sd		P	
Fisher		7,464			,630	

P<,050*, p<,010**, p<000***

Tablo 4.16 2-4 yaş arası çocukların baba eğitim durumuna göre dil gelişim nitelikleri Denver dil gelişim testine göre($\chi^2 = 7,464$; $p > 0,05$) farklılaşmamıştır. Yıldırım ve Koçak (2016), tarafından yapılan araştırmada okul öncesi eğitim kurumlarından yararlanmayan 4-5 yaş çocuklarının dil gelişiminin baba eğitim düzeyine göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Okul öncesi eğitim kurumlarından yararlanmayan çocukların resimleri isimlendirme ve resimleri işlevlerine göre tanımlamada baba eğitim düzeyinin önemli bir farklılık oluşturduğu bulunmuştur. Bununla birlikte Anlar (1983) da babanın eğitim düzeyinin yükselmesine bağlı olarak dil gelişiminin farklılaştığı bulgusuna ulaşmıştır. Bu elde edilen bulgular Yıldırım ve Koçak (2016) tarafından elde edilen sonuçlardan farklıdır. Buna karşılık Dereli ve Koçak tarafından (2009) yılında yapılan ve 4-6 yaş arası çocukları kapsayan çalışmada baba eğitim düzeyinin önemli bir farklılığa neden olmadığı bulunmuştur. Baba eğitim

düzeyi ile dil gelişimini inceleyen sınırlı sayıda araştırmaya rastlanmıştır. Bu nedenle bu ilişkinin daha iyi anlaşılması için daha fazla araştırmaya ihtiyaç olduğu düşünülmektedir.

V. BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmanın bu bölümünde sonuçlara yer verilmiş ve elde edilen sonuçlara yönelik öneriler sunulmuştur.

- Araştırma sonucunda aile tipi (geniş ve çekirdek) ile Peabody Resim Kelime Testi değ aile tipi (geniş ve çekirdek) ile Denver Testi değerleri arasında herhangi bir anlamlı ilişkiye rastlanmamıştır ($x^2=1,918$, $p=0,596$) .
- Aile tipi (geniş ve çekirdek) ile Denver Testi değerleri arasında herhangi bir anlamlı ilişkiye rastlanmamıştır ($x^2=1,918$, $p=0,596$).
- Birey sayısına göre alıcı dil beceri puanları arasında anlamlı bir ilişkisiye rastlanmamıştır ($x^2=6,279$, $p=0,361$).
- Birey sayısına göre dil gelişim puanları arasında anlamlı bir ilişkisi rastlanmamıştır ($x^2=7,577$, $p=0,605$).
- 2-4 yaş arası çocukların TV izleme sürelerine ile Denver puanları arasında anlamlı bir ilişkisi mevcut değildir ($x^2=7,388$, $p= 0,257$).
- Hem alıcı dil puanlarının hem de dil gelişim puanlarının aile tutumlarına göre farklılaşmadığı belirlenmiştir.
- 2-4 yaş arası çocukların anne eğitim durumuna göre dil gelişim nitelikleri Denver dil gelişimi testine göre ($x^2= 13,893$; $p>0,05$) farklılaşmamıştır.
- 2-4 yaş arası çocukların baba eğitim durumuna göre dil gelişim nitelikleri Denver dil gelişim testine göre($x^2= 7,464$; $p>0,05$) farklılaşmamıştır.
- 2-4 yaş arası çocukların TV izleme sürelerine ile Peabody Resim Kelime Testi (alıcı dil) puanları arasında anlamlı bir ilişkisi bulunmuştur ($x^2=11,759$; $p=0,014$).
- Fisher testi sonuçlarında ise gelir düzeyine göre alıcı dil düzeylerinin değiştiği görülmektedir ($x^2=17,172$, $p<0,05$).2-4 yaş arası çocukların sosyo-ekonomik düzeylerine göre Denver puanları farklılaşmaktadır ($x^2=14,828$, $p=0,019$).
- 2-4 yaş arası çocukların anne eğitim durumuna göre dil gelişim nitelikleri alıcı dile (Peabody Resim Kelime Testi) göre ($X^2= 13,584$, $p < 0,05$) anlamlı bir şekilde

farklılaşmaktadır. 2-4 yaş arası çocukların baba eğitim durumuna göre dil gelişim nitelikleri alıcı dile (Peabody Resim Kelime Testi) göre ($x^2=12,34$; $p>0,05$) farklılaşmaktadır.

Bu sonuçlardan hareketle eğitim uzmanları, program geliştirmeciler ve araştırmacılar için aşağıdaki öneriler sunulmuştur:

A.Eğitim uzmanları ve program geliştirmeciler için öneriler:

- Okul öncesi öğretmenleri, çocuk gelişimi uzmanları ya da medya aracılığıyla anne baba eğitim programları hazırlayarak, haftalık veya aylık ebeveyn bültenleri uygulayarak çocuklarının eğitimleri konusunda farkındalıklarının geliştirilmesi sağlanabilir.
- Evlilik öncesi ve gebelik sürecinde anne baba okulları eğitimleri verilebilir.
- Aile hekimleri ile birlikte çocuk gelişim uzmanları çocukların gelişimlerini takip ederek bu gelişim seyrinden hareketle anne baba eğitimleri verebilirler.
- Çocukların ekran karşısında ne kadar zaman geçireceği, bu zamanın nasıl etkili bir şekilde kullanılacağı ve dil gelişimine yönelik evde ailenin yapabileceği etkinlikler hakkında aileyi bilgilendirici eğitimler düzenlenebilir.
- Ailelere çocukların yaş gruplarına göre izleyecekleri programlar hakkında eğitimler verilebilir.

B.Araştırmacılara yönelik öneriler:

- Örneklem grubu genişletilerek araştırma tekrarlanabilir.
- Farklı yaş grubundan çocuklar ve aileleriyle değişik yerleşim bölgelerinde çalışma tekrarlanabilir.

- Kardeş sayısı ve TV’de izlenen program türlerinin dil gelişimine etkisini belirlemek amacıyla araştırma genişletilebilir.
- Örneklem grubunu kırsal ve kentsel yerleşim merkezinde yaşayan çocukların oluşturduğu bir çalışma yapılması da araştırmacılara önerilmektedir.

KAYNAKLAR

- Acarlar, İ. F. (1991) *2,5–4 Yaş Arasındaki Türk Çocuklarının Dil Yapılarının İncelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi: Ankara.
- Acarlar, F., Ege, P. & Turan, F. (2002). *Türk çocuklarında üst dil becerilerinin gelişimi ve okuma ile ilişkisi*. Türk Psikolojisi Dergisi, 17, 63-73.
- Angell, C. (2009). *Language Development and Disorders: A Case Study Approach*. Jones&Bartlett Publishers.
- American Academy of Pediatrics. *Media Use by Children Younger Than 2 Years*. 19/03/2020 tarihinde <http://pediatrics.aappublications.org/content/early/2011/10/12/peds.20111753.full.pdf+html> adresinden erişilmiştir.
- Aberle, N., Ratković-Blazević, V., Mitrović-Dittrich, D., Coha, R., Stoić, A., Bubić, J. & Boranić M. (2007). Emotional and Physical Abuse in Family: Survey Among High School Adolescents. *Croat Med J.*, 48, 240-248.
- Adler, A. (2011). *Çocukta Yaşamsal Sorunlar* (Çev. İ. Kırımlı). Ankara: Alter Yayıncılık.
- Ahioğlu Lindberg, N. (2013). Çocukluğun Tarihi ve Vygotsky'nin Sosyokültürel Tarih Kuramı Çerçevesinde Çocuk Gelişimini Anlamak. F. Çok ve C. Karadeniz (Ed.) içinde, *Prof. Dr. Bekir Onur'a Armağan: Çocuklar, Gençler ve Müze Eğitimi* (s. 105-138). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Ahioğlu Lindberg, N. (2012). Çocuk Yetiştirme Açısından Türkiye'de Çocukluğun Tarihi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31(1), 41-52.
- Ahioğlu, N. & Gültekin, Z. (2009). Çocuk Yetiştirmede Fiziksel Cezanın Kullanımı ve Etkililiği. M. Artar (Ed.) içinde, *Türkiye'de Çocuk Yetiştirme Yaklaşımlar Yöntemler Sorunlar Çözümler* (s. 215-227). Ankara: Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi.
- Ahioğlu, N. (2004). Yayınlar ve Yargı Kararlarına Göre Türkiye'de Çocuk İstismarı. *Eğitim Bilimleri ve Uygulama*, 3 (6), 277-286.
- Ahioğlu, N. (1999). *Sembolik Oyunun 4 Yaş Çocuklarının Dil Kazanımına Etkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Akçay, A. (2017). Examination of the Relationship between Demographic Characteristics of the Family and the Language Development of Children. *International Journal of Higher Education*, 6(5), 168.
- Akarsu, B. (1998). *Dil Kültür Bağlantısı*. İstanbul: İnkılap Yayınları

- Aksan, D. (1998). Türkçenin Gücü. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Aksan, D. (1995) *Her Yönüyle Dil (Ana Çizgileriyle Dilbilim)*, Türk Dil Kurumu Yayınları: Ankara
- Aksoy, P. & Baran, G. (2017). Dil Gelişimi. A. K. Akyol (Ed.) içinde, *Erken Çocukluk Döneminde Gelişim 1 (0-36 ay)*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Aksoy, A., Kılıç, Ş. & Kahraman, Ö. (2009). Asya Kültürlerinde Ebeveynlik Stilleri ve Uygulaması. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 18 (2), 14-25.
- Akyüz, E. (2013). *Çocuk Hukuku: Çocukların Hakları ve Korunması*. Ankara: Pegem Akademi.
- Altun, S., Erden, M. (2006) *Öğrenme Stilleri*, Mor Pa.. Kültür Yayınları: İstanbul.
- Altuntecim, Ç. G. (2015). *Başarılı ve Mutlu İnsan Yetiştirme Sanatı: Ünlü Simalardan Öneriler, Liderlik ve Başarı Sırları, Eğitim Yöntemleri*. İstanbul: Park Kitap Yayıncılık.
- Anlar, B. (1983) *İlk Altı Yaşta Dil Gelişimine Anne Baba Eğitim Düzeyi ve Cinsiyetin Etkisinin İncelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi: Ankara.
- Artan, İ. & Bayhan, B. (2004). *Çocuk Gelişimi ve Eğitimi*. Morpa Kültür Yayınları: İstanbul.
- Aral, N. (2001) “Okul Öncesi Dönemde Oyun ve Oyuncak”. Ankara Üniversitesi Ev Ekonomisi Yüksekokulu Anaokulu \ Anasınıfı Öğretmeni El Kitabı. İstanbul: Ya-Pa Yayınları.
- Arseven, A. (1986). Çocukta Benlik Gelişimine Ailenin Etkisi ve Çocuğun Okuldaki Başarısı. *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 10 (60), 11-17.
- Artan, İ. & Bayhan S. (2005). *Çocuk Gelişimi ve Eğitimi*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Aşıcı, M. (2003) *Ailede Dil Etkinlikleri – Çocuğum Okuryazar Oluyor*, (1.Baskı), Morpa Kültür Yayınları: İstanbul.
- Ataç, F. (1991) *İnsan Yaşamında Psikolojik Gelişim*, Beta Yayınları: İstanbul.
- Atay, M. (2005) *Çocukluk Döneminde Gelişim*, Kök Yayıncılık: Ankara.
- Atay, M. Erken çocukluk döneminde gelişim 1, 1. baskı. Kök Yayıncılık, Ankara, 2009.
- Avcı, M. (2003) *Gelişimde 0 – 3 Yaş Yaşama Merhaba*, (1. Baskı), Morpa Kültür Yayınları: İstanbul.

- Aydoğan, Y. ve Koçak N. (2003). *Okul Öncesi Çocukların Dil Gelişimlerine Etki Eden Faktörlerin İncelenmesi*. Milli Eğitim Dergisi, sayı: 159.
- Aydoğan, Y. (2006). Ev Ortamının Çocuğun Gelişimine Göre Düzenlenmesi. *Aile ve Toplum*, 3 (10), 27-33.
- Aydoğdu, F, Dilekmen, M. (2016). Ebeveyn Tutumlarının Çeşitli Değişkenler Açısından Değerlendirilmesi. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11 (2) , 0-0. Retrieved from <http://dergipark.org.tr/en/pub/befdergi/issue/28762/307860>.
- Aydın, B. (2002) *Gelişim Psikolojisi*, SFN Baskı: İstanbul.
- Aydın, O. , Bilgin, H. (1999) *Okulöncesi Çocuğunun Gelişim Özellikleri*, Marmara Üniversitesi Anaokulu / Anasınıfı Öğretmeni El Kitabı Rehber Kitaplar Yazı Dizisi, (1. Baskı), Ya- Pa Yayınları: istanbul. Aydın, B. (2005) *Çocuk ve Ergen Psikolojisi* Nobel Yayıncılık: İstanbul.
- Bacanlı, H. (2002) *Gelişim ve Öğrenme*, (6. Baskı), Nobel Yayın Dağıtım: Ankara.
- Bacanlı, F . (2004). Mesleki Eğitim ve Teknik Eğitim Fakültelerindeki Öğretmen Adaylarının ve Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin Psikolojik İhtiyaç Örüntüleri. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3 (22) , 7-18. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tpdrd/issue/21442/229832>
- Bahadıroğlu, Y. (2010). *Eşim, Çocuğum ve Ben*. İstanbul: Nesil Yayınları.
- Bakır, E. & Kapucu, S. (2017). Çocuk İhmali ve İstismarının Türkiye’de Yapılan Araştırmalara Yansıması: Bir Literatür İncelemesi. *Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 4 (2), 13-24.
- Barnett, M.A. & Sinisi, C.S. (1990). The Initial Validation of a Liking of Children Scale. *Journal of Personality Assessment*, 55 (1&2), 161-167.
- Baştürk, S. ve Taştepe, M. (2013). Evren ve ömeklem. S. Baştürk (Ed.), Bilimsel Araştırma Yöntemleri (129- 159). Ankara: Vize Yayıncılık.
- Başal, H. A. (2003) *Gelişim ve Psikoloji “Nasıl Mutlu Bir Çocuk Yetiştirebilirim?”* (1. Basım), Mor pa Kültür Yayınları: İstanbul.
- Başaran, İ.E. (1969) *Eğitim Psikolojisi Modern Eğitimin Psikolojik Temelleri*, Yıldız Kitap Kirtasiye: Erzurum.
- Baumgörtner, K. (1983). “Muhteva, Metot Ve Didaktiøe Giriû”, F. Hundsnurscher Vd., Modern Lenguistiøe Giriû, (Çev.: M. Akalın), üzmir: E.Ü. E.F. Yayını, s.1-7.
- Baumrind, D. (1966). Effects of authoritative parental control on child behavior. *Child development*, 887-907.

- Baumrind, D. (1989). *Yetkin çocukları yetiştirme*. W. Damon'da (Ed.), *The Jossey-Bass sosyal ve davranışsal bilim dizisi. Bugün ve yarın çocuk gelişimi* (s. 349-378). Jossey-Bas.
- Bayyurt, Y. (2011). Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde kültür kavramı ve sınıf ortamına yansması. D. Yaylı ve Y. Bayyurt (Ed.), *Yabancılar Türkçe öğretimi: politika, yöntem ve beceriler* (ss. 221-230). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Baykoç-Dönmez, N. (1986). Çocuklarda Dilin Kazanılması. *Ya-Pa*, 4, 90-96.
- Baykoç Dönmez, N., Abidoğlu, Ü., Dinçer, Ç., Erdemir, N., Gümüşçü Tuş, Ş. (2000) *Okulöncesi Dönemde Dil Gelişimi Etkinlikleri*, (3. Baskı), Ya-Pa Yayınları: İstanbul.
- Baykoç Dönmez, N. , Güteryüz, F. (1992) “48–60 Aylar (4–5 Yaş) Arasındaki Türk Çocuklarının Dil Yapılarının İncelenmesi”, *Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, c. 8, s. 3, ss. 205–210: Ankara.
- Bayhan, P. & Artan, İ. (2004). *Çocuk Gelişimi ve Eğitimi*. İstanbul: Morpa.
- Bal, S. , Güven, N. (2002) *Dil Gelişimi ve Eğitimi 0–6 Yaş Dönemindeki Çocuklar İçin Destekleyici Etkinlikler*, (2. Baskı), Epsilon Kitapevi: İstanbul. Bayhan, P.& Artan, İ. (2005). *Çocuk Gelişimi ve Eğitimi*. İstanbul: Morpa.
- Baltes, P.B. (1987). Theoretical Propositions of Life-Span Developmental Psychology: On the Dynamics between Growth and Decline. *Developmental Psychology*, 23 (5), 611-626.
- Barr, R., Lauricella, A., Zack, E. & Calvert, S. L. (2010). Infant and Early Childhood Exposure to Adult-Directed and Child-Directed Television Programming: Relations with Cognitive Skills at Age Four. *Merrill-Palmer Q*, 56 (1): 21–48.
- Bee, H. & Boyd, D. (2009). *Çocuk Gelişim Psikolojisi*. (Çev. O.Gündüz). İstanbul: Kaktüs Yayınları (Orijinal Basım Tarihi, 2007).
- Bernstein, B. (1975). Sınıf ve pedagojiler: Görünür ve görünmez. *Eğitim çalışmaları*, 1 (1), 23-41.
- Berk, L. E. (2013). *Bebekler ve Çocuklar: Doğum Öncesinden Orta Çocukluğa* (Çev. B. T. Özkaya). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Biberci, F. (2010). *2–7 Yaş Arası Çocuklarda Sevgi ve Merhamet Değerlerinin Hadisler Işığında Öğretimi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Büyükçınar, A. M. (2000). *Mutlu Bir Aile Yuvası*. İstanbul: Bilge.
- Büyüköztürk, Ş. (2008). *Sosyal Bilimler için Veri Analizi El Kitabı*. Ankara: Pegem Akademi.

- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Ç. E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2016). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri (20. Baskı)*. Ankara: Pegem Akademi.
- Binbaşıoğlu, C. (1975) *Gelişim Psikolojisi: Eğitim Psikolojisi*. (1. Basım). Ankara: Binbaşıoğlu Yayınevi.
- Brzozowska, I. & Sikorska, I. (2016). Potential Effects of Screen Media on Cognitive Development Among Children Under 3 Years Old: Review of Literature. *Dev Period Med*, 20 (1):75-81.
- Bronfenbrenner, U. (2002). *The Ecology of Human Development*. Barcelona:
- Bronfenbrenner, U., & Morris, P. A. (1998). *The Ecology of Human Development*
- Brown, JR ve Dunn, J. (1992). Annenle veya kardeşinle mi konuşuyorsun? Duygularla ilgili erken aile konuşmalarındaki gelişimsel değişiklikler. *Çocuk gelişimi*, 63 (2), 336-349.
- Brown, A. (2011). "Media use by children under than 2 years", *Pediatrics* 128 (5): 1040-1045.
- Byeon, H. & Hong, S. (2015) Relationship Between Television View in Gand Language Delay in Toddlers: Evidence from A Koreanationalcross-Sectionalsurvey. *PLoSOne*, 10 (3), e0120663.
- Bukatko, D. , & Daehler, M. W. (1992). *Child development: A topical approach*. Houghton Mifflin Company.
- Bukatko, D. (2001). *Child Development a Thematic Approach*. New York: Hagohton
- Canay, A. (2005) *Okulöncesi Eğitimi İçin Anne Baba Rehberi; Çocuğunuz ve Siz*, Mor-Pa Kültür Yayınları: İstanbul.
- Carvalho Ade, J., Lemos, S. M. & Goulart, L. M. (2016). Language Developmentand its Relation to Social Behavior and Family and School Environments: A Systematic Review. *Codas*, 28 (4): 470-9.
- Clark, L. (1996) *SOS Ana Babalara Yardım; Çocukların Gündelik Davranış Sorunları İçin Pratik Öneriler Kılavuzu* (Çev. G. Yazgan), (1. Baskı), Evrim Yayınları: İstanbul.
- Cebiroğlu, R. (Derl.) (1984) *Çocuk, Anne-Baba İlişkisi, Ya-Pa Okulöncesi Eğitimi* Semineri, Ya- Pa Yayınları: İstanbul.
- Cemiloglu, M. (1998). *İköğretim Okullarında Türkçe Öğretimi*. Bursa: Uludağ Üniversitesi Basımevi.
- Ceylan, E. A. (2017). *Okul Öncesi Öğretmenlerinin Çocuk Sevme Düzeyleri ile İletişim Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aksaray.

- Cooke, J. & Williams, D. (2000). *Working with Children Language*. Oxon UK: Winslow Pres.
- Charles, C. M. (1999) *Öğretmenler İçin Piaget İlkeleri* (Çev. G. Ülgen), Anı Yayıncılık: Ankara.
- Christakis, D. A. & Garrison, M. M. (2009). Preschool-Aged Children's Television Viewing in Child Care Settings. *Pediatrics*, 124 (6): 1627–1632.
- Christakis, D. A., Gilkerson, J., Richards, J. A., et al. (2009). Audible Television and Decreased Adult Words, Infant Vocalizations and Conversational Turns: Apopulation-Based Study. *Arch Pediatr Adolesc Med*, 163 (6): 554–558.
- Choma, C. J., Hossler, S., Leu, R., Nelson, D., Ray, S., Wicox, B., & Ybarra, B. (2004). Effects of Cartoons on Children. www.bgsu.edu/departments/tcom/faculty/ha/tcom103fall2004/gp9/
- Cüceloğlu, D. (1993). *İnsan ve Davranışı Psikolojinin Temel Kavramları*. (4. Basım). İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Cüceloğlu, D. (1994). *İnsan ve Davranışı.5.b*. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Cüceloğlu, D. (2015a). *Başarıya Götüren Aile*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Cüceloğlu, D. (2015b). *İletişim Donanımları*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Cüceloglu, D. (2016). *İnsan insana*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Çat Şahin, A. (2009). *Okul öncesi eğitim kurumuna devam eden 5-6 yaş grubu çocukların dil gelişimiyle annelerin okuma ilgi ve alışkanlıkları arasındaki ilişkinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlköğretim Okul Öncesi Öğretmenliği Anabilim Dalı, Bolu
- Çayır Çimen, F. (1999). Çocuk yuvalarında kalan ve ailesiyle birlikte yaşayan altı-yedi yaş çocukların dil gelişimlerinin incelenmesi (Ankara ve Isparta Örneği). *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- Çakar, U. & Arbak, Y. (2004). Modern Yaklaşımlar Işığında Duygu-Zeka İlişkisi ve Duygusal Zeka. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(3), 23-48.
- Çakır, T. (2004) “Çocukta Dil Gelişimi ve Yaklaşımları” *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, s.3, ss.139–162: Sakarya.
- Çay, Y. & Şanal, M. (2016). Sınıf Öğretmeni Adaylarının ve Sınıf Öğretmenlerinin Çocuk Sevme Düzeylerinin İncelenmesi. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6, 135-142.

- Çay, Y. (2015). *Sınıf Öğretmeni Adaylarının ve Sınıf Öğretmenlerinin Çocuk Sevme Düzeylerinin İncelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Erciyes Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Kayseri.
- Çeçen, A. R. (2002). Duygular İnsan Yaşamında Neden Vazgeçilmez ve Önemlidir? *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9, 164-170.
- Çilingir, L. (2018). Platon'dan Tusi'ye Sevgi Siyaseti. *Temaşa Dergisi*, 8, 73-96.
- Çubukçu, Z. (1991). Okulöncesi Eğitimde Öğretmen Davranışlarının Çocuk Gelişimine Etkisi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.*
- Çokluk, Ö., Şekercioğlu, G. & Büyüköztürk, Ş. (2012). *Sosyal Bilimler için Çok Değişkenli İstatistik SPSS ve LISREL Uygulamaları*. Ankara: Pegem Akademi.
- Danış, Z. (2006). Davranış Bilimlerinde Ekolojik Sistem Yaklaşımı. *Aile ve Toplum: Eğitim-Kültür ve Araştırma Dergisi*, 3 (9), 45-54.
- Davaslıgil, Ü. (1997). Ekolojik Yaklaşımın Psikoloji ve Eğitime Uygulanması, *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 21 (103), 66-79.
- Dağabakan, F.Ö., Dağabakan, D. (2007) Dil ve Çocukta Dil Gelişimi Kuramları, [Http://Ooegm.Meb.Gov.Tr/Dokuman/Cocuklarda_Dil_Gelisimi.Pdf](http://Ooegm.Meb.Gov.Tr/Dokuman/Cocuklarda_Dil_Gelisimi.Pdf) 2007.06.07.2009
- Danner, F.W. (2008). A National Longitudinal Study of The Association between Hours of TV Viewing and The Trajectory Of BMI Growth Among US Children. *J Pediatr Psychol*, 33 (10), 1100–1107.
- Darling, N., & Steinberg, L. (1993). Parenting style as context: An integrative model. *Psychological bulletin*, 113 (3), 487.
- Dereli, E., & Koçak, J. (2009). Bakım Tarzı ve Anne- Baba Eğitim Düzeyi Açısından İncelenmesi (Konya İli Örneği), 245-243.
- Demirkan Baytar, B. (2014). *Dil Gelişimi Sorunlarının Ortaya Çıkışında Bakıcının Rolü*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. T.C. Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Demirutku, K. (2007). *Parenting Styles, Internalization Of Values, And The Self-Concept*. Yayınlanmamış doktora tezi. ODTÜ, Ankara.
- Demir, N. (2006) *7–9 Yaş Grubu Çocukların Genel Yetenek ve Dil Gelişimleri ile Ana-Baba Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi: Trabzon.
- Demir, Ö. E. ve Küntay A. C. (2013). Ana-babalık: kuram ve araştırma (dil ve iletişim becerilerinin gelişiminde ana baba etkileri). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.

- Dereli, E. (2003) *Okulöncesi Eğitime Devam Eden 4–6 Yaş Arasındaki Çocukların İfade Edici Dil Düzeylerinin İncelenmesi (Konya İli Örneği)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Konya.
- Dereli, İ. E. (2014). Okul Öncesi Öğretmen Adaylarının Çocuk Sevgisi ve Öğretmenlik Mesleğine İlişkin Motivasyonlarının İncelenmesi. *Kuramsal Eğitim Bilim Dergisi*, 7 (4), 482-504.
- Derman, T, M. (2017). 4-6 Yaş Çocukların Sözcük Dağarcıklarının Ailesel Faktörlere Göre İncelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17 (1), 372–383.
- Decasper, A. J. & Spence, M. J. (1986). Prenatal Maternal Speech Influences Newborns' perception of Speech Sounds. *Infant Behavior and Development*, 9, 133-150
- Dennison, BA, Erb, TA ve Jenkins, PL (2002). Düşük gelirli okul öncesi çocuklar arasında aşırı kilo riski ile ilişkili yatak odasında televizyon izleme ve televizyon. *Pediatrics*, 109 (6), 1028-1035.
- Dilman, İ. (2011). *Sevgi: Biçimleri, Boyutları ve Paradoksları*. (Çev. E. Demirel). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Dinçer, Ç., Demiriz, S. & Ergül, A. (2017). Okul Öncesi Dönem Çocukları (36–72 Ay) İçin Öz Bakım Becerileri Ölçeği-Öğretmen Formunun Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 45, 59-78.
- Doğan, S. (2015). Felsefi Bir İnceleme: Aşkın Sonsuz Gücü. *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 19, 291-310.
- Dökmen, Ü. (2006). *İletişim Çatışmaları ve Empati*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Durmuşoğlu, S. N. & Erbay, F. (2013). Okul Öncesi Öğretmenlerinin Konuşma, Dinleme ve Empati Becerilerinin Çocuk Sevme Davranışı Açısından İncelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*, 14 (1), 159-174.
- Dursun, A. (2010). *Okul Öncesi Dönemdeki Çocukların Davranış Problemleriyle Ana Baba Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Dursun, G. (2013). *Yenidoğan Dönemindeki Kısa Süreli Annelik Yoksunluğunun 2-3 Yaş Arası Çocukların Ruh Sağlığı ve Gelişimi Üzerine Etkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Adnan Menderes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Aydın.
- Duyan, V. & Gelbal, S.(2008). Barnett Çocuk Sevme Ölçeğini Türkçeye Uyarlama Çalışması. *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 33(148), 40-48.

- Duch, H., Fisher, E. M., Ensari, I., Font, M., Harrington, A., Taromino, C., Yip, J. & Rodriguez, C. (2013). Association Of Screen Time Use and Language Development in Hispanic Toddlers: A Cross-Sectional and Longitudinal Study. *Clin Pediatr Phila*, 52(9), 857-65.
- Eker, H. (2011). *Üniversite Öğrencilerinin Öz-Duyarlılık ve Duyarlı Sevgi Düzeylerinin Ebeveyn Tutumları Açısından İncelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Erdemir, N. (2001) *İşitme Engelli Bir Çocuğun Annesi İle Oynadığı Oyunlarda Kullandığı İfadelerin Anlamsal İlişkiler Bakımından İncelenmesi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi: Ankara.
- Ercan, R. (2014). Öğretmenlerde Çocuk Sevgisi. *Turkish Studies*, 9 (8), 435-444. Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi Cilt-Sayı: 15-2 Yıl:2013
- Erkan, P. (1990). Sosyo-Ekonomik ve Eğitim Düzeyleri Farklı Olan Ailelerin.48- 60 Aylar Arasındaki Çocuklarının Dil Yapılarının İncelenmesi. Ankara: H.Ü.Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Bilim Uzmanlığı Tezi.
- Ercoşkun, M. H. & Nalçacı, A. (2005). Öğretimde Psikolojik İhtiyaçların Yeri ve Önemi. *Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2, 353-370.
- Erdem, Y. & Duyan, V. A. (2011). A determination of the Factors that Effect the Level of Pediatric Nurses's Liking of Children. *Türk Journal Med Sci*, 41, 295-305.
- Eren, E. (2015). *Örgütsel Davranış ve Yönetim Psikolojisi*. (15. Baskı). Ankara: Beta Basım.
- Erdoğan, Y, Bekir, A, Aras, A. (2005). Alt Sosyoekonomik Bölgelerde Ana Sınıfına Devam Eden 5-6 Yaş Grubundaki Çocukların Dil Gelişim Düzeylerine Bazı Faktörlerin Etkisinin İncelenmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14 (1), 231-246. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/cusosbil/issue/4371/59799>
- Erdoğan, S. (2010). Erken çocukluk döneminde televizyonun sosyal gelişimine ve değerler eğitimine etkisi. *International Conference on New Trends in Education and Their Implications*, 11-13 Nowember in Antalya.
- Erdoğan, S. & Baran, G. (2008). A Study on The Opinions of Parents Regarding Television Watching Habits of Their Children in The Four-Six Age Group. *The Social Sciences* 3(3), 245-248.
- Erkanal, H. (2001). Eski Önyasya'da Çocuk. B. Onur (Ed.) içinde, 3. *Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi Bildirileri. Dünya'da ve Türkiye'de değişen çocukluk* (ss. 117-124). Ankara: Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi.
- Erş, S. (2015). Okul Öncesi Çağda Anne-Çocuk İlişkisi Bağlamında Kendiliğin Oluşumu ve Yabancılaşma. *Düşünüyorum Dergisi*, 63. 25/12/2018 tarihinde

<http://www.dusunuyorumdergisi.com/okul-oncesi-cagda-anne-cocuk-iliskisi-baglaminda-k/> adresinden erişilmiştir.

- Erkuş, S, Yazar, T. (2013). Okul Öncesi Öğretmenlerinin Okul Öncesi Eğitim Programındaki Değerler Eğitimine İlişkin Görüşlerinin Değerlendirilmesi. Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi , (20) , 196-211. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/zgefd/issue/47944/606582>.
- Erkuş, A.(2013). Davranış bilimleri için bilimsel araştırma süreci. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Ertürk, K. Ö. & Kıyak, C. M. (2011). Müşteri Memnuniyetini Artırma Aracı Olarak Halkla İlişkilere Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi Penceresinden Bakmak. *Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi*, 32, 127-151.
- Eser, B. (2016). *Kuzey Kıbrıs'ta Ailede Çocuğun Değerinin Aile Yapıları Açısından İncelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Doğu Akdeniz Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Araştırma Enstitüsü, Gazimağusa, Kuzey Kıbrıs.
- Eşsizoglu, A. (2012). Aile İle İlgili Temel Kavramlar. Ç. Yenilmez (Ed.) içinde, *Aile yapısı ve ilişkileri* (s. 2-19). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Fass, P. (2003). Children and Globalization. *Journal of Social History*, 36 (4), 963-977.
- Freud, S. (2001). *Haz İlkesinin Ötesinde Ben ve İd* (Çev. A.N. Babaoğlu). İstanbul: Metis Yayınları.
- Fromm, E. (1990). *Sağlıklı Toplum* (Çev. Y. Salman & Z. Tanrısever). İstanbul: Payel Yayınevi.
- Fromm, E. (1994). *Sevme Sanatı* (Çev. S. Tunçay). Ankara: Akış Yayınları.
- Gassel, J. O. Y. (2011). *Sevgi Üstüne* (Çev. Y. Salman). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Gander, M. J. & Gadriner, H. W. (1998). *Çocuk ve Ergen Gelişimi*. (Çev. B. Onur). Ankara: İmge Kitabevi.
- Gander, M. J. & Gardiner, H. W. (1995). Çocuk ve ergen gelişimi. (Yayına Hazırlayan B. Onur; 2. Baskı). Ankara: İmge Kitabevi.
- Gander, M.J. & Gardiner, H.W. (2004). *Çocuk ve Ergen Gelişimi*. (Çev. B. Onur), imge Kitabevi: Ankara.
- Gençtan, E. (1993). İnsan olmak (12. baskı). *İstanbul: Remzi Kitabevi*.
- Gelbal, S. & Duyan, V. (2010). İlköğretim Öğretmenlerinin Çocuk Sevme Durumlarına Etki Eden Değişkenlerin İncelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 38, 127-137.

- Gleason, J. B. (1993). *The Development of Language*. Macmillan Publishing, New York.
- Gervain, J. (2015). Plasticity in Early Language Acquisition: The Effects of Prenatal and Early Childhood Experience. *Curr Opin Neurobiol*, 35, 13-20.
- Göksu, S. (2004). Altı yaş çocuklarında televizyon izleme ve zihinsel gelişim arasındaki ilişki, *Kastamonu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 12 (1): 121-132.
- Göçen, G. (2011). *Televizyonun Konuşma Eğitimine Etkileri*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.
- Göçer, A.(2012). Dil-Kültür İlişkisi ve Etkileşimi Üzerine. *Türk Dili*, 729, 50-57.
- Göçer, A.(2013). Türkçe Öğretmeni Adaylarının Dil Kültür İlişkisi Üzerine Görüşleri: Fenomenolojik Bir Araştırma. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi Cilt-Sayı: 15-2*
- Gökberk, M. (1946). Hegel'in Devlet Felsefesi. *Felsefe Arşivi, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü Dergisi*, 1 (2-3), 98-129.
- Güneş, F. (2012). Testlerden etkinliklere Türkçe öğretimi. *Dil ve Edebiyat Eğitimi Dergisi*, 1 (1), 31-42.
- Güneş, A. (2013). *Çocuk Eğitiminde Pozitif İletişim*. İstanbul: Nesil Yayınları.
- Güneş, A. (2014). *Annelik Sanatı*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Güneş, A. (2015). *Kişilik ve Karakter Gelişiminde Çocukluk Sırrı*. İstanbul: Nesil Yayınları.
- Gürler, A. (2005). *Çocuğun Suça Yönelmesinde Aile Faktörünün ve Akran Gruplarının Rollerinin İncelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Güleryüz, F. (1990). *48-60 Aylar Arasındaki Türk Çocuklarının Dil Yapılarının İncelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Hacettepe Üniversitesi Sağlık.
- Günaydın, B. (2011). *Çocuklara yönelik programlarda toplumsal cinsiyet rollerinin sunumu: TRTçocuk ve yumurcak TV. Uzmanlık Tezi*, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu, Ankara.
- Güven, N. ve Bal, S. (2000) *Dil Gelişimi ve Eğitimi 0-6 Yaş Dönemindeki Çocuklar İçin Destekleyici Etkinlikler*, Epsilon Yayınları: İstanbul.
- Hallahan, D., & Kauffman, M. (1994). Exceptional children: special introduction to education. *Trans. Javadian M. 5th ed. Mashhad: Astan Quads Resave & Publication Company*, 4 (9), 56-57.

- Hernon, P. (2004). The Sage Encyclopedia of Social Science Research Methods. *Library and Information Science Research*, 3 (26), 404-406. <https://doi.org/10.1016/j.lisr.2004.02.002>
- Hortaçsu, N. (1991). *İnsan İlişkileri*. Ankara: İmge.
- Hoff-Ginsberg, E. (1998). The Relation of Birth Order and Socioeconomic Status to Children's Language Experience and Language Development. *Appl Psycholinguist*, 19, 603-629.
- Hoff, E. (2013). *Language development*. Cengage Learning.
- Humpreys, T. (2002) *Çocuk Eğitiminin Anahtarı Özgüven* (Çev. T. Anapa), (4. Baskı), Epsilon Yayıncılık: İstanbul.
- Huber, E. (2007). Bildirişim Edincinin Dil Edincine Etkisi. *Dil Dergisi*, 1 (135), 7-21.
- Huang, Y. T., Zheng, X., Meng, X., & Snedeker, J. (2013). Children's assignment of grammatical roles in the online processing of Mandarin passive sentences. *Journal of memory and language*, 69 (4), 589-606.
- Huttenlocher, J., Haight, W., Bryk, A., Seltzer, M., & Lyons, T. (1991). Early vocabulary growth: relation to language input and gender. *Developmental psychology*, 27 (2), 236.
- Işıkoğlu Eroğan, N. (2016). Erken çocukluk döneminde çocuk-ebeveyn birlikte okuma etkinliklerinin incelenmesi. *Kastamonu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 24 (3).
- İrkin, A. (2012). *Çocukların gelişim süreci ve televizyonun etkileri*. Uzmanlık Tezi, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu, Ankara.
- İpek, N. (2006). İlköğretim Çağı Çocuklarında Kelime Dağarcığı Gelişimi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Uludağ Üniversitesi. Bursa.
- İzgi, M. (2008). *Oğlumu Yetiştiriyorum*. İstanbul: Elit Kültür.
- Jupp, V. (2011). The SAGE Dictionary of Social Research Methods. In *The SAGE Dictionary of Social Research Methods*. <https://doi.org/10.4135/9780857020116>
- Justice, L. M. (2006). *Communication Sciences and Disorders an Introduction*. Pearson Publishing.
- Jonston, J. (2005) "Factors That Influence Language Development" Encyclopedia On Early Childhood Development: Canada.
- Kabaklı, Ç. L. (2015). Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Çocuk Sevme Eğilimlerine Etki Eden Değişkenlerin İncelenmesi. *Turkish Studies*, 10/11, 811-830.
- Kaderavek, J.N.(2014). *Language Disorders in Children*. Pearson.

- Kağıtçıbaşı, Ç. (1980). *Çocuğun Değeri: Türkiye’de Değerler ve Doğurganlık*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1994). Türkiye’de Değişen Aile ve Çocuğun Değeri. B. Onur (Ed.) içinde, *Toplumsal Tarihte Çocuk Sempozyumu*. Toplumsal Tarihte Çocuk (ss. 31-38). İstanbul, Tarih Vakfı Yurt.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1999). Türkiye’de Çocuğun Geleceği: Çocukla İlgili Çalışmalarımın Öğrendiklerim. B. Onur (Ed.) içinde, 2. *Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi, Cumhuriyet ve Çocuk* (ss. 147-150). Ankara: Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları No: 2.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2009). Optimal Bir Çocuk Yetiştirme Modeline Doğru. M. Artar (Ed.) içinde, *Türkiye’de Çocuk Yetiştirme Yaklaşımlar Yöntemler Sorunlar Çözümler* (s. 27-44). Ankara: Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2012). Kültür ve Anababalık. (Der. Melike Sayıl ve Bilge Yağmurlu) içinde, *Ana babalık: Kuram ve Araştırma* (s. 61-80). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Kağıtçıbaşı, Ç., Ataca, B., Önder Erol, P. & Aloğlu, E. (2017). Çocuğun Değeri ve Aile Değişimi: Türkiye’den Otuz Yıllık Bir Portre. *Sosyoloji Dergisi*, 35, 77-101.
- Kandır, A. & Alpan, Y. (2008). Okul Öncesi Dönemde Sosyal-Duygusal Gelişime Ana Baba Davranışlarının Etkisi. *Aile ve Toplum*, 4 (14), 33-38.
- Kandır, A. (2004) *Gelişimde 3–6 Yaş Çocuğum Büyüyor*, (1. Baskı), Mor Pa Kültür Yayınları: İstanbul.
- Kandır, A., Ömeroğlu, E. (2005) *Bilişsel Gelişim*, Mor Pa Kültür Yayınları: İstanbul.
- Kara, S. (2014). *Kocaeli İlinde Çocuklarla Çalışan Hemşirelerin Çocukları Sevme Durumlarının İletişim Becerilerine Etkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Haliç Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul. Karabulut Demir, E. & Şendil, G. (2008). Ebeveyn Tutum Ölçeği (ETÖ). *Türk Psikoloji Yazıları*, 11 (21), 15-25.
- Karasar, N. (2000). Bilimsel Araştırma Yöntemi. Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- Karasar, N. (2014). Bilimsel Araştırma Yöntemi: Kavramlar İlkeler Teknikler. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Karasar, N. (2017). Bilimsel Araştırma Yöntemi:Kavramlar İlkeler Teknikler (32. Baskı).Ankara:Nobel Akademik Yayıncılık.
- Karasu, F. & Bilgen, F. G. (2017). Anneleri Tarafından Çocuklara Uygulanan Duygusal ve Fiziksel İstismar/İhmal Davranışları. *Sosyal Bilimler Dergisi* 7 (13), 22 – 34.

- Kasatura, İ. (1998). *Kişilik ve Özgüven*. İstanbul: Evrim Yayınevi.
- Karacan, E. (2000) “Bebeklerde ve Çocuklarda Dil Gelişimi”, *Klinik Psikiyatri Dergisi*, c.3, s. 4, ss. 263–268.
- Kayadibi, F. (2002). Sevgi Faktörünün Eğitim Verimliliği Üzerine Etkisi. *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı: 5.
- Kaynak, K. B., Ergin, B., Arslan, E. & Pınarcık, Ö. (2015). Okul Öncesi Öğretmeni Adaylarının Benlik Saygıları İle Çocuk Sevmeleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *İlköğretim Online*, 14(1), 86-96. DOI: 10.17051/io.2015.35947
- Keser, N., Odabaş, E. & Elibüyük, S. (2010). Ana-Babaların Çocuk İstismarı ve İhmali Konusundaki Bilgi Düzeylerinin İncelenmesi. *Türkiye Çocuk Hastalıkları Dergisi*, 4(3), 150-157.
- Keskin, F. Ömeroğlu, E. & Okur, A. (2015). 0-6 Yaş Arasındaki Çocuklara Sözcük Öğretimi ile ilgili Çalışmaların İncelenmesi. 3 (1), 80-95.
- Kennison, S. (2013). Introduction to Language Development.
- Klein, M. (2012). *Sevgi, Suçluluk ve Onarım*. (Çev. A. A. Köşkdere). İstanbul: Kanat Kitap.
- Kisten, K. D., Lori, A. F., & Leann L. B. (2005). Links between parents’ and girls’ TV behaviors: A longitudinal examination. *The Journal of Pediatrics*. 147 (4), 436-442.
- Kol, S. (2011). Erken Çocuklukta Bilişsel Gelişim ve Dil Gelişimi. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21, 1-21.
- Korkmaz, Z. vd. (1999) *Yüksek Öğretim Öğrencileri İçin Kompozisyon Bilgileri*. (4. Basım). Yök Matbaası: Ankara.
- Koçak, N. ve Dereli, E. (2005). Okul öncesi Eğitime Devam Eden 4-6 Yaş Arasındaki Çocukların İfade Edici Dil Düzeylerinin Bakım Tarzı ve Anne- Baba Eğitim Düzeyi Açısından İncelenmesi. *Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 14. Sayı.
- Kula, S. & Çakar, B. (2015). Maslow İhtiyaçlar Hiyerarşisi Bağlamında Toplumda Bireylerin Güvenlik Algısı ve Yaşam Doyumu Arasındaki İlişki. *Bartın Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 6(12), 191-210.
- Kuşcu, Ö., Erbay, F., Acar, Ş. & Gülnar, E. (2015). Okul Öncesi Öğretmen Adaylarının Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutumlarının Çocuk Sevmeye Durumu Açısından İncelenmesi. *Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2(3), 115-122.
- Kuyucu, Y., Şişman, M. & Kapıcıoğlu, O. (2013). Okul Öncesi Öğretmenlerinin “Çocuk” Kavramına İlişkin Sahip Oldukları Zihinsel İmgeler. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 2 (2), 43-53.

- Kurtuluş, K. (2010). Araştırmayöntemleri. İstanbul: Türkmen Kitabevi.
- Kulaksızoğlu, A. (1998) *Ergenlik Psikolojisi*, (1. Baskı), Remzi Kitapevi: İstanbul.
- Küçükkaragöz, H. (2003). Bilişsel gelişim ve dil gelişimi. B. Yeşilyaprak. *Gelişim ve öğrenme psikolojisi*, 76-107.
- Lauster, P. (2003). *Özgüven Öğrenebilir*. (Çev. L. Yarbaş). İzmir: İlya Yayınları.
- Levine, L. E. & Munsch, J. (2013). *Child Development: An Active Learning Approach*. SAGE Publications
- Lenneberg, E. (1967). *Biological Foundations of Language*. NewYork: Wiley
- Lee, B. (2006) “Dilin Biyolojik Dayanakları: Deneysel Kanıtlar Dilin Doğuştan Olmasını Destekliyor mu ?” (Çev. G. Yağayan), *Felsefe Ekibi Dergisi*, s.3.
- Lee, S. J., Bartolic, S. & Vandewater, E. A. (2009). Predicting Children’s Media Use in The USA: Differences in Cross-Sectional and Longitudinal Analysis. *Br J DevPsychol*, 27 (1): 123–143.
- Lerner, A. B. (2012). The Educational Resettlement of Refugee Children: Examining Several Theoretical Approaches. *Multicultural education*, 20 (1), 9-14.
- Lempert, H. (1985). Preschool Children’s Sentence Compherension: Strategies with Respect To Animacy. *Journal of Child Language*.
- Linebarger, D. L., & Walker, D. (2005). Infants’ and toddlers’ television viewing and language outcomes. *American behavioral scientist*, 48 (5), 624-645.
- Maslow, A. (1943). A Theory of Human Motivation. *Psychological Review*, 50(4), 370-396.
- Maslow, A. (2015). *İnsan Olmanın Psikolojisi*. (Çev. O. Gündüz). İstanbul: Kuraldışı Yayıncılık.
- Maviş, İ. (2008). *Dil ve Konuşma Bozukluğu Olan Öğrenciler* (Ünite 10). Diken, H.İ. (Ed.).
- Maviş, İ. (2005). Çocukta Anlam Bilgisinin Gelişimi. S.Topbaş. (Ed.) içinde, *Dil ve kavram gelişimi*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Mendelsohn, A. L, Dreyer, B. P., Brockmeyer, C. A., Berkule-Silberman, S. B.,Huberman, H. S. & Tomopoulos, S. (2011). Randomized Controlled Trial of Primary Carepediatric Parenting Programs: Effect on Reduced Media Exposrue Oninfants, Mediated Through Enhanced Parent–Child Interaction. *Arch Pediatr Adolesc Med*, 165 (1):42–48.
- Meece, J. L. (1997). *Child and Adolescent Development forEducators*. The McGraw-Hill Companies, University of North Caroline.

- Milli Eğitim Bakanlığı (MEB), (2001) *Gecikmiş Konuşma Öğretmen El Kitabı*, AkGam Sanat Okulu Matbaası: Ankara.
- Milli Eğitim Bakanlığı (MEB), (2007).Çocuk Gelişimi ve Eğitimi, Aile ve Çocuk. MEB. 03/02/2016 tarihinde http://mebk12.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/21/18/974637/dosyalar/2013_01/31090955_aileveocuk.pdf adresinden erişilmiştir.
- Milli Eğitim Bakanlığı (MEB), (2013). Çocuk gelişimi ve eğitimi dil gelişimi, Ankara.http://www.megep.meb.gov.tr/mte_program_modul/moduller_pdf/Dil%20Geli%C5%9Fimi.pdf sayfasından elde edilmiştir.
- Mussen,P.H. ve ark.(1990).Child Development and Personality,7.baskı,New York,Harper Collins Publishers.
- Mutluer, S. (2006). *Özgüven Oluşmasında Manevi Değerlerin Rolü*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara
- Murphy, C., Messer, D., & Schaffer, H. (Ed.). (1977). *Mothers, Infants, and Pointing: A Study of Gesture, in Studies in mother Infant Interaction*. London: Academic Press.
- Muslugüme, E. (2015). *Dil Gelişimini Destekleyici Ebeveyn Eğitim Programının Sosyo Ekonomik Düzeyi Düşük Ailelerin Çocuklarının Dil Gelişimine Etkisi*. Pamukkale Üniversitesi, Denizli.
- Morgan, J. J., & Cole, L. B., (1968). Çocuk ve Gençlik Psikolojisi. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Morrison, G. (2004) *Early Childhood Education Today, Upper, Saddle River, N.J.:* Merrill/Prentice Hall.
- Nacak, M., Yağmurlu, B., Durgel, E. & Van De Vijver, F. (2011). Metropol ve Anadolu'da Ebeveynlik: Biliş ve Davranışlarda Şehrin ve Eğitim Düzeyinin Rolü. *Türk Psikol Derg*, 26 (67):85-100
- Nelson, K., Hampson, J., & Shaw, L. K. (1993). Nouns in early lexicons: Evidence, explanations and implications. *Journal of Child Language*, 20(1), 61-84.
- Onur, B. (2005a). Çocukluğun Dünü ve Bugünü. *Kebikeç İnsan Bilimleri İçin Kaynak Araştırmaları Dergisi*, 10 (19), 99-112.
- Onur, B. (2005b). *Türkiye'de Çocukluğun Tarihi*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Onur, B. (2012). Çocukluğun ve Çocuk Yetiştirmenin Tarihi. (Der. Melike Sayıl ve Bilge Yağmurlu) içinde, *Ana babalık: Kuram ve Araştırma* (s. 19-60). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Okuma, K. & Tanimura, M. (2009). A Preliminary Study on The Relationship Between Characteristics of TV Content and Delayed Speech Development in Young Children. *Infant Behav Dev*; 32 (3), 312-21.

- Okday, A. (1998) *Ana Baba Okulu*, Remzi Kitapevi: İstanbul.
- Okday, A. (2000). *Yaşamın sihirli yılları: Okul öncesi dönem*. Epsilon.
- Okday, A. (2002) *Yaşamın Sihirli Yılları Okulöncesi Dönem*, (3. Baskı), Epsilon Yayınları: İstanbul.
- Ozankaya, Ö. (1999) *Toplum Bilim*, (10. Baskı), Cem Yayınevi: İstanbul.
- Oğuzkan, Ş. & Oral, G. (1996). *Okul Öncesi Eğitimi*. İstanbul: M.E.B.
- O'Dea, T. & Mukherji, P. (2000). *Understanding Children/s Language and Literacy*. Nelson Thornes.
- Öngider, N. (2013). Anne-Baba İle Okul Öncesi Çocuk Arasındaki İlişki. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 5 (4), 420-440.
- Önder, A. (2004) *Ailede İletişim; Konuşarak ve Dinleyerek Anlaşalım*, (2. Baskı), Mor Pa Kültür Yayınları: İstanbul.
- Özbek, G. (1982). Çocuklarımız üzerine. *Ankara Barosu Dergisi*, Sayı: 5.
- Özel, E. & Zelyurt, H. (2016). Anne Baba Eğitiminin Aile Çocuk İlişkilerine Etkisi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 36, 9-34.
- Özen, Y. & Gülaçtı, F. (2010). Duyusal Alan Öğrenilerinden Sevgi ve Sevgi Kuramları (Sevgiye Dair Söylenceler). *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 1 (2), 135-149.
- Özmen, R. (2004) *Çocuklarda Oluşum, Gelişim, Eğitim*, Bilge Matbaacılık: İstanbul.
- Özgen, H. (2017). *Çocukluk Çağı Ruhsal Travmalarının Ebeveyn Tutumları Üzerindeki Yordayıcılığı* (Master's thesis, İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü). Özgür, İ.N. (1979) *Çocuk Psikolojisi*, İbrahim Özgür Yayınları: İstanbul.
- Öztürk, M. (2011). Çocuk İhmali ve İstismarı. M. Öztürk (Ed.) içinde, *Çocuk Hakları Açısından Çocuk İhmali ve İstismarı* (s. 13-28). İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Öztürk, A. (2005) *Okulöncesi Eğitim Kurumlarında Ana Dil Etkinlikleri*, Nobel Yayıncılık: Ankara.
- Öztürk, C. & Karayağız, G. (2007). Çocuk ve Televizyon. *Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*. 10 (2), 81-85.
- Öztürk, H. (1995) *Okulöncesi Eğitim Kurumlarına Giden ve Gitmeyen İlkokul Birinci Sınıf Öğrencilerinin Alıcı ve İfade Edici Dil Düzeyleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi: Ankara.

- Özyürek, A. & Tezel Şahin, F. (2005). 5-6 Yaş Grubunda Çocuğu Olan Ebeveynlerin Tutumlarının İncelenmesi. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25(2), 19-34.
- Öymen, M. R. (1966). Dil Ve Düşüncede Anadili Ve Yabancı Dil. *Pedagoji Cemiyeti Dergisi*.
- Pagani, L. S., Fitzpatrick, C., Barnett, T. A. & Dubow, E. (2010). Prospective Associations Between Early Childhood Television Exposure and Academic, Psychosocial and Physical Well-Being By Middle Childhood. *Arch PediatrAdolesc Med*, 164 (5): 425–431.
- Paker, Y., Cesur, S., Paker, O. (2007). Televizyon ve Çocuk: Çocukların TV Programlarına İlişkin Tercihleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 6 (19), 106-125. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/esosder/issue/6133/82244>
- Paudel, S., Jancey, J., Subedi, N. & Leavy, J. (2017) Correlates of Mobile Screen Media Use Among Children Aged 0-8: A Systematic Review. *BMJ Open*, 7(10), e014585.
- Preschool, S. G. H., Wiig, E. H. & Secord, W. A. (Ed.) . *Human Communication Disorders* içinde (pp. 86-104). Allyn Bacon, Boston
- Pope, C. (1996). Doğumdan Bir Yaşına Kadar Bebeğin Aylık Gelişimi. Çeviren: Bülent Pancarcı. Ankara: Doruk Yayınları.
- Poe, M. D., Burchinal, M. R., & Roberts, J. E. (2004). Early language and the development of children's reading skills. *Journal of School Psychology*, 42 (4), 315-332.
- Pollock, J., Waller, E., & Politt, R. (2010). Speech and language processing. In *Day-to-Day Dyslexia in the Classroom* (pp. 16–28). Taylor & Francis. https://doi.org/10.4324/9780203461891_chapter_3
- Popkin, M., Garcia, EJ ve Woodward, H. (1987). *Aktif ebeveynlik*. Bülbul-Conant Şirketi.
- Poyraz, H. (1995). F. Almanya’da ve Türkiye’de Okul öncesi Eğitim Alan 4-6 Yaşlar Arası Türk Çocuklarının Dil Gelişim Düzeylerinin Karşılaştırılması. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi. Ankara.
- Poyraz, Hatice.(1998). F. Almanya’da Ve Türkiye’de Okul öncesi Eğitim Alan 4-6 Yaşlar Arası Türk Çocuklarının Dil Gelişim Düzeylerinin İncelenmesi. *Türk Yurdu*, Kasım/135.
- Poyraz, H. (2001). 4-6 Yaş Okul Öncesi Çocuğunu Öğrenmeye Hazırlama. *Gazi Üniversitesi Anaokulu/Anasınıfı El Kitabı*. İstanbul: Ya-Pa yayınları.
- Picq, P, Sagart, L., Dehaene, G., & Lestienne, C. (2014). *Dilin en güzel tarihi*. (Çev. S. Rifat), İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

- Pinker, S. (2001). *Language Acquisition. An Invitation to Cognitive Science VI. Language Cambridge*. (2ndEd). London: MAMIT Pres
- Razon, N. (1982) *Okuma Güçlükleri*, Eğitim ve Bilim dergisi
- Reznick, J. S., & Goldsmith, L. (1989). A multiple form word production checklist for assessing early language. *Journal of Child Language*, 16 (1), 91–100. <https://doi.org/10.1017/S0305000900013453>
- Rideout, V., Vanderwater, E. & Wartella, E. (2003). *Zero to Six: Electronic Media in the Lives of Infants, Toddlers and Preschoolers*. Menlo Park: The Henry J. Kaiser Family Foundation.
- Robinson, C. C., Mandlco, B., Olsen, S. F., & Hart, C. H. (1995). Authoritative, authoritarian, and permissive parenting practices: Development of a new measure. *Psychological reports*, 77 (3), 819-830.
- Saxton, M. (2017). *Child language: Acquisition and development*. Sage.
- Santrock, J. W. (2011). *Life-span development*. (13th ed.). New York: McGraw-Hill.
- Sanders, MR, Markie-Dadds, C., Tully, LA ve Bor, W. (2000). Üçlü P-pozitif ebeveynlik programı: erken başlangıç davranış problemleri olan çocukların ebeveynleri için geliştirilmiş, standart ve kendi kendine yönlendirilen davranışsal aile müdahalesinin bir karşılaştırması. *Danışmanlık ve klinik psikoloji dergisi*, 68 (4), 624.
- San bayhan, P. ve Artan,İ. (2007), *Çocuk Gelişimi ve Eğitimi*, İstanbul, Morpa Kültür Yayınları.
- Sağlam, M. & Aral, N. (2016). Tarihsel Süreç İçerisinde Çocuk ve Çocukluk Kavramları. *Çocuk ve Medeniyet Dergisi*, 2, 43-56.
- Sarı, E. (2016a). *Başarılı Çocuk Yetiştirme*. Antalya: Nokta E-Book. 05/10/2017 tarihinde <https://books.google.com/?hl=tr&resinid=erişilmiştir>.
- Sarı, K. (2016b). *Okul Öncesi Öğretmenlerinin Çocuk Sevgilerinin ve Mesleki Benlik Saygılarının Profesyonellik Değişkenleri Açısından İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Semerci, M. (2012). Çocuğun Kişilik Gelişiminde Ailenin Rolü. *Uluslararası Katılımlı Çocuk İhtiyaçları Sempozyumu Bildiri Kitabı*, (ss. 216-223). Mutlu Çocuklar Derneği Yayınları, Ankara.
- Smetana, JG (1994). Ebeveynlik stilleri ve ebeveyn otoritesi hakkındaki inançlar. *Çocuk ve Ergen Gelişimi İçin Yeni Yönelimler*, 1994 (66), 21-36.
- Senemoğlu, N., (1989). Okulöncesi eğitimde dilin önemi, *Milli Eğitim Vakfı Dergisi*. 4 (14), 21–22.

- Senemoğlu, N. (2002) *Gelişim Öğrenme ve Öğretim Kuramdan Uygulamaya*, Gazi Kitabevi: Ankara
- Seven, S. (2008). *Çocuk Ruh Sağlığı*. Ankara: Pegem.
- Seven, S. (2015). *Dil Gelişimi*. Çocuk Gelişimi. Ankara: Vize Yayıncılık.
- Seven, S. (2018). *Çocuk Ruh Sağlığı*. <https://doi.org/10.14527/9786050022094>
- Seven, S. & İnci, M. A. (2015). *Social Behaviors in Nuclear and Extended families Children Age 6 to 11 – A Longitudinal Study with Turkish Sample*. International Journal of Social Science and Humanity.
- Seven, S. & Ogelman, H. G. (2012). Attachment Stability in Children Aged 6 to 9 Years in Extended and Nuclear Families. *Early Education and Development*. <https://doi.org/10.1080/10409289.2011.607362>
- Sever, S., Kaya, Z ve Aslan, C. (2006). Etkinliklerle Türkçe Öğretimi. Morpa Kültür Yayınları. İstanbul.
- Sevinç, M. (2003) *Erken Çocuklukta Gelişim ve Eğitimde Yeni Yaklaşımlar; Dil Gelişimi Ve İlköğretime Hazırlık*, Mor Pa Kültür Yayınları: İstanbul.
- Seçilmiş, S. (1996). *Anaokuluna giden ve gitmeyen erken çocukluk dönemindeki çocukların dil gelişimi ile ilgili becerilerinin incelenmesi*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Seçilmiş, S. (2006). *Anaokuluna Giden ve Gitmeyen Dönemdeki Çocukların Dil Gelişimi ile ilgili Becerilerin İncelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara
- Selçuk, Z. (2004) *Gelişim ve Öğrenme*, Nobel Yayıncılık: Ankara.
- Şirin, M. R. (2006). *Televizyon çocuk ve aile- yeni çocukluğun televizyon sarmalı*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Solak, A. (2009). *Çocuklarda ve Gençlerde Şiddet, Saldırganlık ve Suçluluk Duyguları Açısından Ana Baba Eğitimi*. Ankara: Hegem Yayınları.
- Schachter, FF, Shore, E., Hodapp, R., Chalfin, S. ve Bundy, C. (1978). Kızlar daha erken konuşuyor mu ? Küçük çocuklarda ortalama konuşma süresi. *Gelişim Psikolojisi*, 14 (4), 388-392. <https://doi.org/10.1037/0012-1649.14.4.388>
- Shaffer, R.D. (1994). *Social & Personality Development*. Brooks-Cole Publishing Comp, Pacific Grove, California.
- Snow, C. (1994) *Beginning From Baby Talk: Twenty Years of Research on Input and Interaction*. In C. Galloway & B. Richards (Eds.), *Input and Interaction in Language Acquisition* (p. 3-12). Cambridge University Press, London.

- Spera, C. (2005). Ebeveynlik uygulamaları, ebeveynlik stilleri ve ergenlik dönemi okul başarısı arasındaki ilişkinin gözden geçirilmesi. *Eğitim psikolojisi incelemesi*, 17 (2), 125-146.
- Sümer, N. (2010). *Anne-Baba Tutum ve Davranışlarının Psikolojik Etkileri : Türkiye’de Yapılan Çalışmalara Toplu Bakış*. Türk Psikoloji Yazıları
- Sümer, N., Gündoğdu Aktürk, E., & Helvacı, E. (2010). Anne-Baba Tutum ve Davranışlarının Psikolojik Etkileri: Türkiye’de Yapılan Çalışmalara Toplu Bakış. *Türk Psikoloji Yazıları*, 13 (25), 42-59.
- Sümer, N. (2009). Ana-Baba ve Çocuk Penceresinden Türkiye’de Çocuk Yetiştirme Tutumları. M. Artar (Ed.) içinde, *Türkiye’de Çocuk Yetiştirme Yaklaşımlar Yöntemler Sorunlar Çözümler* (s. 47-64). Ankara: Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi.
- Sigelman, C. K. & Rider, E. A. (2009). *Life Span Human Development*. CENGAGE Learning.
- Şahin, M. (1995). Çocukta Dil Gelişimi. *Dil Dergisi*, 30, 64-70.
- Şahin, S. (1978). *Bithynische Studien [Inchriften griechischer Städte in Kleinasien 7]*. Bonn.
- Şen, S. (2004) “Okulöncesi Çocuklarının Dil ve Kavram Gelişimlerine Etkisi Yönünden Öykü İle Masal Kitaplarının İncelenmesi”, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Aydın.
- Şeker, S. E. (2014). Dijitalleşme. *YBS Ansiklopedi*, 1 (1), 6-8.
- Şener, T. (2013). Günümüzde Çocukluk ve Çocuk Kültürü Üzerine Bir Derleme. F. Çok ve C. Karadeniz (Eds.) içinde, *Prof. Dr. Bekir Onur’a Armağan: Çocuklar, Gençler ve Müze Eğitimi* (s. 78-104) .Ankara: Anı Yayıncılık.
- Tabachnick, B.G. & Fidell L.S. (2013). *Using multivariate statistics*. Pearson, Boston.
- Tan, M. (1989). Çağlar Boyunca Çocukluk. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 22 (1), 71-88.
- Tan, M. (1994). Çocukluk: Dün ve Bugün. B. Onur (Ed.) içinde, *Toplumsal Tarihte Çocuk Sempozyumu*. Toplumsal tarihte çocuk (ss. 11-30). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Taner, M. (2003) *Okulöncesi Eğitimi Alan ve Almayan Farklı Ekonomik Düzeylerdeki Çocukların Dil Gelişimlerinin Karşılaştırılması*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi: Bursa.
- Taner, M., & Başal, H. A. (2005). Farklı sosyoekonomik düzeylerde okulöncesi eğitimi alan ve almayan ilköğretim birinci sınıf öğrencilerinin dil gelişimlerinin cinsiyete göre karşılaştırılması. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18 (2), 395-420.

- Talu, N. (1999). Çoklu zeka kuramı ve eğitime yansımaları. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 15 (15), Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/hunefd/issue/7820/102785>
- T.C. Millî Eğitim Bakanlığı. Öğrencilerin Televizyon İzleme Alışkanlıkları. http://yegitek.meb.gov.tr/tamamlanan/TV_izleme.pdf. 23 Ekim 2013.
- Temel, F. (1994). *Ankara'daki farklı sosyo-ekonomik düzeydeki 0-6 yaş grubu çocuklarının gelişim durumlarının incelenmesi üzerine bir araştırma*. Gazi Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi Çocuk Gelişimi ve Ev Yönetimi Eğitimi Bölümü, Ankara.
- Temel, F.Z. (2000) “Erken Çocukluk Döneminde Dil Gelişimi; Sosyoekonomik Düzey ve Cinsiyet İlişkisi” *Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, c.20, s. 2, ss.40–45: Ankara.
- Temel, F.Z. (Ed.). (2019). *Aile Eğitimi Ve Erken Çocukluk Eğitiminde Aile Katılım Çalışmaları*. Anı Yayıncılık .Ankara.
- Temiz, G. (2002). *Okulöncesi eğitimin çocuğun dil gelişimine olan etkisi* (Doctoral dissertation, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Teber, M. (2014). *Çocuk Eğitiminde İdeal Ana Baba*. İstanbul: C Planı Yayınları.
- Tezcan, M. (1992). Çocuk eğitiminde ailenin rolüne sosyolojik bir bakış. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 12 (1), 127-135.
- Tezcan, M. (2005) *Çocuk Sosyolojisi*, Kök Yayıncılık: Ankara.
- Tezel Şahin, F. & Cevher, F.N. (2007). *Türk Toplumunda Aile-Çocuk İlişkilerine Genel Bir Bakış*. ICANAS 38 (38. Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi)’de sunulmuş bildiri, Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu.
- Tezel, A. (2004). Aile İçi İletişim. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 1 (1),1-6.
- Tural, N. (1977) *Ankara’da Anaokuluna Giden 4–6 Yaş Çocuklarının Kelime Bilgilerine Yaş, Cinsiyet ve Ailenin Eğitim Düzeyinin Etkisinin İncelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi: Ankara.
- TURAL, NKT (1997). Eğitim Planlaması: Kavram, İlkeler Ve Yaklaşımlar. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 27 (2), 793-802.
- Tuzcuoğlu, N. (2004) *Bir Aile Olmak: Anne Baba Olmanın Altın Kuralları*, Morpa Kültür Yayınları: İstanbul.
- Tunçok, İ. (2008). *Aile Yapısında Çatırtı Sesleri Yükseliyor*. İstanbul: Birolset Matbaacılık.

- Turhan, B. & Özbay Y. (2016). Erken çocukluk eğitimi ve nöroplastisite. *Erken Çocukluk Eğitimi Araştırmaları Dergisi* 1(2), 46-56.
- Türk Dil Kurumu, (2019). Büyük Türkçe sözlük. 02/10/2019 tarihinde http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.56f82b67259b82.05712591. adresinden erişilmiştir.
- Türk Medeni Kanunu (2001). 22.11.2001 tarih ve 4721 sayılı *Türk Medeni Kanunu*, Resmi Gazete.
- Türk, R., Kardaş Özdemir, F. & Kerimoğlu Yıldız, G. (2017). Öğretmenlerin Çocuk Sevme Durumlarının Belirlenmesi: Kars Örneği. *İzmir Dr. Behçet Uz Çocuk Hast. Dergisi*, 7 (1), 45-52.
- Tümkan, F. Televizyondaki Şiddetin Çocuk Üzerindeki Etkisi. <http://talimterbiye.mebnet.net/Dergi/4.pdf>. 8 Kasım 2013.
- Türk Dil Kurumu, (2019). Büyük Türkçe Sözlük. 02/10/2019 tarihinde http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.56f82b67259b82.05712591 adresinden erişilmiştir.
- Tombul, I. (2006). *Kültürel Yozlaşmanın Göstergesi Olarak Televizyonda Dilin Kullanımı: Televizyon Sunucuları Örneği*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Topping, K., Dekhinet, R., & Zeedyk, S. (2013). Parent-Infant Interaction and Children's Language Development. *Educational Psychology*. <https://doi.org/10.1080/01443410.2012.744159>
- Topbaş, S. (2000). İletişim, Dil, Konuşma: Temel Kavramlar. S. Topbaş (Ed.), içinde, *Çocukta Dil ve Kavram Gelişimi* (s.1-22). Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Topbaş, S. (2005) *Dil Ve Kavram Gelişimi*, Kök Yayıncılık: Ankara.
- Toppelberg, C. O. & Shapiro, T. (2000). Language Disorders: A10-Year Research Update Review. *J Am Acad Child Adolesc Psychiatry*, 39, 143-152.
- Tomasello, M. (2000). Do Young Children Have Adult Syntactic Competence *Cognition*, 74, 209-253.
- Thompson, D. A. & Christakis, D. A. (2005). The Association Between Television Viewing and Irregular Sleep Schedules Among Children Less Than 3 Years of Age. *Pediatrics*, 116 (4), 851-856.
- Tomopoulos, S., Dreyer, B. P., Berkule, S., Fierman, A. H., Brockmeyer, C. & Mendelsohn, A. L. (2010). Infant Media Exposure and Toddler Development. *Arch Pediatr Adolesc Med*, 164 (12), 1105-1111.

- Tomopoulos, S., Dreyer, B. P., Valdez, P., et al. (2007). Media Content and Externalizing Behaviors in Latino Toddlers. *Ambulatory Pediatr*, 7(3), 232–238.
- Uğurlu, C. T. (2013). Öğretmenlerin İletişim Becerisi ve Empatik Eğilim Davranışlarının Çocuk Sevmeye Düzeyleri Üzerine Etkisi. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 3 (2), 51-61.
- UNICEF (2004). Çocuk Haklarına Dair Sözleşme. *UNICEF Türkiye*, Ankara. 17/10/2017 tarihinde http://www.unicef.org/turkey/pdf/_cr23.pdf sayfasından erişilmiştir.
- Ülgen, G. & Fidan, E. (1987). *Çocuk Gelişimi*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Gençlik ve Spor Başkanlığı Yayınları.
- Ünal Güçlü, G. (2015). *Okul Öncesi Dönemdeki Çocukların Davranışlarıyla Ana Baba Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Ünal, Ş. (2012). Dil ve Kültür. Ankara: Eskiye Yayınları.
- Vardar, B. (1982). *Dilbilimin temel kavram ve ilkeleri* (No. 492). Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Varol, N. (2005) *Aile Eğitimi*, Kök Yayıncılık: Ankara.
- Vakkasoğlu, V. (2005). *Biz Evleniyoruz*. İstanbul: Sevgi Yayınları.
- Vandewater, E. A., Bickham, D. S., Lee, J. H., Cummings, H. M., Wartella, E. A. & Rideout, V. J. (2005). When the Television is Always On - Heavy Television Exposure Andyoung Children's Development. *Am Behav Sci*, 48(5), 562–577.
- Walker, S., Irving, K., ve Berthelsen, D. (2002). Gender influences on preschool children's social problem-solving strategies. *The Journal of Genetic Psychology*, sf.163.
- Wetherby, A. M.(1998) , Communication Disorders in Infant, Toddlers and Preschool, Shames, G. H., Wiig E. H.,Secord W. A. (Ed.), Human Communication Disorders içinde (pp.86-104) Allyn Bacon, Boston
- Williamson, M. (2004). *Sevgiye Dönüş* (Çev. J. G. Gürsoy). İstanbul: Akaş Yayın ve Dağıtım.
- Whitehurst, Grover, & Others. (1991). Treatment of Early Expressive Language Delay: If, When, and How. *Topics in Language Disorders*, 11(4), 55-68
- Word Bank. (2005). *Early Child Development From Measurement To Action: A Priority For Growth and Equity*. Washington, D.C.: World Bank.

- Wood, C. T., Brown, J. D., Brown, C. L., Howard, J. B., Steiner, M. J., Perrin, A. J., Levine, C. & Perrin, E. M. (2019). Concordance of Child and Parent Reports of Children's Screen Media Use. *Acad Pediatr*, 2859 (19), 30112-3.
- Wood, DF (2003). Probleme dayalı öğrenme. *Bmj*, 326 (7384), 328-330'da açıklanmaktadır.
- Yayla, Ş. (2003) *Alt Sosyoekonomik Düzeydeki Ailelerden Gelen 60–72 Aylar Arasındaki Çocuklara Uygun Dil Eğitim Programının Çocukların Dil Gelişimlerine Etkisinin İncelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü: Ankara.
- Yalçın, İ. (2011). *Sevgi Nedir?* 7/12/2019 tarihinde <https://www.bilimveutopya.com.tr/node/3505> adresinden erişilmiştir.
- Yapıcı, M. & Yapıcı, Ş. (2004). Bir Değer Olarak Çocukluk. *Bilim, Eğitim ve Düşünce Dergisi*, 4(4). 12/09/2019 tarihinde <http://www.universite-toplum.org/text.php?id=205> adresinden erişilmiştir.
- Yavuzer, H. (1993). *Ana Baba ve Çocuk*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H. (1997) *Ana-Baba Çocuk*, Remzi Kitapevi: İstanbul.
- Yavuzer, H. (2000). *Çocuğunuzun ilk 6 yılı*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H. (2002) *Bedensel, Zihinsel ve Sosyal Gelişim İle Çocuğunuzun İlk Altı Yılı*, (14. Basım), Remzi Kitapevi: İstanbul.
- Yavuzer, H. (2004). Ülkemizde Çocuğun Dünyü, Bugünü ve Geleceğine İlişkin Değerlendirmeler. Müge Artar (Ed.) içinde, 4. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi. *Disiplinlerarası Bakışla Türkiye’de Çocuk* (s. 255-286). Ankara: Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları.
- Yavuzer, H. (2008); *Çocuk psikolojisi*, İstanbul: Remzi.
- Yavuzer, H. (2014). *Bedensel, Zihinsel ve Sosyal Gelişimiyle Çocuğunuzun İlk 6 Yılı*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H. ve Demir, İ. (2016). Yeni kuşak anne-babalar ve çocukları. *İstanbul, Remzi Kitapevi*.
- Yazgan İnanç, B. & Yerlikaya, E. E. (2014). *Kişilik Kuramları*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Yazgan İnanç, B., Bilgin, M. & Kılıç Atıcı, M. (2007). *Gelişim Psikolojisi Çocuk ve Ergen Gelişimi*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Yazgan Y., Öktem F., Beyazova U. & Haktanır G. (2009). Türkiye’de Çocuk Yetiştirme Üzerine Gözlemler. Müge Artar (Ed.) içinde, *Türkiye’de Çocuk Yetiştirme Yaklaşımlar Yöntemler Sorunlar Çözümler* (s. 107-132). Ankara:

Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları.

- Yayla, S. (2003). Alt Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Ailelerden Gelen 60-72 Aylar Arasındaki Çocuklara Uygulanan Dil Eğitim Programının Çocukların Dil Gelişimine Etkisinin İncelenmesi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü: Ankara.
- Yazıcı, Z. (2013). Okul Öncesi Öğretmen Adaylarının Çocuk Sevme Eğilimlerinin İncelenmesi. *Mediterranean Journal of Humanities*, 3 (2), 279-286.
- Yeşilyaprak, B., Aydın, B., Can, G., Ersanlı, K., Kılıç, M., Küllahoğlu, Ş., Öztürk, B., Bilgi, F., Küçükkaragöz, H., Kısaç, Ş., Korkmaz, Ş., Bilgin, M. (Edit. B. Yeşilyaprak) (2004) *Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi* (6. Baskı), Pegem A Yayıncılık: Ankara.
- Yeşilbağ, Ş. (2011). Karakter Eğitiminin Standartlar Müfredatıyla Birlikte Gerçekleştirme. *Yaşadıkça Eğitim Dergisi*, 110, 20-26
- Yenibaş, R. (2018). *Çocuk Gelişimi Eğitimi ve Sağlığı*. İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Sanat ve Meslek Eğitimi Kursları (İSMEK) Yayınları. 25.12.2018 tarihinde <http://ismek.ist/files/ismekOrg/File/ekitap/cocuk/COCUK.PDF> adresinden erişilmiştir.
- Yenisor, E. (1989). *Yuvarın Dil Gelişimine Etkisi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Çocuk Sağlığı Enstitüsü (Doctoral dissertation, Yüksek Lisans Tezi).
- Yenilmez, Ç. (2012). Aile İlişkileri. Ç. Yenilmez (Ed.) içinde, *Aile Yapısı ve İlişkileri* (s. 20-41). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Yörükoğlu, A. (1997) *Değişen Toplumda Aile ve Çocuk*, (5. Basım), Özgür Yayınları: İstanbul.
- Yörükoğlu, A. (1996) *Çocuk Ruh Sağlığı Çocuğun Kişilik Gelişimi, Yetiştirilmesi ve Ruhsal Sorunları*, (20. Basım), Özgür Yayınları: İstanbul.
- Yörükoğlu, A. (1992). *Değişen Toplumda Aile ve Çocuk*. İstanbul: Özgür Yayın Dağıtım.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2016). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, A. (2008). *Okulöncesi Eğitim Kurumlarından Yararlanmayan 4-5 Yaş Çocuklarının Dil Gelişimini Etkileyen Faktörlerin İncelenmesi (Konya İli Örneği)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Yıldırım, A. & Yıldırım, F. S. (2016). *Okul Öncesi Eğitim Kurumlarından Yararlanmayan Çocuklarının Dil Gelişiminin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi*. Eğitim Bilim ve Teknoloji Araştırmaları Dergisi, 1 (2), 144-152.

- Yıldırım, A.(2016). *Okul Öncesi Eğitim Kurumlarından Yararlanmayan 4-5 Yaş Çocuklarının Dil Gelişimini Etkileyen Faktörlerin İncelenmesi*. Eğitim, Bilim ve Teknoloji Araştırmaları Dergisi. Cilt 1, Sayı 2, Güz 2016, Sayfa 133-143 ISSN: 2548-0286.
- Yıldırım, A. & Koçak, N. (2016). Okul öncesi eğitim kurumlarından yararlanmayan 4-5 yaş çocuklarının dil gelişimini etkileyen faktörlerin incelenmesi. Eğitim, Bilim ve Teknoloji Araştırmaları Dergisi, 1 (2), 133-143.
- Yılmaz, R. (2010). *Farklı Sosyokültürel Seviyelerdeki 6 Yaş Grubu Çocukların Kelime Dağarcıklarının, Anne Baba Tutumları Açısından İncelenmesi (Aydın İli Örneği)*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın.
- Yüksel, H. (2003) *Eskişehir’de Yaşayan 30–47 Aylar Arasındaki Çocukların Alıcı Dil Becerilerinin İncelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi: Eskişehir
- Zengin, H. K. (2009). Çocukların Evrensel Ahlak Değerlerini Edinmesinde Ailenin Benimsediği Eğitsel Yaklaşım ve Yöntemlerin Etkisi (Saygı Değeri Üzerine Yapılmış Uygulamalı Bir Araştırma). M. Artar (Ed.) içinde, *Türkiye’de Çocuk Yetiştirme Yaklaşımlar Yöntemler Sorunlar Çözümler* (s. 107-132). Ankara: Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları.
- Zimmerman, F. J. & Christakis, D. A. (2005). Children’s Television Viewing and Cognitiveoutcomes: A Longitudinal Analysis Of National Data. *Arch Pediatr Adolesc Med*, 159 (7), 619–625.
- Zimmerman, F. J., Christakis, D. A., & Meltzoff, A. N. (2007). Television and DVD/video Viewing in Children Younger than 2 Years. *Archives of Pediatrics and Adolescent Medicine*, 161 (5), 473–479.
- Zoromba, M. A. (2016). *Relationship between Language Development and Watching TV among Infants and Toddlers*. In 3rd national pediatric nursing conference faculty of nursing Port Said University.

Resim Kaynakları

08/01/2020 tarihinde <https://www.tozok.org.tr/Page/Tr/Icerik/Sempozyumlar/5temel-egitim-sempozyumu/109> adresinden erişilmiştir.

Martin L.M & Fabes R. (2008). *Discovering Child Development*. Cengage Learning.

EKLER

EK 1. Araştırma İzinleri

Ebeveyn Tutum Ölçeği İzin İstemi

Filiz ALTIPARMAK ERCAN:

Kimden: "filiz altıparmak" <filiz_gazi@hotmail.com>

Kime: gsendil@istanbul.edu.tr

Gönderilenler: 21 Aralık Pazartesi 2015 15:48:29

Konu: Ebeveyn Tutum Ölçeği

Merhaba sayın hocam, nasılsınız?

Ben Muş Alparslan Üniversitesinde öğretim görevlisi aynı zamanda okul öncesinde yüksek lisans öğrencisi Filiz ERCAN.

Sizi rahatsız etmemin nedeni seminer ve tezimde ebeveyn tutum ölçeğinizi izniniz olursa kullanabilir miyim? dir.

Şimdiden teşekkürler.

Sevgi ve saygılarımla. Atıf yapılacak Kaynak:

Karabulut Demir, E. (2007). Ebeveyn tutum ölçeği (ETÖ). Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Gül Şendil<gsendil@istanbul.edu.tr>

Merhaba Filiz tabii ölçeği kullanabilirsin. Ekte ilgili bilgileri yolladım. Kolaylıklar dilerim...

Prof. Dr. Gül ŞENDİL

İstanbul Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

Gelişim Psikolojisi Anabilim Dalı Başkanı

Ordu Cad. No:196, 34459 Laleli-Fatih/İSTANBUL

Tel: 0212 455 57 00/15789

E-posta: gsendil58@gmail.com

EK 1 Devamı**Etik Kurul İzni**

• Evrak Tarih ve Sayısı: 08/06/2017-E.6912

T.C.
MUŞ ALPARSLAN ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Bilimsel Araştırma Yayın Etiği Kurulu

Sayı : 10879717-050.01.04
Konu : Kurul Kararı

REKTÖRLÜK MAKAMINA
(Genel Sekreterlik)

İlgi : 17/05/2017 tarihli ve E.5905 sayılı yazınız.

Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulunun, 31/05/2017 tarihli ve 09 sayılı toplantısında alınan 6 numaralı kararı ve değerlendirme formu yazımız ekinde sunulmuştur.
Gereğini bilgilerinize arz ederim.

e-imzalıdır
Prof. Dr. Cevad SELAM
Kurul Başkanı

Ek:
1- Kurul Kararı (1 sayfa)
2- Değerlendirme Formu (1 sayfa)

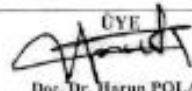
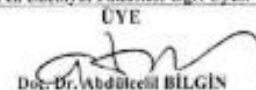
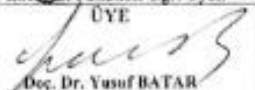
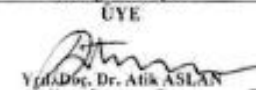
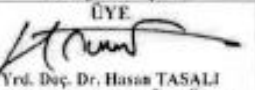
Adres: Muş Alparslan Üniversitesi Güzeltepe Kampüsü, 49250- MUŞ
Telefon: (0436) 249 49 49 Faks: (0436) 249 10 22
e-Posta: genel.sekreterlik@alparslan.edu.tr Elektronik Ağ: www.alparslan.edu.tr

Ayrıntılı bilgi için irtibat: Yusuf ERBAY
Unvanı: Bilgisayar İşletmeni
Dahili No: (436) 249 49 49

Bu belge, 5070 sayılı Elektronik İmza Kanununa göre Güvenli Elektronik İmza ile imzalanmıştır

EK 1 Devamı

T.C.
MUŞ ALPARSLAN ÜNİVERSİTESİ
BİLİMSEL ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİĞİ KURULU

Toplantı Tarihi: 31/05/2017	Toplantı Sayısı: 09	Karar Sayısı: 10
Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu, Prof. Dr. Cevad SELAM başkanlığında toplanarak aşağıdaki kararları almıştır. KARAR-VI: Genel Sekreterliğin 17/05/2017 tarihli ve E.5905 sayılı yazısı okundu ve ekleri incelendi. Yapılan incelemeler sonucunda; Üniversitemiz Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu Çocuk Bakımı ve Gençlik Hizmetleri Bölümü Çocuk Gelişimi Programında görev yapan Öğr. Gör. Filiz ERCAN'ın "Aile Yapısı, Aile Tutumları ve Medyanın 2-4 Yaş Arasındaki Çocukların Dil Gelişimine Olan Etkisinin İncelenmesi (Muş İli Örneği)" başlıklı yüksek lisans tez çalışması Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu tarafından uygun görülmüş olup, durumun Rektörlük Makamına arz edilmesinin uygun olduğuna, Oy birliği ile karar verildi.		
BASKAN Prof. Dr. Cevad SELAM İİBF Dekanı		
ÜYE Doç. Dr. Harun POLAT Fen Edebiyat Fakültesi Öğr. Üyesi	ÜYE Doç. Dr. Selma KARPINAR Fen Edebiyat Fakültesi Öğr. Üyesi	ÜYE Doç. Dr. Cemil ÖRÜC Eğitim Fakültesi Öğr. Üyesi
ÜYE Doç. Dr. Abdülcemil BİLGİN İİBF Öğretim Üyesi	ÜYE Doç. Dr. Yusuf BATAR İİBF Öğretim Üyesi	ÜYE Yrd. Doç. Dr. Hasan KORKOCA Sağlık Yüksekokulu Öğr. Üyesi
ÜYE Yrd. Doç. Dr. Atik ASLAN İİBF Öğretim Üyesi	ÜYE Yrd. Doç. Dr. Hasan TASALI Sağlık Yüksekokulu Öğr. Üyesi	

EK 1 Devamı

MUŞ ALPARSLAN ÜNİVERSİTESİ
BİLİMSEL ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİK KURULU DEĞERLENDİRME FORMU

Araştırmanın Başlığı:	"Aile Yapısı, Aile Tutumları ve Medyanın 2-4 Yaş Arasındaki Çocukların Dil Gelişimine Olan Etkisinin İncelenmesi (Muş İli Örneği)" adlı çalışma.
Başvuru Formunun Etik Kurula geldiği tarih:	17/05/2017
Başvuru Formunun Etik Kurulda incelendiği tarih:	31/05/2017
Karar tarihi:	31/05/2017

SONUÇ

1.	☒ Kabul
2.	☐ Düzeltme gereklidir: Etik sorun olabilecek sorular/maddeler, süreçler ya da unsurlar bulunmaktadır. Açıklama:
3.	☐ Red Gerekçe, Görüş, Tavsiye ve Açıklamalar:

Başvuru dosyasının incelenmesinde hazır bulunan ve araştırmayla doğrudan veya dolaylı olarak ilişkisi bulunmayan Etik Kurul başkan ve üyelerinin ad soyad ve imzaları.

Başkan

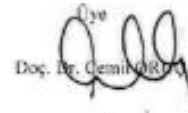
 Prof. Dr. Cevad SELAM

Üye

 Doç. Dr. Murat POLAT

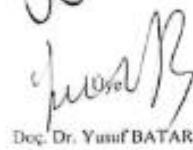
Üye

 Doç. Dr. Talat KÖRPINAR

Üye

 Doç. Dr. Cemal ÖRMEK

Üye

 Doç. Dr. Abdülcelil BİLGİN

Üye

 Doç. Dr. Yusuf BATAR

Üye

 Yrd. Doç. Dr. Mustafa KÖRKOC

Üye

 Yrd. Doç. Dr. Atik ASLAN

Üye

 Yrd. Doç. Dr. Hasan TASALI

EK 1 Devamı**Veli izin formu**

MUŞ ALPARSLAN ÜNİVERSİTESİ ÖĞRETİM GÖREVLİSİ OLAN FİLİZ ERCAN'IN TEZ ÖDEVİ KONUSU KAPSAMINDA (AİLE YAPISI, AİLE TUTUMLARI VE MEDYA) 2-4 YAŞ ARASINDAKİ ÇOCUKLARDA DİL GELİŞİMİ ALANINDA DEĞERLENDİRMELER YAPMAK İSTEMEKTEDİR.

BU DEĞERLENDİRMEYE ÇOCUĞUMLA BİRLİKTE KATILMAYI

İSTİYORUM (X)

İSTEMİYORUM ()

VELİ ADI SOYADI

Muhlis Dülün
[Signature]

EBEVEYN TUTUM ÖLÇÜĞÜ (E.T.O.)

Örnekler okuduktan sonra o ifadenin size ne kadar uyduğunu aşağıdaki 5 seçenekten birinin altındaki kutucuğa işaret koyarak belirtiniz. Örneğin, kuduğunuz ifade size tamamiyle uyuyorsa "her zaman böyledir" seçeneğini, size çoğunlukla uyuyorsa "çoğu zaman böyledir" seçeneğini, bazen uyuyorsa "bazen böyledir" seçeneğini, size çok az uyuyorsa "nadiren böyledir" seçeneğini ya da size hiç uyuyorsa, "hiçbir zaman böyle değildir" seçeneğini işaretleyebilirsiniz. Bu ifadelerin doğru veya yanlış yoktur, sadece size uyan seçeneği işaretlemeniz gerekiyor. Araştırma için, bütün soruların cevaplandırılması çok önemlidir. Bu nedenle, bazı ifadeler size benzer gelse de lütfen hepsini mutlaka cevaplandırınız. 2-6 yaş aralığında birden fazla çocuğunuz varsa, lütfen soruları çocuklardan sadece birisi için cevaplandırınız.

CUMLELER	Her zaman böyledir	Çoğu zaman böyledir	Bazen böyledir	Nadiren böyledir	Hiçbir zaman böyle değildir
1 Ben bir başkasıyla konuşurken çocuğumun araya girmesine izin veririm.			✓		
2 Çocuğumun kendine özgü bir bakış açısı olduğunu kabul ederim.		✓			
3 Çocuğumla aynı fikirde olmadığımız zaman, benim fikirlerimi kabul etmesi için onu zorlarım.				✓	
4 Çocuğumu, hayatın ufak tefek güçlüklerinden korurum.	✓				
5 Çocuğuma bağımsız olmayı öğrenmesi konusunda yardımcı olurum.		✓			
6 Çocuğuma, kurallara neden uyması gerektiğini açıklarım.	✓				
7 Çocuğuma yaptığı şeyin önemli olduğunu hissettiririm.		✓			
8 Çocuğumu, kendisi için yorucu olabilecek işlerden korurum.	✓				
9 Çocuğum söz dinlemediğinde ona vururum.					✓
10 Çocuğumun iyi ve kötü davranışları karşısında neler hissettiğini ona açıklarım.		✓			
11 Çocuğumu yola getirmek için onu azarlarım.					✓
12 Çocuğuma karşı koruyucu davranırım.	✓				
13 Çocuğum iyi davrandığında onu överim.	✓				
14 Çocuğumun kişisel görüşlerine saygı gösteririm.	✓				
15 Çocuğumu bir şeyleri kendi başına yapması konusunda cesaretlendiririm.			✓		
16 Arkadaşları çocuğuma sataştığı zaman onu korurum.	✓				
17 Çocuğumun başkaları konuşurken araya girmesine izin veririm.			✓		
18 Çocuğumun cinsel konularda sorduğu soruları anlayacağı bir dilde doğru olarak cevaplarım.					✓
19 Çocuğum yanlış bir şekilde davrandığında ona bağırırım.				✓	
20 Ebeveynlik konusunda bir yanlış yaptığımda çocuğumdan özür dilerim.			✓		
21 Çocuğumu, kendisi için zor olabilecek işlerden korurum.			✓		
22 Çocuğumun hastalanmasından endişe ederim.				✓	
23 Çocuğumun duygularını serbestçe ifade etmesine izin veririm.			✓		
24 Çocuğumun istediği saatte uyumasına izin veririm.					✓

		Her zaman böyledir	Çoğu zaman böyledir	Bazen böyledir	Hiçbir zaman böyle değildir
	CÜMLELER				
25	Çocuğum yanlış davrandığında, bunun neden yanlış olduğunu ona açıklarım.		✓		✓
26	Çocuğuma kızdığımında çocuğumu cezalandırırım.				✓
27	Fiziksel cezayı, çocuğumu disipline sokmanın bir yolu olarak kullanırım.				✓
28	Çocuğumun hayal kırıklığına uğramaması için elimden geleni yaparım.		✓		✓
29	Çocuğumun büyüdüğüce yeni şeyler denemeyi göze alması gerektiğine inanırım.				✓
30	Çocuğumun her şeyi yapmasına izin veririm.				✓
31	Çocuğumun yanlış davranışını görmezden gelirim.				✓
32	Çocuğumu başka çocuklarla kıyaslarım.				✓
33	Çocuğumun şımarıklıklarına göz yumarım.				✓
34	Çocuğumu şımartırım.				✓
35	Çocuğuma karşı çabuk öfkelenirim.				✓
36	Çocuğum bana bir şey anlatırken sözünü kesmeden dinlerim.		✓		
37	Çocuğuma bir şey alırken onun da fikrini alırım.				✓
38	Çocuğumla her konuyu konuşabilirim.				✓
39	Çocuğuma karşı sabırsızım.				✓
40	En ufak bir hatasında, çocuğumu cezalandırırım.				✓
41	Çocuğum için hemen hemen bütün eğlencelerimden fedakarlık ederim.			✓	
42	Çocuğumun kendi başına becerebileceği şeyleri denemesi için ona fırsat tanırım.				✓
43	Çocuğuma bana sormaksızın şahsi eşyalarımın herhangi birini alıp kullanmasına izin veririm.				✓
44	Evimizde hangi televizyon programının izleneceği, çocuğumun istegine göre belirlenir.				✓
45	Çocuğumu yapabileceğinden fazlasını yapması için zorlarım.				✓
46	Çocuğumu, onun cesaretini kırabilecek zor işlerden uzak tutarım.				✓

EK 3. Peabody Resim Kelime Testi formu

EK 4. TV İzleme Zaman Çizelgesi

ÇOCUĞUNUZUN TV İZLEME ZAMAN ÇİZELGESİ

SAAT	PAZARTESİ	SALI	ÇARŞAMBA	PERŞEMBE	CUMA	CUMARTESİ	PAZAR
08.00 08.45							
09.00 09.45							
10.00 10.45							
11.00 11.45							
12.00 12.45							
13.00 13.45							
14.00 14.45							
15.00 15.45							
16.00 16.45							
17.00 17.45							
18.00 18.45							
19.00 19.45							
20.00 20.45							
21.00 21.45							
22.00 22.45							
23.00 23.45							

EK 5. Aile Bilgi Formu

1. Çocuğa Verilen numara:

.....

Ailenin iletişim bilgileri:

2. Çocuğun Devam Ettiği Okul:

.....

3. Çocuğun Yaşı:

4. Çocuğun Cinsiyeti:

1. Erkek
2. Kız

5. Çocuğun Doğum Sırası:

1. İlk çocuk
2. Ortanca ya da ortancalardan biri
3. Son çocuk

6. Çocuğun Kardeş Sayısı:

1. Tek çocuk
2. 2-4 kardeş
3. 5 ve üstü

7. Ailenin Tipi:

1. Çekirdek aile
2. Geniş aile
 - 2.1.Geniş aile iseniz;çocukları büyüklerin yanında sevebiliyor musunuz
yoksa uzaklaştırıyor musunuz?
 - 2.2.Aile kaç kişilik;
 - 2.3.Aile kimlerden oluşuyor;

8. Annenin Öğrenim Durumu:

1. Okur-yazar değil
2. Okur-yazar / ilköğretim
3. Lise
4. Üniversite

9. Babanın Öğrenim Durumu:

1. Okur-yazar değil
2. Okur-yazar / ilköğretim
3. Lise
4. Üniversite

10. Annenin geliri:

()1300 ve altı

()1301 – 4446

()4446-6000

11. Babanın geliri:

()1300 ve altı

()1301 – 4446

EK 6. Ebeveyn Tutum Ölçeği (ETÖ) Formu

Cümleleri okuduktan sonra o ifadenin size ne kadar uyduğunu aşağıdaki 5 seçenekten birinin altındaki kutucuğa işaret koyarak belirtiniz. Örneğin, okuduğunuz ifade size tamamıyla uyuyorsa "her zaman böyledir" seçeneğini, size çoğunlukla uyuyorsa "çoğu zaman böyledir" seçeneğini, bazen uyuyorsa "bazen böyledir" seçeneğini, size çok az uyuyorsa "nadiren böyledir" seçeneğini ya da size hiç uymuyorsa, "hiçbir zaman böyle değildir" seçeneğini işaretleyebilirsiniz. Bu ifadelerde doğru veya yanlış yoktur, sadece size uyan seçeneği işaretlemeniz gerekiyor. Araştırma için, bütün soruların cevaplandırılması çok önemlidir. Bu nedenle, bazı ifadeler size benzer gelse de lütfen hepsini mutlaka cevaplandırınız. 2-6 yaş arasında birden fazla çocuğunuz varsa, lütfen soruları çocuklardan sadece birisi için cevaplandırınız.

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı: Filiz ALTIPARMAK ERCAN.

Doğum Yeri ve Yılı: MUŞ- 1981

Medeni Hali: Evli

Yabancı Dili: İngilizce

E-posta: filiz_gazi@hotmail.com

f.altiparmak@alparslan.edu.tr

Eğitim Durumu

Lise: Muş Anadolu Kız Meslek Lisesi

Lisans: Gazi Üniversitesi. Mesleki Eğitim Fakültesi. Çocuk Gelişimi Ve Eğitimi Bölümü. Çocuk Gelişimi Ve Eğitimi Öğretmenliği Programı.

Yüksek Lisans: Anadolu Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Özel Eğitim Anabilimdalı. Gelişimsel Yetersizliği Olan Çocukların Öğretmenliği.

Mesleki Deneyim

Muş Alparslan Üniversitesi- Minik Laleler Kreş Ve Anaokulu Müdürü.2017 -2018

Muş 1. Asliye Hukuk Mahkemesi Bilirkişi. 2016

Muş Alparslan Üniversitesi. Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksek Okulu. Çocuk Bakımı ve Gençlik Hizmetleri Bölümü. Öğretim Görevlisi 2012- Halen

Muş Kadın Doğum Ve Çocuk Hastalıkları Hastanesi Çocuk Gelişim Ve Eğitim Uzmanı 2010 -2012

MEB Güzeltepe İlköğretim Okulu. Okul Öncesi Öğretmeni.2009-2010

Özel Eğitim Ve Rehabilitasyon Merkezi Çocuk Gelişim Ve Eğitim Uzmanı 2008-2009

Katıldığı Seminerler/Kurslar/Aldığı Sertifikalar

Dil Ve Konuşma Bozuklukları İst. Aydın Üniv. 2 Ay 16.10.2010-19.12.2010

Güzel Konuşma Sanatı Ank Büyükşehir Bld. Ve Gazı Üniv. 120 Saat 08.01.2007-31.03.2007

Meb. Drama Kursu Ank. Yenışehir Bld. 60 Saat 22.03.2007-07.06.2007

Geçda(Gazi Erken Çocukluk Gelişim Değerlendirme) Gazı Üniv. 2 Gün 2008

Denver 2 Gelişimsel Tarama Testi Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk Sağlığı Ve Hastalıkları Anabilim Dalı Çocuk Nörolojisi Bölümü .Gelişimsel 2 Gun 2009

Agte(Ankara Gelişim Tarama Envanteri) Psikolojik Testler Derneği Ve Dilgem 10 Saat 12-13/02/2011 26-27/02/2011

Gessell Gelişimsel Değerlendirme Ve Draw A Person Testinin Açılımı Psikolojik Testler Derneği Ve Dilgem 10 Saat 12-13/02/2011 26-27/02/2011

Gilliam Otistik Bozukluk Derecelendirme Ölçeği Anadolu Üniversitesi 2 Gün 18-19/06/2012

Peabody Kelime Tanıma Testi Psikolojik Testler Derneği Ve Dilgem 10 Saat 12-13/02/2011 26-27/02/2011

Metropolitan Okul Olgunluğu Testi Psikolojik Testler Derneği Ve Dilgem 10 Saat 12-13/02/2011 26-27/02/2011

Bender- Gestalt Psikomotor Algı Ve Koordinasyon Testi Psikolojik Testler Derneği Ve Dilgem 10 Saat 12-13/02/2011 26-27/02/2011

Bender –Gestalt 2 Testi Psikolojik Testler Derneği Ve Dilgem 10 Saat 12-13/02/2011 26-27/02/2011

Benton Kognitif Fonksiyonlar Ve Görselhafıza Testi Psikolojik Testler Derneği Ve Dilgem 10 Saat 12-13/02/2011 26-27/02/2011

Frostic Görsel Algı Testi Psikolojik Testler Derneği Ve Dilgem 10 Saat 12-13/02/2011 26-27/02/2011

Bilgisayar Sertifikası Muş Halk Eğitim Merkezi 150 Saat 10/04/2004,31/07/2004

Etkileşimli Aile Eğitimi Sempozyumu Çankaya Belediyesi. AB Engelliler Paramentosu 3 Gun 17-18-19 Aralık 2004

Özel Eğitimde Yaratıcı Drama Aktif Özel Eğitim Derneği 10 Saat 09-10 Ağustos 2008

Okul Öncesinde Yaratıcı Drama/Müzik/Dans Kursu Gazi Üniversitesi 3 Saat Teorik,12 Saat Uygulama 12-12 Nisan 2008

Çocuktan Çocuğa Yaklaşımı İle Çocuk Hakları Panel Ve Konferansı Gazi Üniversitesi 2 Gün 24-25 Nisan 2008

Temel Eğitim Kursu Muş Valiliği İl Milli Eğitim Müdürlüğü 60 Saat 10/10/2009-08/11/2009

Hazırlayıcı Eğitim Kursu Muş Valiliği İl Milli Eğitim Müdürlüğü 110 Saat 21/11/2009-10/01/2010

Çevreye Uyum Eğitimi Semineri Muş Valiliği İl Milli Eğitim Müdürlüğü 20 Saat 03/10/2009-04/10/2009

Yayınları

Ercan, F. (2015).Fiziksel Gelişim. In S. Seven, Çocuk Gelişimi (pp. 101-119). Ankara: Vize Yayıncılık.

Tural Hesapçioğlu S, Yeşilova Meraler H, Ercan F. Bullying In Schools and Its Relation with Depressive Symptoms, Self Esteem, and Suicidal Ideation in Adolescents. Journal of Anatolian Psychiatry. 2017 doi: 10.5455/apd.268900

Tural Hesapçioğlu S, Ercan Filiz. Traditional and cyberbullying co-occurrence and its relationship to psychiatric symptoms. Pediatrics International. 2016 (In press)

Çocuklukta Yaşanan Ya Da Şahit Olunan Aile İçi Şiddet: Depresif Belirtiler, Benlik Saygısı Ve Saldırganlık Üzerine Etkileri.

Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi, 2015. Selma Tural Hesapçioğlu1,Filiz Altıparmak2

Muş Devlet Hastanesi Çocuk Gelişimi Polikliniğine Çocuk Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Polikliniğinden Yönlendirilen Çocuk ve Ailelerinin Hizmet Alma Nedenleri ve Sağlanan Hizmetlerin İncelenmesi Balıkesir Sağlık Bilimler Dergisi. 2014 Filiz Altıparmak1, Selma Tural Hesapçioğlu

Ercan F.Tural Hesapçioğlu S.Ergenler Arasındaki Geleneksel Ve Siber Zorbalığın Ruhsal Belirtiler İle İlişkisi. Hacettepe Üniversitesi. Sağlık Bilimleri Fakültesi. Çocuk Gelişimi Bölümü. Uluslararası Katılımlı 3.Çocuk Gelişimi Ve Eğitimi Kongresi .11-13 Mayıs 2015, H.Ü Kültür Merkezi –Ankara

Altıparmak F,Tural Hesapçioğlu S.Çocuklukta Yaşanan ya da Şahit Olunan Aile İçi Şiddetin Genç Erişkinlik Döneminde Depresif Belirtiler, Benlik Saygısı ve Saldırganlık Üzerine Etkileri. 5. Uluslararası Risk Altında ve Korunması Gereken Çocuklar Sempozyumu 1-3Kasım2013.Antalya

Tural Hesapçioğlu S, Özmen S., Altıparmak F. Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu Bulunan Çocukların Alt Tiplere Göre WISC-R Testi Profillerinin Değerlendirilmesi. 16. Ergen Günleri, “Ergenlerde Psikotik Durumlar”. 17-19 Kasım 2011. Trabzon.

Altıparmak F,Tural Hesapçioğlu S.Muş Devlet Hastanesi Çocuk Gelişimi Polikliniğine Çocuk Psikiyatristi Tarafından Gönderilen Çocuk ve Ailelerinin Hizmet Alma Nedenleri ve Sağlanan Hizmetlerin İncelenmesi. 23.Ulusal Çocuk Ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Kongresi.15-18Mayıs2013.Edirne.

Proje Destekleyen Kurum: Yükseköğretim Kurumları Tarafından Destekli Bilimsel Araştırma Projesi

Projedeki Görevi: Araştırmacı

Proje Adı: 0-6 yaş çocuklar için web tabanlı aile destek programının geliştirilmesi